

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOLOŠKI FAKULTET

Nevena Tomić

**SINTAKSA I SEMANTIKA IMENIČKIH PREDLOŠKIH IZRAZA U JEZIKU
CRNOGORSKE DNEVNE ŠTAMPE**

MAGISTARSKI RAD

Nikšić, 2020. godina

PODACI I INFORMACIJE O MAGISTRANDU

Ime i prezime: **Nevena Tomić**

Datum i mjesto rođenja: **18. 3. 1996. godine u Nikšiću**

Naziv završenog osnovnog studijskog programa i godina završetka studija: **Filološki fakultet, Studijski program za crnogorski jezik i južnoslovenske književnosti, 2018.**

INFORMACIJE O MAGISTARSKOM RADU

Naziv postdiplomskog studija: **Filološki fakultet, Studijski program za crnogorski jezik i južnoslovenske književnosti, Nauka o jeziku**

Naslov rada: **Sintaksa i semantika imeničkih predložkih izraza u jeziku crnogorske dnevne štampe**

Fakultet na kojem je rad odbranjen: **Filološki fakultet**

UDK, OCJENA I ODBRANA MAGISTARSKOG RADA

Datum prijave magistarskog rada: **26. 3. 2019.**

Datum sjednice Vijeća na kojoj je prihvaćena tema: **13. 5. 2019.**

Komisija za ocjenu teme i podobnosti magistranda: **prof. dr Sonja Nenezić, doc. dr Sanja Šubarić, doc. dr Miodarka Tepavčević**

Mentor: **prof. dr Sonja Nenezić**

Komisija za ocjenu rada:

Komisija za odbranu rada: **prof. dr Sonja Nenezić, doc. dr Sanja Šubarić, doc. dr Miodarka Tepavčević**

Lektor:

Datum odbrane:

Datum promocije:

PREDGOVOR

Inovacijski tokovi u jeziku savremene publicistike, a posebno dnevne štampe kao njenog značajnog medija, usmjereni su ka formiranju onih jezičkih formi i sredstava koji će sistematično, precizno i potpuno predočiti misao, obezbijediti joj lakoću, takozvanu čitalačku jednostavnost, informativnu ekonomičnost da se sa malo riječi kaže mnogo, precizno i jasno. Specifični i katkad neizrecivi pojmovi i odnosi koje uslovljava tematska širina tekstova sa svom svojom funkcionalnom policentričnošću, zahtijevaju zapravo odgovarajući, što konkretniji jezik i stil, u kojem sve više mjesta zauzimaju popredložene predložko-padežne konstrukcije sa imenicom, u literaturi poznatije pod nazivom *imenički predložki izrazi*. Pošto su nešto konkretnije i šire semantike u odnosu na druge predloge, kako proizvedene, tako i neproizvedene, odnose u rečeničnoj strukturi usmjeravaju baš onako kako zahtijeva publicistika, odnosno, konkretnije, jezik dnevne štampe. Budući u najvećoj mjeri smatrane produktom savremenih inovacija, i to posebno publicističkog funkcionalnog stila, nužno za sobom povlače niz neusaglašenosti u pogledu samog statusa, definisanja, kriterijuma za raspoznavanje, potom nedovoljnu ispitanoost njihove same upotrebe, funkcije i značenja koje ostvaruju kao zasebne cjeline i u konstrukciji sa imenskom riječju. Smatrajući da je, s obzirom na ekspanzivni razvitak, neadekvatna ispitanoost ove vrste u opreci savremenoj lingvističkoj misli koja teži analizi i provjeri svih jezičkih modusa, kako u dijahroniji, tako još više u sinhronijskoj ravni, naše istraživanje u ovom radu usmjereno je upravo ka takvim pitanjima. U skladu sa izabranom sintaksičko-semantičkom perspektivom analize konkretnih primjera njihove upotrebe u crnogorskoj dnevnoj štampi, a uz pomoć metodološkog pluralizma koji se nameće kao obavezan pri pristupu ove prirode, rad pretenduje da rezultira pregledom njihovih najvažnijih osobina na planu značenja i funkcija, da odgovori na pitanje koji imenički predložki izraz ili pak grupu jezik dnevne štampe najviše zahtijeva i da na temelju toga, sumirajući sve rečeno, iskaže stav o neophodnosti njihove upotrebe, koja se u lingvističkoj nauci ponekad dovodi u pitanje. Vjerujemo da će sve to biti dobra osnova i podstrek za detaljnije tumačenje najbrojnijih predložkih izraza u gramatikama i sintaksama crnogorskog i srodnih jezika, ali i buduća istraživanja drugih popredloženih, neimeničkih spojeva.

IZVOD RADA

Broj popredloženih predložko-padežnih konstrukcija, za koje se koristi još i termin *imenički predložki izrazi*, neprestalno se povećava u savremenom crnogorskom jeziku, a posebno u njegovom publicističkom stilu. U skladu sa sve većim brojem, mijenjaju se i šire njihove mogućnosti na planu sintakse i semantike, pospješuje prednost u odnosu na konkurentske im predloge, ali i dovodi u pitanje opravdanost njihove sve veće upotrebe. Predmetom istraživanja ovoga rada autor obuhvata i razmatra upravo ova pitanja, a uz to naglasak stavlja na pitanje tačne brojne zastupljenosti imeničkih predložkih izraza i u vezi sa tim i na izdvajanje najzastupljenijih koji se, kao takvi, mogu smatrati odlikom jezika crnogorske dnevne štampe.

U cilju dobijanja pregleda osnovnih osobina ovih predloga, podataka o brojnosti i o odnosu na sintagmatskom i paradigmatskom planu, pri istraživanju se koriste i odgovarajuće metode: analize, sinteze, indukcije, komparativna, statistička i metoda opisa.

Analiza pitanja je pokazala izrazitu brojnost imeničkih predložkih izraza u jeziku *Vijesti*, *Dnevnih novina*, *Dana* i *Pobjede*, s obzirom na to da je na oko 200 stranica pregledanog teksta zabilježeno prisustvo više od 80 analiziranih jedinica, odnosno oko 600 primjera njihove upotrebe. S obzirom na svu žanrovsku i tematsku raznolikost tekstova dnevne štampe, dolazi se do zaključka da su analizirani predlozi najčešći u tekstovima koji reprezentuju tipične odlike novinarskog stila (kakvi su informativni tekstovi). Najzastupljeniji imenički predložki izrazi *u skladu sa*, *u odnosu na* i *na osnovu* sa odgovarajućim oblikom imenice u primarnom značenjskom liku označavaju uzrok/kriterijum, a uz to pokazuju najveći stepen popredloženosti, što je, kako se pretpostavlja, i uticalo na njihovu frekventnost. Popredloženi spojevi mogu označavati širok dijapazon značenja (način, mjesto, vrijeme, socijativnost, kvantifikaciju itd.), ali njihova semantika nije u svim slučajevima jedinstvena te se bilježi netipična kombinacija značenja (npr. kombinacija značenja kriterijuma i uzroka, namjene i cilja i sl.) i pojava likova. Na sintaksičkom planu sa imenicom u genitivu, akuzativu ili instrumentalu najčešće vrše funkciju priloške odredbe, a istraživanje potvrđuje da nijesu u svim slučajevima sinonimični sa drugim predlozima.

Budući da obradom ove teme montenegrizika dobija prvu cjelovitiju i opsežniju studiju o imeničkim predložkim izrazima u publicističkom odnosno novinarskom stilu, potvrđuje se aktuelnost problematike, ali i veliki doprinos ovog istraživanja, s obzirom na to da će njegovi

rezultati osvijetliti do sada nedovoljno ispitanu pojavu kako u crnogorskom, tako i u bliskosrodnim jezicima.

Ključne riječi: imenički predložki izrazi, dnevne novine, sintaksa, semantika, montenegriska

ABSTRACT

The number of prepositional case constructions which were converted to prepositions, for which the term *nominal prepositional phrases* is also used, has constantly been growing in the contemporary Montenegrin language, especially in its publicistic style. With their number growing, their productivity in the fields of syntax and semantics is changing and increasing, they are at a bigger advantage when compared to the competitive prepositions, but their growth in number also calls into question the justification for their increased usage. In this research paper, the author covers and takes into consideration these very questions, and, at the same time, puts emphasis on the exact number of the nominal prepositional phrases and their frequency. In connection with the latter, the focus is placed on singling out the most frequent phrases which, as such, can be considered a characteristic of the Montenegrin daily newspaper language.

For the purpose of getting an overview on the basic features of the prepositions in question, collecting the data about their exact number and relations inside the syntagmatic and paradigmatic dimensions, appropriate methods were used: analysis, synthesis, induction, comparative, statistical and descriptive methods.

The results of this research have revealed that a higher number of the nominal prepositional phrases were found in the journalistic language of *Vijesti*, *Dnevne novine*, *Dan* and *Pobjeda*, considering the fact that in about two hundred pages of the corpus more than eighty analysed units, i.e. six hundred examples of their usage were detected. Taking into account genre and thematic diversity of the daily newspaper articles, we have come to the conclusion that analysed prepositions were most frequently found in the articles which represented typical features of the journalistic writing style. The most frequent nominal prepositional phrases *u skladu sa* (*in accordance with*), *u odnosu na* (*with regard to*) and *na osnovu* (*on the basis of*) with the appropriate form of the noun with the basic meaning denoted cause/criterion, and they showed the strongest tendency towards conversion to prepositions as well, which presumably influenced their frequency. Combinations which have the characteristics of prepositions can have a wide range of meanings (manner, place, time, sociability, quantification, etc.) but their semantics is not always unique, therefore, an atypical blend of meanings has been noted (e.g. the combination of meanings regarding criterion and cause, purpose and aim, etc.). As for the syntactic analysis, with a noun in the genitive, accusative or instrumental case, they usually performed the function of an adverb. This research has confirmed that they are not always

synonymous with the primary and secondary prepositions, which further implies that their usage in the daily newspapers has become more necessary and important.

This research paper has made an enormous contribution to the study of Montenegrin language since it is its first comprehensive and extensive research on the nominal prepositional phrases in the journalistic, i.e. publicistic style.

Key words: nominal prepositional phrases, daily newspapers, syntax, semantics, the study of Montenegrin language

SADRŽAJ

UVOD (9)

1. KARAKTERISTIKE PUBLICISTIČKOG FUNKCIONALNOG STILA (17)
2. TEORIJSKI PRISTUP PROBLEMATICI PREDLOŠKIH IZRAZA (21)
  - 2.1.O predlozima u crnogorskom jeziku (21)
    - 2.1.1. O predloškim izrazima: definisanje i opšte karakteristike (23)
      - 2.1.1.1.O imeničkim predloškim izrazima (29)
3. STATISTIČKI PRIKAZ ZASTUPLJENOSTI IMENIČKIH PREDLOŠKIH IZRAZA U JEZIKU CRNOGORSKE DNEVNE ŠTAMPE (31)
4. SINTAKSIČKO-SEMANTIČKE ODLIKE IMENIČKIH PREDLOŠKIH IZRAZA U JEZIKU CRNOGORSKE DNEVNE ŠTAMPE (35)
  - 4.1. Imenički predloški izrazi sa značenjem *načinske kvalifikacije* (35)
  - 4.2. Imenički predloški izrazi sa *spacijalnim* značenjem (51)
  - 4.3. Imenički predloški izrazi sa značenjem *povezanosti* (61)
  - 4.4. Imenički predloški izrazi sa *temporalnim* značenjem (68)
  - 4.5. Imenički predloški izrazi sa značenjem *kvantifikacije* (77)
  - 4.6. Imenički predloški izrazi sa značenjem *motivisanosti* (80)
  - 4.7. Imenički predloški izrazi sa *socijativnim* značenjem (83)
  - 4.8. Imenički predloški izrazi sa značenjem *poticanja* (87)
  - 4.9. Imenički predloški izrazi sa značenjem *namjene* (91)
  - 4.10. Imenički predloški izrazi sa *komparativnim* značenjem (93)
  - 4.11. Imenički predloški izrazi sa *kondicionalnim* značenjem (96)
  - 4.12. Imenički predloški izrazi sa značenjem *povoljnosti/nepovoljnosti* (99)
  - 4.13. Imenički predloški izrazi sa ostalim, manje zastupljenim značenjima (101)
- ZAKLJUČAK (107)
- LITERATURA (116)

UVOD

0.1. Predmet istraživanja ovoga rada jesu sintaksičko-semantičke odlike više od 80 imeničkih predloških izraza ekscerpiranih iz crnogorskih dnevnih novina – *Vijesti, Dana, Dnevnih novina i Pobjede*. Termin *imenički predložki izraz* u savremenoj literaturi uglavnom se koristi za označavanje popredloženih predložko-padežnih konstrukcija koje se upotrebljavaju u istom obliku i kao leksičke i kao gramatičke jedinice (npr. *u toku*). U savremenom crnogorskom jeziku, a posebno u njegovom publicističkom odnosno novinarskom stilu, bilježi se sve veća distribucija i brojnost ovih predloških jedinica te je iz tog razloga upravo ovaj funkcionalni stil izabran za istraživački korpus. Na konkretnim primjerima upotrebe ovih izraza u jeziku dnevne štampe proučićemo i utvrditi njihovu brojnost i učestalost, funkcije i značenja koja ostvaruju kao posebne jedinice i u konstrukciji sa imenskim riječima u rečenici (prema čemu ćemo sprovesti i njihovu podjelu), odnos prema drugim članovima rečenične strukture, i, u vezi sa tim, neophodnost njihove upotrebe. Predmet istraživanja biće i odnos imeničkih predloških izraza prema jezičkim sredstvima koja se javljaju kao njihovi sintaksičko-semantički sinonimi, što će reći da analizom osvjetljavamo pomenutu predložku grupu kako u kontekstu sintagmatskih, tako i paradigmatičkih odnosa.

Predložki izrazi u cjelini u literaturi se prepoznaju kao relativno novija i sve učestalija pojava u jeziku, nastala iz potrebe za preciznijim izrazom. U tom kontekstu, dnevna štampa, kao jedan medij publicističkog odnosno novinarskog funkcionalnog stila, koji se odlikuje širokom sferom upotrebe, tematskom i žanrovskom raznovrsnošću (Katnić-Bakaršić, 1999: 59) i koji predstavlja javni diskurs u pravom smislu te riječi, pruža najviše materijala za naše istraživanje. Zbog adresata oličenog u široj masi čitalačke publike različitog obrazovnog profila, u svom jezičkom idiomu publicistika teži preciznosti u što većem stepenu, a uz to najbolje odražava stanje i inovativne tokove u savremenom jeziku. Prilikom istraživanja ekscerpirali smo primjere iz po dva broja *Vijesti, Dnevnih novina, Dana* i *Pobjede*, za ponedjeljak, 28. januar 2019. godine, i petak, 01. februar 2019. Godine, pa smo na taj način došli do reprezentativnog korpusa sačinjenog od 583 primjera upotrebe analiziranih predloških jedinica. Ističemo da su pregledani tekstovi svih žanrova koji čine dio dnevne štampe, izuzev propagandnog sadržaja, tekstova čitulja i konkursa, oglasa i sličnih sadržaja, što znači da je u prosjeku pregledano oko 200 stranica teksta dnevnih novina.

0.2. Glavni razlog ovog istraživanja jeste taj što u domaćoj lingvistici još nije sprovedena cjelovita i potpuna analiza imeničkih predloških izraza uprkos sve većem broju predloških-padežnih konstrukcija sklonih popredloživanju, što potvrđuje i nepostojanje posebne monografske studije o njihovoj sintaksi i semantici. Djelimična i segmentarna razmatranost ovih predloga u okviru malobrojnih kraćih naučnih radova ostavila je brojna pitanja nerazjašnjenim i neispitanim. I sam termin *predložki izraz*, s obzirom na različita tumačenja u naučnoj i stručnoj literaturi, zahtijeva precizno definisanje i odvajanje kako od srodnih predloških sredstava, tako i drugih sličnih jezičkih pojava kakve su frazeologizmi, pojava nagomilavanja predloga pa i određeni veznički skupovi, što nas je takođe motivisalo pri izboru teme. U skladu sa postavljenim ciljevima i navedenim razlozima pri odabiru teme, svrha rada je što cjelovitiji i potpuniji sintaksičko-semantički opis najbrojnijih, imeničkih predloških izraza na primjerima iz crnogorskih dnevnih novina, pri čemu je potrebno postići sljedeće ciljeve:

- precizno definisati predložke izraze i pozicionirati ih u okviru predloga kao morfološke klase,
- sačiniti listu imeničkih predloških izraza zastupljenih u crnogorskoj dnevnoj štampi i utvrditi njihovu frekventnost u brojnim i različitim žanrovima publicističkog odnosno novinarskog stila svojstvenim štampi kao njegovom posebnom mediju,
- opisati značenja i funkcije imeničkih predloških izraza u konstrukciji s imenicom i shodno tome ih podijeliti u grupe,
- ispitati konkurentnost među: a) samim predloškim izrazima, b) predloškim izrazima i ostalim nepravim predlozima i c) predloškim izrazima i pravim predlozima.

0.3. Prilikom istraživanja polazimo od hipoteze da su imenički predložki izrazi izuzetno brojni i učestali u jeziku crnogorske dnevne štampe, koja dosad nije analizirana u tom pogledu, te da se u skladu sa tim mogu potvrditi kao posebna jezička crta publicističko-novinarskog funkcionalnog stila, budući da se čini kako njihov broj stalno raste. Takođe, pretpostavljamo da imenički predložki izrazi imaju specifične sintaksičko-semantičke osobine, a trebalo bi i da stupaju u konkurentne, sinonimske odnose kako s pravim tako i s drugim nepravim predlozima. Uz postavljene hipoteze nameću se i sljedeća istraživačka pitanja: Koji se to imenički predložki izrazi izdvajaju svojom zastupljenošću u jeziku crnogorske dnevne štampe? Koja su njihova najčešća značenja? Koje sve sintaksičke funkcije ostvaruje njihova veza s imenicom u rečeničnoj

strukturi? Koja sintaksička sredstva bivaju potisnuta njihovom upotrebom? Koji su njihovi sintaksičko-semantički korelati?

Budući da su pojedini lingvisti¹ preporučivali što manju distribuciju pojedinih imeničkih predloških izraza u jeziku, bilo zbog njihovog stranog porijekla, bilo zbog njihove prenaplašene upotrebe, nameće se i istraživačko pitanje o prikladnosti i neophodnosti imeničkih predloških izraza u jezičkom izrazu dnevnih novina.

0.4. Kako bismo provjerili prethodno izložene hipoteze, te dali odgovore na postavljena istraživačka pitanja, korist ćemo odgovarajuće naučne metode. Metoda analize, sinteze i indukcije u ovom radu poslužiće kao ključna polazišta pri određivanju odlika proučavanih jedinica na planu sintakse i semantike; komparativna metoda nalazi se u osnovi proučavanja prirode odnosa popredloženih predložko-padežnih konstrukcija i drugih konkurentnih predloških sredstava, a prilikom utvrđivanja i prikaza njihove frekventnosti u tekstovima crnogorskih dnevnih novina od ključnog značaja biće statistička metoda. Sve navedene naučne pretpostavke i istraživačka pitanja, a posebno pitanja prenaplašenosti upotrebe imeničkih predloških izraza, razmatraju se primjenom metode opisa uz pomoć adekvatne savremene sintaksičke terminologije uspostavljene prevashodno u *Sintaksi savremenog srpskog jezika* (2005) Predraga Pipera i grupe autora, koja će, u tom pogledu, biti polazna tačka istraživanja sprovedenog u ovom radu.

0.5. Analiza odabrane teme izložena je u četiri problemski naslovljena poglavlja ovoga rada, a raspoređena tako da glavnom dijelu istraživanja konkretnih primjera upotrebe popredloženih predložko-padežnih konstrukcija prethodi teorijska obrada relevantnih pitanja. U poglavlju 1 i 2 izdvajaju se osnovne osobine publicističkog funkcionalnog stila na čijem primjeru se sprovodi istraživanje i opšte karakteristike predloga, predloških izraza kao njihove posebne grupacije, a navodi se i spisak svih imeničkih predloških izraza prisutnih u savremenom crnogorskom jeziku. Poglavlje pod rednim brojem 3 donijeće statistički pregled zastupljenosti analiziranih jedinica u jeziku crnogorske dnevne štampe, s posebnim naglaskom na izdvajanje onih najzastupljenijih. U 4. segmentu rada pod nazivom *Sintaksičko-semantičke odlike imeničkih predloških izraza u jeziku crnogorske dnevne štampe* izložen je glavni dio istraživanja. Ovo

---

¹ Milan Jelinek konstatuje postojanje težnje za potiskivanjem upotrebe predloških izraza zbog njihovog stranog porijekla u hrvatskom, slovenačkom i češkom jeziku (Jelinek, 1997: 187). Ljubomir Popović poriče ovu vrstu purizma, ne odbacujući pritom potrebu da se suzbiju svi izrazi koji ne odgovaraju duhu srpskog jezika i pretjerano ukalupljavanje jezika predloškim izrazima (Popović, 1966: 220). U *Srpskom jezičkom priručniku* (2007) istaknuto je da lektorska intervencija treba iz jezika da odstrani apstraktne sintagme (poput: *u trajanju od, na planu* i dr.) i zamijeni ih običnijim, kraćim i razumljivijim riječima (Ivić i dr., 2007: 201).

poglavlje podijelićemo na 13 potpoglavlja, a kao kriterijum za razvrstavanje poslužiće nam semantička strana² proučavanih predloških izraza i podaci o njihovoj brojnosti dobijeni u prethodnom poglavlju, što znači da se istraživanje kreće od najzastupljenije semantičke grupe imeničkih predloških izraza ka manje zastupljenim. U svakom posebnom potpoglavlju razmatraće se upotreba, semantika i funkcija imeničkih predloških izraza sa značenjem koje je naznačeno u naslovu poglavlja te njihov odnos sa drugim rečeničnim članovima, konkurentnost sa drugim predlozima, kao i pitanje neophodnosti njihove upotrebe. Sprovedenu analizu rezimiraćemo u *Zaključku* kroz završne napomene i izdvajanje glavnih sintaksičkih i semantičkih obilježja imeničkih predloških izraza do kojih smo došli analizom te na temelju toga i dati sugestije za buduća istraživanja u ovoj oblasti.

0.6. Očekujemo da će rezultati istraživanja potvrditi pretpostavku da su analizirana predloška sredstva, s obzirom na brojnost, odlika jezika publicističkog stila. Istraživanje će, osim toga, rezultirati pregledom, analizom i naučnim opisom njihovih najrelevantnijih sintaksičkih i semantičkih obilježja, riješiće neka pitanja oko kojih postoji neusaglašenost u nauci ili koja su postavljena ali su ostala bez adekvatnog odgovora. Takođe, očekujemo da ovim radom podstaknemo potpunije tumačenje ovih izraza u gramatikama i sintaksama crnogorskog i bliskosrodnih jezika.

0.7. Prije prelaska na glavni dio istraživanja, smatramo neophodnim i osvrt na dosadašnje stanje u nauci u vezi sa proučavanjem predloškim sredstvima. Već smo ukazali na nedovoljnu ispitanost gramatičkih i drugih obilježja predloških izraza, što potvrđuju i činjenica da do sada nije objavljena cjelovitija studija o sintaksičko-semantičkim obilježjima ovih skupova riječi. Imenički predloški izrazi su usputno razmatrani u okviru gramatika i sintaksi, monografija o pojedinim padežima, dok posebni naučni radovi o njima u savremenoj literaturi nijesu brojni i pretežno se bave samo pojedinim pitanjima vezanim za ove spojeve riječi, bez detaljnijeg razmatranja njihovih gramatičkih obilježja.

O imeničkim predloškim izrazima bilo je riječi još 1955. godine, kada je Miodrag S. Lalević u radu *Iz sintakse riječi, oblika i rečenice* konstatovao da pojedini skupovi riječi imaju

---

² Napominjemo da smo se prilikom razvrstavanja predloških izraza prema semantici oslonili na podjelu Ljubomira Popovića izloženu u radu pod nazivom *Predloški izrazi u savremenom srpskohrvatskom jeziku*. Određeni predlozi su u odnosu na tu podjelu dobili novo mjesto u drugoj semantičkoj grupi, ako je analiza pokazala dominantnost nekog drugog značenja. Takođe, ističemo da predloški izrazi razmatrani u ovom radu uglavnom imaju jedinstveno značenje, ali da pojedini predlozi posjeduju u određenim pozicijama i sekundarna, često netipična značenja, na koja će biti ukazano u istom poglavlju gdje se razmatra njihovo dominantno značenje radi poređenja i eventualnog uočavanja uzroka razvijanja tih značenja na osnovu primarnog.

moгуćnost da obavljaju predlošku funkciju. Između ostalih, on navodi i neke izraze koji su u savremenoj literaturi tumaćeni pod imenićkim predloškim izrazima: *pod vidom, pod izgovorom, u pogledu, po pitanju, u odnosu na, u cilju i sl.* Navodeći da je takve izraze Vinogradov nazivao priloškim predlozima, ali bez težnje da ih detaljnije razmatra, Miodrag Lalević usput i pominje pitanje njihovog supstandardnog odn. standardnog statusa, koje će biti aktualizovano u novijoj kroatistićkoj literaturi (Matas Ivanković, 2013), ali i u raznim rjećnicima i kartotekama jezićkih nedoumica (Kartoteka jezićkih nedoumica, 2013; Klajn, 2009).

Najopsežniji i svakako najznaćajniji rad o predloškim izrazima objavio je Ljubomir Popović u časopisu *Naš jezik*, 1966. godine. U njemu se daje popis i pregled opštih karakteristika proućavanih jezićkih sredstava i ćini se da niko do danas nije temeljnije zašao u razmatranje obilježja popredloženih predloško-padežnih konstrukcija. Ovaj autor zaključuje da su odrećeni predloško-padežni izrazi usljed gubitka leksićkog znaćenja dobili novu funkciju da konkretizuju odnos između imenice koja ih je dopunjavala i rijeći od koje su zavisili te da je na temelju toga nastao predloški izraz (Popović, 1966: 195). Progresivnom težnjom jezika i nauke, odnosno njihovim nesmetanim i ubrzanim razvitkom, razvojem administracije i novinarstva, težnjom ćovjeka da što preciznije izrazi misao, uticajem stranih jezika i drugih kultura (Popović, 1966: 195–196), Ljubomir Popović objašnjava sve veće prisustvo i brojnost ovakvih izraza, a njihovoj analizi pristupa dijeljeći ih na predloške izraze nastale od djelova imenićkih sintagmi, od priloga i glagolskih priloga. Iako nigdje direktno ne definiše ove jedinice, na osnovu samog pristupa i predloga koji su uzeti na razmatranje, zaključuje se da autor pod predloškim izrazom tumaći kako dvoćlane i troćlane spojeve rijeći sa imenicom, prilogom, glagolskim prilogom, tako i popredložene oblike pojedinih rijeći (imenica, priloga i glagolskih priloga). Za predloške izraze nastale od djelova imenićkih sintagmi autor konstatuje širok dijapazon znaćenja – vremena, naćina, mješta, sredstva, okolnosti, uslovljenosti itd., ali se ne upušta u detaljnije ramatranje njihove sintaksićko-semantićke strukture. Do vrlo znaćajnih zaključaka u ovom radu dolazi se i u pogledu prikaza osnovnih osobina predloških izraza, pa se konstatuje da imenićki predloški izrazi dolazi uz genitivnu, akuzativnu ili instrumentalnu rijeć, za razliku od priloških i glagolskih predloških izraza koji se u najvećoj mjeri slažu sa dativom. Pored toga, istiće se da je za odrećenje predlošskog statusa od kljućnog znaćaja semantićka strana izraza (predloški izraz ima jedinstveno znaćenje), ućestalost u jeziku, sinonimnost konstrukcije *predloški izraz + padežni oblik* sa konstrukcijom *pravi predlog + padežni oblik* ili sinonimnost s nekim padežom dopunske

imenice, ustaljenost i dr. (Popović 1966: 196–199). U radu se govori i o strukturnim varijantama predloških izraza (padež+padež, predlog+padež+padež, predlog+padež+predlog+padež), te i da su to popredloženi spojevi u obliku jednine i rjeđe u obliku množine (*u granicama, u uslovima, pod okolnostima...*) (Popović, 1966: 209–210). Naglašavajući da su granice između predloga i običnog predloško-padežnog izraza prozirne i nejasne, ovaj autor tvrdi da se predloško značenje najčešće gubi u dva slučaja: prilikom umetanja atributa ili enklitika u predloški izraz i prelaženjem samog predloga u veznik (Popović, 1966: 215–217).

Pitanja funkcije i statusa predloških izraza razmatrana su u radovima Vanje Švačko – *Funkcija i status prijedložnih izraza* (Švačko, 1993) i *Prijedložni izrazi kao gramatička i leksikografska jedinica* (Švačko, 1994). Konstatuje se da su predloški izrazi relacijske riječi o kojima se treba govoriti na nivou većem od riječi i da je njihova funkcija da izreknu nedimenzionalne i nemjerljive odnose u jeziku (Švačko, 1993: 356). Vanja Švačko, ukazujući na problem pri leksikografskoj obradi ovih izraza koji potiče od neriješenog statusa u nauci, ističe da ova predloška sredstva imaju svoje autonomno leksičko i gramatičko značenje te zaključuje da se njihov semantički identitet da opisati uvođenjem *višerječne natuknice* i opozicija dimenzionalnost:nedimenzionalnost i konkretno:apstraktno (Švačko, 1994: 310),

Značajan prilog o porijeklu i dijahronijskoj perspektivi ovog pitanja pružio je Milan Jelinek u radu *Porijeklo i funkcija nove vrste riječi u srpskom jeziku* (1997). Veliku bliskost u formiranju predloških izraza u slovenskim jezicima, ovaj lingvista povezuje opštom bliskošću ovih jezika i istim uticajem prevashodno francuskog i njemačkog jezika. Srodnost slovenskih jezika u ovom slučaju ogleda se u činjenici da pri tvorbi novih predloških izraza obično čuvaju semantičke elemente, ali ih često realizuju raznim leksičkim i sintaksičkim sredstvima (Jelinek, 1997: 185). Takođe, Milan Jelinek, ispitujući nadalje srodnosti i razlike, zaključuje da se u istočnoslovenskim i balkanskim slovenskim jezicima popredložavaju glagolski prilozi u većoj mjeri nego u zapadnoslovenskim jezicima, a da, s druge strane, češki i srpski jezik popredložavaju instrumental češće nego drugi slovenski jezici (Jelinek, 1997: 187).

Period od posljednjih desetak godina karakteriše nešto veće interesovanje za ovu oblast, i to pretežno hrvatskih, a rjeđe srpskih i crnogorskih lingvista. Oni razmatraju neka relevantna pitanja u vezi sa imeničkim predloškim izrazima, s jedne strane, ili analiziraju neke pojedinačne predloške izraze, s druge strane. Tako je Mirjana Bučar u radu *Gramatikalizacija i sekundarni prijedlozi glagolskog i imeničkog tipa* (Bučar, 2009) prva detaljnije ispitala vrlo važan segment

imeničkih izraza – proces gramatikalizacije. Ispitujući stepen gramatikalizacije sekundarnih predloga (koji definiše kao proces pri kojem samostalne leksičke jedinice postaju gramatički morfemi, mijenjajući pri tom svoju distribuciju i funkciju (Bučar, 2009: 185)) u odnosu na one riječi od kojih su nastali, Mirjana Bučar dokazuje da je taj proces kod imeničkih predloških izraza povezan sa procesom desemantizacije određenih konstrukcija. Zapažajući da je u pitanju relativno homogena, otvorena i neispitana oblast, autorka konstatuje da gramatikalizacija dovodi do toga da punoznačna riječ u predloškom izrazu izgubi kategorijalna obilježja odn. sposobnost denotiranja izvanjezičke stvarnosti (tako glagolski predloški izrazi nemaju sposobnost izražavanja odnosa subjekta i objekta, vremena, vida i mogućnost modifikovanja prilozima, dok imenički predloški izrazi gube obilježje broja, fleksije i determiniranja) (Bučar, 2009: 214). Uz to, ova hrvatska lingvistkinja dokazuje da je stepen popredloženosti u direktnoj vezi sa samim značenjem predloškog izraza, te su one manje popredloženi još vezani za leksičko značenje, dok je druga grupa u potpunosti izgubila takvu vezu i dobila novo relacijsko značenje (Bučar, 2009: 214).

O imeničkim predloškim izrazima sa značenjem sredstva *uz pomoć* i *s pomoću* pisala je Ivana Matas Ivanković (2013). Za naše istraživanje od posebnog je značaja autorkina diskusija o standardnoj odn. supstandardnoj upotrebi pomenutih imeničkih predloških izraza. Komentarišući stavove normativista o zamjeni predloških izraza prostim predlogom ili bespredloškim oblikom, autorka na temelju rezultata do kojih dolazi, zaključuje da je neke od ovih predloga u svim značenjima bolje zamijeniti kojim drugim načinom izražavanja sredstva, dok kod nekih treba uzeti u obzir i značenje imenske riječi uz koju dolaze (Ivanković, 2013: 205) te i da se nenormativna upotreba koja se često veže za ove izraze, može poreći semantičkim i stilskim razlozima. S druge strane, ona opravdava njihovu upotrebu principom jezičke ekonomije i činjenicom da u velikoj mjeri preciziraju značenje.

O predloškom izrazu *od strane* značajano istraživanje sprovela je Sonja Nenezić (Nenezić, 2014). Ispitujući njegovu upotrebu, autorka potvrđuje da je ovaj predloški izraz s genitivom najčešći u pasivnim konstrukcijama sa trpnim pridjevom i uz glagolske imenice gdje označava agens, a bilježi i njegovu upotrebu uz genitivne imenice sa i bez značenja autoriteta pa čak i uz lično ime. Zapažajući da je sve ekspanzivnije predloško sredstvo, koje se ne ograničava samo na administrativni i novinarski stil, Sonja Nenezić dolazi do zaključka da je upotreba predloga *od strane* neophodna samo uz glagole *primiti* i *preuzeti* i glagolske imenice izvedene od

njih, dok jedino nenormativnim smatra njegovu distribuciju u ablativnom značenju gdje mu je konkurentna genitivna konstrukcija sa predlogom *od* (Nenezić, 2014: 133).

O imeničkim predloškim izrazima bilo je riječi i u gramatikama i sintaksama, ali tek usputno, bez detaljnijeg razmatranja. Uglavnom je konstatovano njihovo postojanje kao posebne grupe unutar predloga ili je ukazano na njih kao oblike sinonimne predloško-padežnim spojevima sa prostim i nešto rjeđe izvedenim predlozima. Nešto više pažnje ovim predlozima posvetile su autorke *Gramatike srpskog jezika za strance* (Vukadinović, Mrazović: 2005), koje su navele i spisak predloško-padežnih konstrukcija u predloškoj funkciji, te Josip Silić i Ivo Pranjković u *Gramatici hrvatskog jezika* (Silić, Pranjković, 2005), gdje su ukazali na njihovu pripadnost proizvedenim predlozima, na slaganje sa određenim padežima, a u sklopu pregleda značenja (dimenzionalnih i nedimenzionalnih) svih predloga prisutnih u hrvatskom jeziku u ovoj gramatici navedeni su i neki imenički predloški izrazi. Slično se status imeničkih predloških izraza tumači i u *Gramatici crnogorskog jezika* (2010) autora Adnana Čirgića, Josipa Silića i Iva Pranjkovića.

U okviru sintaksičko-semantičke sinonimije sa prostim predlozima imenički predloški izrazi pominju se i u *Sintaksi savremenog srpskog jezika* Predraga Pipera i grupe autora (Piper i dr., 2005). I Mihailo Stevanović u *Sintaksi srpskohrvatskog jezika iz 1989.* uzgredno se izjašnjava povodom pitanja postojanja predloških izraza. Ovaj lingvista ističe da je u jeziku vrlo mali broj pravih predloških izraza, budući da se tek kod pojedinih bilježi gubljenje leksičkog značenja popredložene riječi pa tek za nekolike predloško-padežne konstrukcije potvrđuje predloški status (npr. za *u ime* potvrđuje predloški karakter) (Stevanović, 1989: 358). U *Normativnoj gramatici* predloški izrazi tumače se kao prelazna klasa riječi od konstrukcija sa predlozima i apstraktnije upotrebljenim imenicama do izraza sa primarno predloškom funkcijom (Piper, Klajn, 2013: 205).

Napominjemo da se imenički predloški izrazi često obrađuju i u okviru rječnika jezičkih nedoumica (*Rečnik jezičkih nedoumica* Ivana Klajna, *Kartoteka jezičkih nedoumica*, *Srpski jezički priručnik* i dr.), gdje se diskutuje o njihovom normativnom statusu.

Sve navedeno svjedoči o segmentarnom i nedovoljno detaljnom opisu imeničkih predloških izraza, dok njihova sve veća brojnost zahtijeva podobniju semantičko-sintaksičku analizu, koju ćemo sprovesti u sljedećim poglavljima ovoga rada.

1. KARAKTERISTIKE PUBLICISTIČKOG FUNKCIONALNOG STILA

1.1. U sistemu funkcionalnih stilova publicistički stil³ raspoznaje se kao stil realizovan u medijima (Hudeček, Mihaljević, 2009: 10), a koji se zbog mogućnosti upotrebe u različitim područjima i odlike hibridnosti u pogledu žanrova koje obuhvata, smatra najkompleksnijim. U pismenoj ili usmenoj formi, obilježen uglavnom formalnim, konciznim, objektivnim načinom izražavanja, i jezičkim izrazom prilagođenim krugu čitalaca i slušalaca različitog obrazovanja (Stanojčić, Popović, 1989: 22), publicistički stil, kako to ističe Branko Tošović, prati i analizira aktuelne pojave i probleme svakodnevnog života u konkretnim socijalnim uslovima (Tošović, 2002: 241).

S obzirom na pomenutu raznovrsnost ovog stila i širinu u primjeni, postoje i njegove različite podjele. Branko Tošović govori o podjeli na dva osnovna vida – novinarski, koji se dijeli na novinarski i novinski, i monografsko-publicistički, dok prema načinu obrade razlikuje pet podstilova – analitički, informativni, književnpublicistički, stripovni, enigmatski (Tošović, 2002: 243, 250). Nešto drugačije podjelu publicistike vidi Marina Katnić-Bakaršić. Ova autorka razlikuje žurnalistički stil od publicističkog – prvi veže za sredstva masovne komunikacije, dok pod publicistikom podrazumijeva uslovno rečeno kreativnije novinarstvo, te je dalje dijeli na publicistiku u užem smislu, na književno-publicistički, naučno-popularni i memoarski podstil (Katnić-Bakaršić, 1999: 59, 62). Podjela na veliki i različiti broj podstilova, kao i mogućnost i pismene i usmene realizacije, uslovljavaju postojanje velikog broja žanrova u ovom stilu, među kojima se nalaze: vijest, komentar, hronika, recenzija, intervju, anketa, reportaža, kratka priča, koserija, humoreska, esej, feljton, nekrolog, panegirik, persiflaža, pamflet, parodija, groteska i lakrdija (Silić, 2006: 80). Lana Hudeček i Milica Mihaljević vode se podjelom na subjektivne i objektivne žanrove, odnosno na one u koji su bliži književnoumjetničkom stilu (bilješka, esej,

---

³ Složenost ovog stila povlači za sobom niz neusaglašenosti, a prije svega, ona oko pitanja terminološkog određenja. S jedne strane, neki autori ovaj stil određuju kao novinarsko-publicistički (Silić, 2006), neki samo kao publicistički (Tošović, 2002; Klikovac 2002), dok s druge postoji i mišljenje prema kojem žurnalistički (novinarski) i publicistički stil treba da postoje kao dva zasebna stila (Katnić-Bakaršić, 1999). Razdvajanje ovog stila na publicistički i žurnalistički potkrijepljuje se činjenicom da novinarstvo samo po sebi podrazumijeva pisanje i izdavanje dnevnih i periodičnih novina i da se kao takvo razlikuje od publicistike kao štampanog materijala aktuelnog kulturnog, književnog i društveno-političkog života u dnevnim i periodičnim listovima, časopisima (Silić, 2006: 75). Međutim, sve se to, oslonimo li se na stavove Josipa Silića, može tumačiti kao publicistika ako je shvatimo u širem smislu, zbog čega i istaknuti lingvista Branko Tošović koristi samo taj termin za označavanje funkcionalnog stila prisutnog u medijima. Vodeći se Tošovićevim terminološkim opredjeljenjem, koji nam se učinio najprikladnijim, u ovom radu koristimo upravo termin *publicistički funkcionalni stil*.

recenzija, vic, aforizam, intervju, reportaža, putopis...) i one u kojima je informativna funkcija u prvom planu (Hudeček, Mihaljević, 2009: 29). Takođe se, u vezi sa postojanjem različitih žanrova, u literaturi ukazuje i na različite funkcije ovoga stila: informativnu, propagandnu, pedagošku, zabavnu, popularizatorsku, agitativnu (Silić, 2006: 77), a kao osnovni zadatak ističe se informisanje o aktuelnim zbivanjima, prosvjećivanje, vaspitanje i obrazovanje javnosti (Čirgić, Silić, Pranjković, 2010: 350).

1.2. Karakteristike ovoga stila variraju u zavisnosti od tipa žanra kojem tekst publicistike pripada, kao i od forme realizacije. Kao neke od najvažnijih odlika ovoga stila u užem smislu, pri čemu se misli na objektivne žanrove, među kojima je u prvom redu dnevna štampa, obično se još navode informacijska raznorodnost, aktuelnost, neutralnost, ograničenost u pogledu leksike i upotreba gotovo frazeologiziranih izraza koji se nazivaju žurnalizmi, izvjesna klišeiziranost i uproščavanje gramatike u cilju simplifikacije izraza koji treba da bude prilagođen, razumljiv i prijemčiv publici različitog identiteta, a uz to i pridržavanje utvrđenom standardu (Hudeček, Mihaljević, 2009: 10; Tošović, 2002: 242). Za morfološku ravan ovih tekstova konstatuje se dominacija imenica, odnosno nominalni stil, smanjena upotreba ličnih glagolskih oblika, povećana distribucija 3. lica i prošlih glagolskih vremena (Tošović, 2002: 262), za sintaksički nivo hronološko i logičko nizanje misli, zastupljenost pasivnih konstrukcija, frekventnost dekomponovanog predikata, običan red riječi, česte umetnute konstrukcije, itd. (Tošović, 2002: 263), dok je za tekstni nivo karakteristična težnja za naglašavanjem izvora informacije i ravnopravna upotreba upravnog i neupravnog govora (Mihaljević, Hudeček, 2009: 14). U tekstovima subjektivnih žanrova ove osobine iako prisutne, variraju i u njima je autorska sloboda prisutna u većoj mjeri te, budući bliski književnoumjetničkom stilu, često posjeduju i odlike emocionalnosti, figurativnosti i ekspresivnosti⁴ (Mihaljević, Hudeček, 2009: 32). S druge strane, publicistički stil realizovan u usmenoj formi, takođe, posjeduje čitav niz specifičnosti pored zajedničkih osobina ovog stila: u ovom slučaju standard je na većoj provjeri, prirodu informacije uslovljava živa riječ, intonacija, izgovor, a dolazi više do izražaja ličnost govornika i uopšte neverbalni elementi. I u tekstovima publicistike veoma su istaknuti nejezički elementi – fotografije, crteži, grafikoni i sl. – sa funkcijom pojačivača informacije (Tošović, 2002: 248). U kontekstu te funkcije posebno je važan naslov koji može biti informativan, reklamni i nominalan u zavisnosti da li se njime prenosi, nudi ili imenuje sadržaj, a njegova funkcija je da zainteresuje,

---

⁴ Više vidjeti u: Mladenov, (1980)

privuče pažnju i vrlo često od njihove strukturiranosti zavisi i čitanost teksta (Silić, 2006: 89, 90) zbog čega je on često senzacionalnog karaktera, što dovodi do činjenice da je katakad komunikacijska funkcija naslova na nižem nivou od očekivanog (Tepavčević: 2019: 65, 66).

1.3. Dnevna štampa, koju smo izabrali za korpus, pripada onome što većina autora smatra publicistikom u užem smislu, odn. žurnalistikom, tako da se gotovo sve prethodno navedene karakteristike publicističkog stila realizovanog u pismenoj formi i objektivnih žanrova mogu prepoznati u njenim tekstovima, dok prema podjeli na podstilove, pripada novinarskom podstilu, sa prevashodno funkcijom da informiše, mada u nekim svojim djelovima obuhvata i druge, u prvom redu pedagoške i propagandne funkcije.

Predložki izrazi u jeziku dnevne štampe, odnosno publicističkog stila, sve se više pominju kao njihova odlika⁵, ali do sada nijesu analizirani u cjelini na primjeru tog korpusa. Konkretizacija i preciziranje kao odlike ovih predloga idu na ruku osnovnim težnjama jezičkog izraza tekstova publicistike, međutim, njihova upotreba različito je shvatana u lingvističkoj literaturi koja proučava ovaj funkcionalni stil. Tako ih Josip Silić, govoreći o osnovnim odlikama publicistike, detektuje kao pleonazme koji potiskuju upotrebu određenih predložko-padežnih formi i loše utiču na stil: *Sintetička je (implicitna) struktura izražavanja instrumentala sredstva (bez prijedloga s) zamijenjena analitičkom (eksplicitnom) pomoću, putem, preko, posredstvom + genitiv. (...) Isto se to dogodilo implicitnoj strukturi za + genitiv, koju je zamijenila eksplicitna struktura za vrijeme + genitiv. (...) To pokazuje da ni novinarsko-publicistički stil nije lišen pleonazama* (Silić, 2006: 25, 26), dok Ljubomir Popović ističe njihovu dobru stranu koja se tiče konkretizacije odnosa riječi na koju se odnosi predložki izraz sa drugim riječima u rečenici, raznovrsnosti u izražavanju, sažetosti stila, upotpunjavanja i izoštravanja jezičkog izraza (Popović, 1966: 220). I Ivo Pranjković jasno ukazuje na pleonastičku ili kako kaže „parazitsku prirodu“, ali, nalazeći balans između ovih stavova, još ističe da ih treba smatrati pogrešnim samo u onim slučajevima kada dolazi do njihove pretjerane upotrebe u funkcionalnom stilu, prevashodno razgovornom i književnoumjetničkom, kojem oni nijesu svojstveni (Pranjković, 1996: 522).

---

⁵ Predložki izrazi kao odlika publicističkog stila pominju se u: Nenezić, 2014: 126; Popović, 1966: 195; Švačko, 1993: 356; Jelinek, 1997: 183; Pranjković, 1996: 522 i dr.

1.4. Sve navedeno govori o kompleksnosti i raznolikosti ovoga stila koji prati društvena kretanja i ponajbolje prikazuje, provjerava, ali i ruši inovativne struje u jeziku, zbog čega su njegovi tekstovi više nego pogodan korpus za sva istraživanja lingvističke orijentacije.

2. TEORIJSKI PRISTUP PROBLEMATICI PREDLOŠKIH IZRAZA

2.1. O predlozima u crnogorskom jeziku

Prepozicije ili predlozi (od *predlagati*, stavljati ispred („pred“) riječi sa kojom stupaju u vezu (Jahić i dr., 2000: 297))⁶ spadaju u posebnu morfološku kategoriju nepromjenjivih riječi. Njihova funkcija je da uspostavljaju odnose na nivou rečenice, odnosno da bliže odrede odnos riječi na koju se odnose prema drugim riječima u rečenici (Stanojčić, Popović, 1989: 119; Čirgić, Silić, Pranjković, 2010: 221; Klajn, 2005: 159; Piper, Klajn, 2013: 205; Jahić i dr., 2000: 297).

Predlozi se obično dijele⁷ na neproizvedene (/prave, primarne, nemotivisane, netvorbene) i proizvedene (/neprave, sekundarne, motivisane, tvorbene) (Stanojčić, Popović, 1989: 119; Čirgić, Silić, Pranjković, 2010: 221; Silić, Pranjković, 2005: 242; Matas Ivanković, 2016: 544). Naime, prvu grupu čine predlozi koji su u strukturnom pogledu foneme ili skupovi fonema sa isključivo predloškom funkcijom (Stanojčić, Popović, 1989: 119; Klajn, 2005: 159), kao što su – *u, na, o, pri* i sl. U proizvedene (/neprave, sekundarne, motivisane, tvorbene) spadaju jezičke jedinice koje su sekundarno stekle predlošku funkciju, nastajući popredloživanjem drugih vrsta riječi, i to prevashodno imenica (*vrh, duž, put, krajem, tokom*), ali i glagola odnosno glagolskih priloga (*počevši, zahvaljujući...*), priloga (*blizu, više...*) i predloško-padežnih izraza (*na osnovu, u toku...*) ili srastanjem dvije riječi, dva predloga, predloga i imenice ili predloga i priloga (*između, povrh, poviše...*) (Matas Ivanković, 2016: 544; Klajn, 2005: 159), na temelju čega se formiraju različito opsežne i terminološki određene podjele ove grupe. Darko Matovac smatra da se u njihovoj osnovi, bez obzira na različito terminološko određenje, nalazi isti kriterijum, ali oni opet, s druge strane, nijesu dovoljno jasno naznačeni i poštovani pa se isti predlozi u zavisnosti od autora svrstavaju u različite grupe (Matovac, 2012: 461). Zamjerke se ističu, prije svega, i u smislu nedovoljno precizno određene granice i opsežnosti između nepravih predloga (budući da

---

⁶ Darko Matovac povodom etimologije riječi *predlog* još ističe: *Naziv prijedlog varljive je naravi budući da se jezične jedinice koje pripadaju ovoj vrsti riječi u velikom broju jezika ne nalaze ispred riječi s kojom su u vezi i s kojom čine prijedložni izraz, već iza nje* (Matovac, 2012: 463). U *Gramatici crnogorskog jezika* samo se za predlog *radi* konstatuje mogućnost pozicioniranosti ispred i iza riječi na koju se odnose, dok Darko Matovac, citirajući Eugeniju Barić i grupu autora, ističe da u hrvatskom jeziku tu mogućnost imaju i predlozi *uprkos (unatoč, usprkos)* i *nasuprot* (Matovac, 2012: 463).

⁷ Pitanja podjele predloga daleko je kompleksnije od onoga kako se čini, te bi zahtijevalo dosta prostora s obzirom na različita tumačenja i sve veću kompleksnost predloga. Stoga smo se odlučili za uopšten pogled, sumiranje stavova više autora i rezimiranje u jednu obuhvatnu podjelu. Izuzetak se tiče stava Aleksandra Belića, koji dijeli predloge na starije i nove, odnosno na one koji se javljaju uz različite zavisne padeže i oni koji su nastali popredloživanjem imenice i koji zahtijevaju oblik genitiva (Belić, 1998: 510).

u vezi sa pravim predlozima ne postoji neusaglašenost u nauci, već isključivo različito terminološko određenje), i posebno izostavljanja pojedinih kategorija, i to po pravilu uglavnom predloških izraza iako je njihov broj u jeziku sve veći. Stiče se utisak da čak ni sve savremene gramatike sa područja nekadašnjeg srpskohrvatskog jezika ne priznaju u potpunosti predloške izraze kao posebnu grupu nepravih predloga, što svjedoči kako o neodrživosti takvih podjela, tako i o djelimično upitnom statusu predloških izraza. Darko Matovac ističe da u hrvatskom jeziku predloške izraze jedino kao predloge tumače Josip Silić i Ivo Pranjković u svojoj gramatici (2005), dok se u ostalim uglavnom izostavljaju, a u vezi sa tim pitanjem ovaj autor ističe i svoj stav: *U skladu sa suvremenim poimanjem kategorije prijedloga, u sastavljene prijedloge potrebno je uključiti i prijedložno-padežne izraze iako oni još ne pokazuju izraženije tragove gramatikaliziranosti te ih je teško razlikovati od slobodnih konstrukcija* (Matovac, 2012: 466). Autori *Gramatike crnogorskog jezika* (2010) predloške izraze tumače kao posebnu skupinu proizvedenih predloga, pored popredloženih oblika instrumentala (*krajem, putem* itd.) i glagolskih priloga (*izuzevši, zahvaljujući* itd.). U *Gramatici bosanskog jezika* (2000) autori razlikuju tek dvije grupe nepravih predloga: izvedene neprave predloge nastale popredloživanjem jedne riječi (kao što su: *povodom, čelo, dno, duž* i dr.) i složene neprave predloge nastale srastanjem dvije riječi (kao što su: *ispod, udno, uzduž* i dr.), dok predloške izraze ne svrstavaju u neprave predloge već samo konstatuju njihovo prisustvo u jeziku, a tumače ih isključivo kao dvočlane ili tročlane izraze: *U ulozi prijedloga javljaju se i mnogi prijedložni izrazi koji sadrže dva ili tri člana: prvi je član prijedlog koji upravlja imenicom kao drugim dijelom; treći dio, ukoliko ga izraz ima, također je prijedlog od koga zavisi padež sljedeće samostalne riječi* (Jahić i dr., 2000: 300). Ni u *Gramatici srpskog jezika* Ivana Klajna iz 2005. godine, predložki izrazi ne nalaze svoje mjesto među nepravim predlozima. Iako autor jasno pravi razliku između četiri grupe nepravih predloga: predloga koji su ujedno i prilozi (*prije, blizu, širom...*), imenica sa vrijednošću predloga (*kraj, duž, put...*), imenica u instrumentalu u funkciji predloga (*krajem, tokom, pomoću...*) i složenih predloga koji predstavljaju sraslice pravih predloga ili predloga i imenice (*posred, ispred, navrh...*) (Klajn, 2005: 159, 160). Indikativno je da autor izostavlja predloške izraze kao posebnu skupinu te bi se dodavanjem ove skupine upotpunila podjela Ivana Klajna, ali ne i precizno odredila granica između različitih skupina ili grupe nepravih predloga, koja je u tom pogledu posebno problematična. Ipak u *Normativnoj gramatici srpskog jezika* (2010) čije autorstvo potpisuju Predrag Piper i Ivan Klajn

priznaje se predložki status određenih predložko-padežnih konstrukcija i one se izdvajaju u posebnu grupu uz napomenu autora da *predložki izrazi predstavljaju prelaznu klasu reči od konstrukcija sa predložima i apstraktnije upotrebljenim imenicama do izraza sa primarno predložkom funkcijom (npr. Oni stanuju nedaleko od željezničke stanice)* (Piper, Klajn, 2013: 206, 207). I u *Gramatici crnogorskog jezika* (2010), isto kao i u *Gramatici hrvatskog jezika* (2005), priznaje se predložki status predložkih izraza i njihovo posebno mjesto unutar proizvedenih predloga, pored popredloženog instrumentala (*putem, silom* i sl.) i glagolskih priloga (*izuzev, zahvaljujući* i dr.).

Kao posebno sveobuhvatna i dobra, istakla se podjela nepravih predloga Ivane Matas Ivanković (2016), kako zbog jasno naznačene granice između sve razuđenije skupine sekundarnih predloga tako i zbog činjenice da u njoj predložki izrazi dobijaju svoje zaslužno mjesto. Ova hrvatska lingvistkinja sve proizvedene (sekundarne) predloge definiše kao popredložene punoznačne riječi ili popredložene spojeve dvije riječi, koje dalje dijeli na 3 velike grupe: *jednostavne predloge*, koji se sastoje samo od jedne popredložene riječi (*širok, krajem, izuzev, više*), *složene*, koji su nastali srastanjem dvije riječi u predlog (*iznad, između, pokraj...*) i *predložke izraze* koji se sastoje od dvije riječi koje nijesu srasle (*na osnovu, na temelju, nedaleko od...*) (Matas Ivanković, 2016: 544).

Živojin Stanojčić i Ljubomir Popović ukazuju kako svi predlozi, i proizvedeni i neproizvedeni, mogu biti i proste i složene riječi, te da i u tom pogledu treba praviti razliku, ali da su funkcionalno svi isti (Stanojčić, Popović, 1989: 119). Važno je naglasiti da pored kriterijuma koji polazi od morfološkog, tvorbenog i strukturnog plana, u savremenoj literaturi (Silić, Pranjković, 2005; Čirgić, Silić, Pranjković, 2010) formira se i sve češće pominje i podjela predloga prema semantičkom aspektu, i to na dimenzionalne (koji svojim značenjem upućuju na prostor i vrijeme) i nedimenzionalne (sa ostalim značenjima – načina, posljedice, uzroka i sl.).

2.1.1. O predložkim izrazima: definisanje i opšte karakteristike

Kada je u pitanju teorijsko određenje predložkih izraza, ističemo da postoji veliki broj neusaglašenosti o mnogim pitanjima vezanim za ovu predložku skupinu – počevši od samog statusa, definicije, termina, opsega i konačno jasnih kriterijuma za određenje predložkog statusa određenog spoja riječi.

Termin *predložki izraz* u savremenoj lingvističkoj literaturi koristi se uglavnom za označavanje popredloženih konstrukcija, koje se u istom obliku upotrebljavaju i kao leksičke i kao gramatičke jedinice (npr. *u toku*). Konkretnije, riječ je o spoju prostog predloga, jednog ili dva i imenice, glagola ili priloga. Takvi spojevi su djelimično ili u potpunosti desemantizovani, odnosno izgubili su leksičko-gramatička obilježja i počeli da djeluju kao jedna konstrukcija sa predloškom funkcijom. Neujednačeni stavovi prilikom definisanja ove jezičke pojave temelje se na opozitnom tumačenju prije svega strukturnog oblika koji treba da ima predložki izraz, a jednim dijelom i na različitom stepenu desemantizacije sastavnica ovih višočlanih predloga. U prvom slučaju (Popović, 1966) polazi se od tumačenja predloškog izraza kao oblika svih popredloženih riječi, kakvi su u prvom redu oblici instrumentala određenih imenica (*krajem, tokom...*), kao i dvočlanih (*na temelju, u ime...*) i tročlanih spojeva (*u vezi sa, bez obzira na...*), dok s druge strane pojedini autori (Mrazović, Vukadinović, 2009; Švačko, 1993) znatno uže vide istu pojavu, te pod predloškim izrazom smatraju samo spojeve predloga sa imenicom odn. popredložene predložko-padežne spojeve poznatije pod terminom *imeničkih predloških izraza* te izvan takve podjele ostaju glagolski i priloški višočlani predlozi. U vezi sa strukturnim opsegom proučavane pojave, smatramo da je tumačenje predloškog izraza u interpretaciji Ljubomira Popovića široko shvaćeno, a na neodrživost navedenog tumačenja sve više se i u literaturi ukazuje izdvajanjem popredloženih punoznačnih riječi u posebnu kategoriju *proizvedenih jednostavnih* predloga, kako je to uradila Ivna Matas Ivanković (vidi prethodno poglavlje). Takođe, tumačenje predloškog izraza isključivo kao spoja jednog ili dva predloga sa imenicom⁸, isključuje još dvije, iako ne brojne, grupe višočlanih predloga – glagolske (npr. *polazeći od*) i priloške (npr. *nedaleko od*). Prema našem stanovištu najprihvatljivije tumačenje tretira predložki izraz kao spoj dvije ili više riječi koje nijesu srasle (to mogu biti prilog + predlog (*nedaleko od...*), predlog + imenica (*na kraju, u pravcu...*), predlog + imenica + predlog (*u roku od...*), glagolski prilog + predlog (*polazeći od...*)) a koje su prošle proces konverzije u predloge (Matas Ivanković, 2016; Bučar, 2009). Ističemo da se ovakvo tumačenje sve više uzima kao relevantno s obzirom na sveobuhvatnost i terminološku usklađenost, te će se u ovom radu pri tumačenju ovih jedinica poći od ovakvog načina definisanja.

Već smo istakli da sastavnice predloškog izraza gube leksičko-gramatička obilježja i postaju jedna jedinica te taj proces desemantizacije sastavnica, odnosno proces konverzije u

---

⁸ Ovakvo tumačenje nalazimo u Mrazović, Vukadinović, 2007.

predloge, može biti djelimično ili u potpunosti izvršen, zbog čega se u nauci i javljaju kolebanja oko jasnog određenja pojedinih konstrukcija kao predloških izraza. Mirjana Bučar (2009) je o ovom procesu govorila u okviru termina *gramatikalizacija*, te je istakla da dovodi do sljedećih promjena: desemantizacije – gubitka semantičkog sadržaja, upotrebe jedinice u novim kontekstima, dekategoriacije ili gubitka morfosintaksičkih obilježja karakterističnih za leksičke i druge manje gramatikalizirane oblike, te i gubitka fonološkog sadržaja odnosno do fonološke redukcije (Bučar, 2009: 185, 186). Nesumnjivo je da je različit stepen ovog procesa izvršen kod različitih predloških izraza, što je uticalo svakako i na određenje njihovog statusa u nauci, te se predložki status manje popredloženih izraza često i odbacuje, a zbog nejasne granice i teškoće pri detektovanju ovog procesa dovodi u pitanje i postojanje predloških izraza. Mihailo Stevanović (1989) zbog toga i ističe da je u jeziku mali broj pravih predloških izraza, budući da je kod najvećeg broja zabilježena vezanost za leksičko značenje popredložene imenice pa predložki status priznaje tek pojedinim predložko-padežnim spojevima (kakvi su *u ime, na temelju...*). I Ljubomir Popović, iako u popisu predloških izraza navodi više od 60 takvih spojeva, napominje da tek određeni broj ima čisto predložku funkciju (takvi su: *u toku, u smislu, s obzirom na* i dr.), a da je kod većine proces popredloživanja tek u povelju pa padež koji se slaže sa izrazom još djelimično ima funkciju dopune (npr. *u doba rata* i dr.) (Popović, 1966: 209). To govori da se popredloženi oblici diferenciraju u zavisnosti od stepena desemantizacije, te da taj proces, djelimično ili u potpunosti izvršen, uslovljava i druge njihove karakteristike, poput učestalosti (što je spoj više popredložen, to je i zastupljeniji u jeziku), strukturne varijantnosti (manje popredložene spojeve moguće je razbiti umetanjem enklitika ili drugih jedinica) i slično.

Polazeći od definicije predloškog izraza, ističemo sljedeće osobine i svojstva koje određeni predložko-padežni spoj mora da ima da bi se smatrao predloškim izrazom:

1) Prvi kriterijum tiče se semantičko-sintaksičke strane predloškog izraza. O predloškom statusu govori se u onim slučajevima kada određeni predložko-padežni izraz označava vezu među pojmovima, a ne služi označavanju nekog pojma (Popović, 1966: 196). Ljubomir Popović (1966) ukazuje na uticaj subjektivnog faktora pri primjeni ovog kriterijuma, ali ne poriče da je u pitanju osnovno mjerilo pri određenju predloškog statusa. Ipak Ljiljana Šarić ovaj kriterijum poima kontradiktornim ističući da gramatikalizacija, s jedne strane, dovodi do izbljeđivanja značenja, a da sa druge strane upotreba te iste konstrukcije precizira značenje u smjeru semantike imenice koja je u osnovi popredloženog spoja (Šarić, 1999: 87).

U vezi sa ovim ističe se još jedno vrlo važno mjerilo. U pitanju je i jedinstvena sintaksička funkcija. Naime, predložki izraz, za razliku od predložko-padežne forme koja mu je u osnovi, a u skladu sa ostalim predlozima, funkciju u rečenici ostvaruje samo sa padežnom riječju (Bučar, 2009: 211).

2) Drugi kriterijum odn. druga osobenost predložko-padežnih spojeva sa predložkom funkcijom jeste upotreba u ustaljenim i identičnim kontekstima rečenice (Popović 1966: 198) i nepromjenjiva struktura (Švačko, 1994: 309). Mogućnost razbijanja određenog predložkog izraza umetanjem atributa (*pod tuđi uticaj / pod uticaj*) (Švačko, 1993: 356), enklitika (*u toku se decenije mijenjao položaj... / u toku decenije mijenjao položaj..*) (Popović, 1966: 215, 216) ili pokaznih zamjenica (*U tom pogledu / u pogledu*) (Švačko, 1993: 356) svjedoči o njegovoj nedovoljnoj desemantizaciji i samim tim o procesu tek djelimične ili nikakve popredloženosti (Glušac, Rišner, 2016: 411). Takođe, prosti predlozi koji čine strukturu predložkog izraza ne mogu se mijenjati drugim predlozima, a punoznačna riječ u osnovi gubi morfosintaksička obilježja (Bučar, 2009: 208).

4) Takođe, kao kriterijum navodimo učestalost u jeziku (Piper, 2005: 723). Predložki status je u direktnoj vezi sa ovim kriterijum pa zastupljeniji popredloženi spojevi riječi imaju i stabilniju predložku funkciju.

Ljubomir Popović u vezi sa mjerilima za određenje predložkog statusa izdvaja još i kriterijum sinonimnosti konstrukcije sa predložkim izrazom sa konstrukcijom sa pravim predlogom ili bespredložkim oblikom dopunske imenice, kao i kriterijum poređenja iste konstrukcije sa nekim drugim jezicima u kojima je identifikovana predložka služba analiziranog iskaza (Popović, 1966: 197). Ipak, kriterijum sinonimnosti ne navodimo kao relevantan s obzirom na činjenicu da se, s druge strane, svi predložki izrazi koji imaju korelat u padežnom obliku ili prostom predlogu smatraju pleonazmima (Bučar, 2009), a uz to, pitanje je da li čak i oni izrazi čiji je predložki status nesumnjiv (npr. *u vezi sa...*), posjeduju mogućnost pomenute sintaksičko-semantičke korelacije, što takođe poriče relevantnost ovog kriterijuma.

Predložki izraz formiraju uglavnom polisemični prosti predlozi. Naslućuje se da je široka semantika zahtijevala bliže određenje, te je višeznačni predlog proširen autosemantičnom riječju koja je postala nosilac značenja, ali koja je primila predložku funkciju i počela da funkcioniše kao jedna konstrukcija sa predlogom. Kao i primarni predlozi, i predložki izrazi *stoje ispred imenice, zamjenice ili poimeničenog pridjeva kako bi izrazili različite odnose (prostor, vrijeme,*

uzrok i dr.) u situaciji koju označava rečenica (Piper, Klajn, 2013: 205), odn. s njima uspostavljaju sintaksičku vezu, s tom razlikom što se ti odnosi njihovom upotrebom u većoj mjeri preciziraju, zbog čega se i bilježi njihova povećana distribucija u savremenom jeziku (Popović, 1966: 197). Ovakva pojava popredloživanja određenih konstrukcija sa predlogom, u literaturi je objašnjavana težnjom za preciznijim izražavanjem, uticajem drugih kultura, ali i ubrzanim razvitkom nauke i jezika, a posebno administracije i novinarstva (Popović 1996: 195, 196), zbog čega su predložki izrazi posebno zastupljeni u publicističkom i administrativnom stilu (Popović, 1966; Švačko, 1993). Milan Jelinek predložke izraze vidi kao dokaz postojanja evropske jezičke zajednice, budući da postoji velika bliskost u njihovom formiranju u svim evropskim jezicima, što opravdava njihovim nastankom po ugledu na istu grupu predloga iz njemačkog i francuskog jezika, zbog čega se mogu odrediti i kao evropeizmi⁹ (Jelinek, 1997: 185, 187).

U zavisnosti od vrste autosemantične riječi koja je u osnovi predložkog izraza, predložke izraze dijelimo na imeničke, glagolske i priloške (Popović, 1966, Bučar, 2009). Imenički predložki izrazi su najbrojniji, dok su glagolski i priloški nešto rjeđi – *počevši od, sudeći po, polazeći od.../ paralelno sa, zajedno sa, nedaleko od, daleko od, tik do, nalik na, vezano za...* Zanimljivo je istaći da se najveći broj njih slaže sa genitivom, vrlo mali broj njih sa drugim padežima – akuzativom, instrumentalom i dativom, dok su na strukturnom planu to spojevi od dva ili rjeđe tri člana.

Sam termin *predložki izraz* za označavanje popredloženih predložko-padežnih konstrukcija možemo reći da je uglavnom prihvaćen, iako su nešto rjeđe u upotrebi i neki drugi termini za označavanje istih predložkih konstrukcija. U *Gramatici crnogorskog jezika* za označavanje predložkih izraza koristi se termin *prijedložno-padežni izraz* odn. *frazeologizirani predložko-padežni izrazi* (Čirgić, Silić, Pranjković, 2010: 221), Duška Klikovac koristi termin *idiom* (Klikovac, 2006: 243), Pavica Mrazović i Zora Vukadinović termin *predložka fraza* (Mrazović, Vukadinović, 2005: 339), a u *Sintaksi srpskog jezika* nailazimo i na termin *idiomatizovani izrazi* (Antonić, 2005: 175), što predložke izraze terminološki približava frazeologizmima. U *Srpskom jezičkom priručniku* (2007) bilježi se upotreba i termina predložka sintagma.

---

⁹ Ivana Matas Ivanković (Matas Ivanković, 2005: 223) potvrđuje srodnost i sličan način funkcionisanja predloga *na/u mjesto* u svim slovenskim jezicima.

Svi navedeni termini, koji postoje naporedno sa glavnim terminom *predložki izraz*, izvode se iz težnje ka potpunoj diferencijaciji predložkih izraza od predložko-padežnih spojeva od kojih su nastali. Naime, sam termin *predložki izraz* u kroatističkoj literaturi osim za popredložene konstrukcije, koristi se i da označi sve predložko-padežne spojeve u cjelini (Rutnik, 2017; Siroglavić, 2018), čime dolazi do terminoloških preplitanja sličnih konstrukcija različite funkcije. To ujedno uslovljava i brojne nejasnoće u tumačenjima.

Kako bi se jasno odredio njihov status, bitno je ukazati i na razlikovanje predložkih izraza od drugih sličnih pojava: frazeologizama, pojave nagomilavanja ili udvajanja predloga¹⁰ i određenih vezničkih spojeva.

Pojava nagomilavanja ili udvajanja predloga takođe se javlja u funkciji preciziranja značenja, ali ona podrazumijeva upotrebu dva predloga u funkciji jedne predložke cjeline (Klajn, 2005: 207) (npr. *na oko, do pred* i sl.), za razliku od predložkog izraza koji zahtijeva jednu autosemantičnu riječ (npr. *u toku*). Naime, u ovoj pojavi riječ je o kombinovanju jednog predloga i predložko-padežne konstrukcije (Nenezić, 2013: 47) (npr. *do pred vrata*), a u slučaju predložkog izraza o spoju predloga i padežne riječi (*u toku meča*), što čini osnovnu razliku između ovih jezičkih jedinica.

Nepromjenjiva struktura, učestalost, kao i jedinstvenost na planu semantike i sintakse, povezuje predložke izraze sa frazeologizmima, a o ovoj sličnosti govori i činjenica o korišćenju termina *predložka fraza* (Mrazović, Vukadinović, 2007) ili *frazeologizirani predlog* (Čirgić, Silić, Pranjaković: 2010) za označavanje predložkih izraza. Frazeologizmi su po pravilu kompleksniji spojevi od predložkih izraza i njihovo značenje je slikovitije i nikada se ne javljaju u predložkoj funkciji. Jedina je analogna veza sa frazeologizmima po stalnosti i kontekstualnoj predvidljivosti (Švačko, 1994: 309) i po tome što im se značenje ne može izvesti iz značenja pojedinih sastavnica, nego oni, kao i frazeologizmi, djeluju kao jedna jedinica (Bučar, 2009: 208).

Bitno je ukazati da određeni predložki izrazi imaju sličan strukturni lik i u predložkoj i u vezničkoj funkciji: npr. *s obzirom na* + akuzativ i oblik *s obzirom na to što, bez obzira na* + akuzativ i oblik *bez obzira na to što, na temelju* + genitiv i oblik *na temelju toga* i sl. Naime, kada iza oblika predložkog izraza dolazi odnosna ili pokazna zamjenica, riječ je o složenom vezničkom spoju čija je funkcija da poveže dvije rečenice. Zapravo, predlozi i predložki spojevi

---

¹⁰ Spisak takvih konstrukcija dat je u: Jovan Kašić, 1969.

su varijanta vezničkih skupova i to dokazuje činjenica da je određeni broj tih spojeva zamjenjiv zavisnom rečenicom odn. klauzom (Pranjkočić, 1996: 522).

Na kraju, na temelju svega rečenog, sumiranjem stavova u stručnoj i lingvističkoj literaturi i naših viđenja i stavova o ovoj skupini, možemo zaključiti da je predložki izraz spoj predloga i jedne punoznačne riječi, koja može biti glagol, imenica ili prilog, i na temelju koje se određeni predložki izraz kvalifikuje kao imenički, glagolski ili priloški. Takvi spojevi su djelimično ili u potpunosti popredloženi i usljed tog procesa izgubili su u manjoj ili većoj mjeri kategorijalna obilježja i počeli funkcionisati kao jedna sintaksičko-semantička cjelina.

2.1.1.1.O imeničkim predložkim izrazima

Već smo ukazali na to da se predložki izrazi u strukturnom pogledu dijele u zavisnosti od pripadnosti autosemantične riječi koja im je u osnovi određenoj morfološkoj kategoriji. Imenički predložki izrazi su najbrojnija skupina unutar predložkih izraza, upravo zbog najveće sklonosti imenica ka popredloživanju. U savremenom crnogorskom jeziku imamo više od 100 ovakvih izraza koji se oblički slažu samo sa jednim padežnim oblikom. U nastavku teksta navešćemo sve imeničke predložke izraze prema kriterijumu njihovog slaganja sa određenim padežom:

1. Imenički predložki izrazi koji se slažu sa genitivom: *u toku, za vrijeme, u vrijeme, u vremenu, u doba, u razdoblju, u periodu, u momentu, u času, u trenutku, na polju, na području, na terenu, u oblasti, u sferi, u domenu, na osnovu, u okviru, od strane, u slučaju, u iznosu, u sklopu, na nivou, u vrijeme, u pogledu, u cilju, u korist, u ime, po osnovu, na području, za vrijeme, u čast, na početku, na kraju, u svojstvu, na štetu, na ime, na teritoriji, u formi, u znak, u vidu, u periodu, uz pomoć, na bazi, iz oblasti, u blizini, po pitanju, na temu, u smislu, u znaku, za slučaj, u pravcu, u centru, u trenutku, u zoni, s kraja, na poljuu obliku, pod uticajem, s osvrtom, s ciljem, za račun, u osnovi, u sredini, u momentu, u stilu, u uslovima, u slavu, u interesu, na prostoru, na uštrb, u doba, u razdoblju, u času, u vremenu, u sferi, na planu, u granicama, na ivici, na centru, po liniji, na temelju, u svijetlu, u duhu, u tonu, pod okolnostima, u prisutnosti, pod dejstvom, pod uslovom, pod pretpostavkom, u pitanju, iz razloga, u povodu, pod uticajem, pod izgovorom, po cijenu, pod vidom, u svrhu, s gledišta, s stanovišta, s aspekta, u prilog,*

u smjeru, u veličini, u razmaku, po dužini, po širini, sa strane, s izuzetkom, u trajanju od, u roku od, za razliku od, u zavisnosti od, u dužini od;

3. Imenički predložki izrazi koji se slažu sa dativom: *u susret;*
4. Imenički predložki izrazi koji se slažu sa akuzativom: *u odnosu na, s obzirom na, bez obzira na, po ugledu na, po uzoru na;*
5. Imenički predložki izrazi koji se slažu sa instrumentalom: *u skladu sa, u vezi sa, u saradnji sa, na čelu sa, u poređenju sa, u partnerstvu sa, u suprotnosti sa, po dogovoru sa, u društvu sa, u saglasnosti sa, u srazmjeri sa, u saglasju sa, u protivurječnosti sa, u dodiru sa*¹¹.

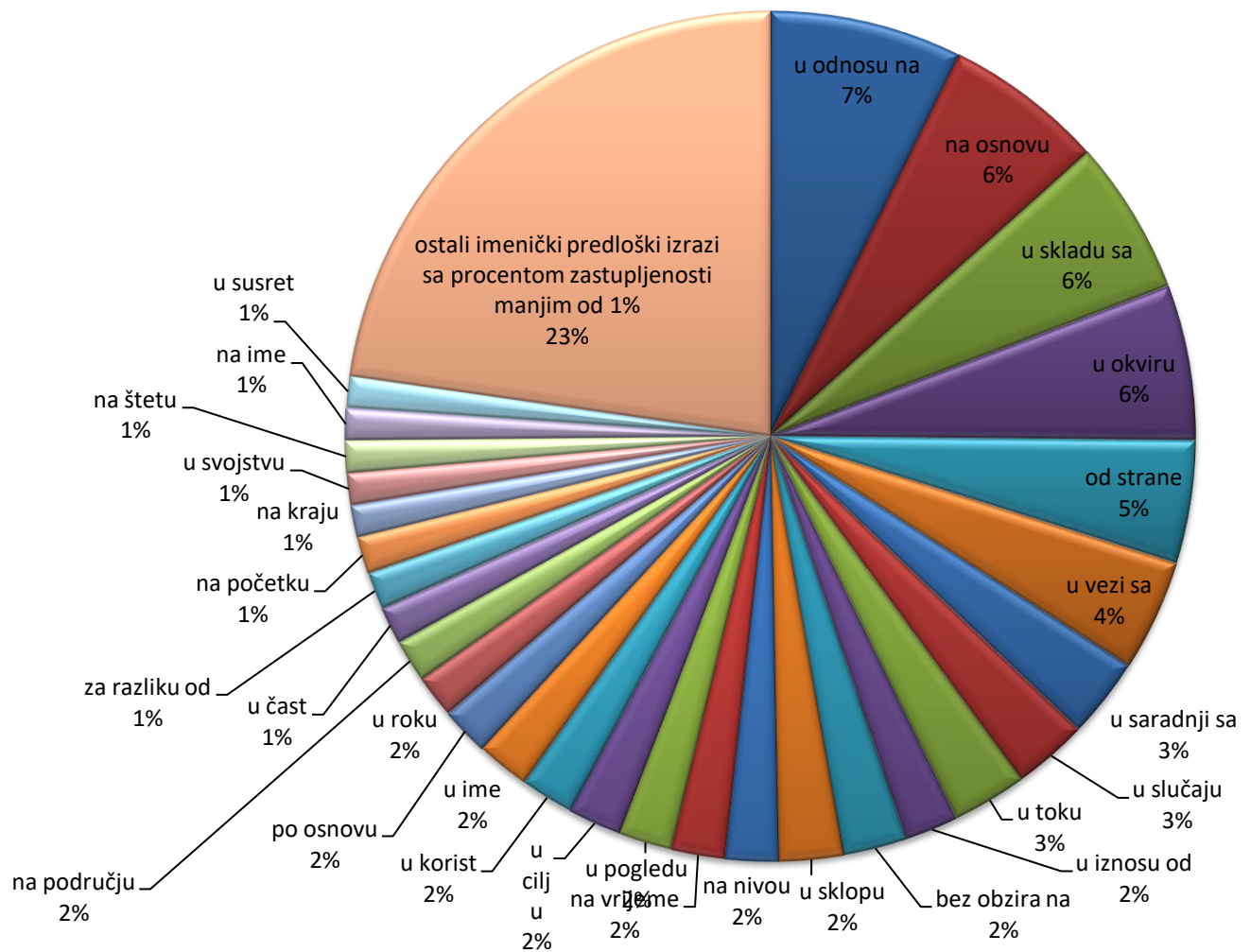
---

¹¹Ističemo da smo naveli sve predložke izraze koji se kao takvi pominju u stručnoj i lingvističkoj literaturi (Silić, Pranjković, 2005; Popović, 1966; Piper i dr, 2005; Mrazović, Vukadinović, 2005) i koje smo pri analizi samog korpusa detektovali sa predložkom funkcijom, a sve usklađujući sa tumačenjem predložkog izraza u ovome radu.

3. STATISTIČKI PREGLED ZASTUPLJENOSTI IMENIČKIH PREDLOŠKIH IZRAZA U JEZIKU DNEVNE ŠTAMPE

U jeziku crnogorske dnevne štampe *Vijesti, Dana, Dневnih novina i Pobjede* odnosno u ukupno osam njihovih brojeva zabilježili smo prisustvo sljedećih imeničkih predloških izraza, čija je brojnost i učestalost različita: *u odnosu na* (36 primjera ili 6, 8%), *na osnovu* (30 primjera ili 5, 6%), *u skladu sa* (29 primjera ili 5,4 %), *u okviru* (29 primjera ili 5, 4%), *od strane* (23 primjera ili 4, 3%), *u vezi sa* (21 primjera ili 3, 9%), *u saradnji sa* (15 primjera ili 2, 84%), *u slučaju* (14 primjera ili 2, 6%), *u toku* (14 primjera ili 2, 6%), *u iznosu* (13 primjera ili 2,4 %), *bez obzira na* (12 primjera ili 2, 1%), *u sklopu* (12 primjera ili 2, 1%), *na nivou* (10 primjera ili 1, 9%), *u vrijeme* (10 primjera ili 1, 9 %), *u pogledu* (10 primjera ili 1, 9 %), *u cilju* (10 primjera ili 1, 9%), *u korist* (10 primjera ili 1, 9%), *u ime* (10 primjera ili 1, 9%), *po osnovu* (9 primjera ili 1, 7%), *u roku* (8 primjera ili 1, 5%), *na području* (8 primjera ili 1, 5 %), *na čelu sa* (8 primjera ili 1, 5%), *za vrijeme* (7 primjera ili 1, 3%), *u čast* (7 primjera ili 1,3%), *za razliku od* (7 primjera ili 1,3 %), *na početku* (7 primjera ili 1, 3%), *na kraju* (6 primjera ili 1, 2%), *u svojstvu* (6 primjera ili 1, 2%), *na štetu* (6 primjera ili 1, 2%), *na ime* (6 primjera ili 1,2%), *u susret* (6 primjera ili 1,2%), *u poređenju sa* (5 primjera ili 0,9%), *na teritoriji* (5 primjera ili 0,9%), *u formi* (5 primjera ili 0,9%), *u znak* (5 primjera ili 0,9%), *u vidu* (5 primjera ili 0,9%), *s obzirom na* (4 primjera ili 0, 7%), *u periodu* (4 primjera ili 0, 7%), *u domenu* (4 primjera ili 0, 7%), *uz pomoć* (4 primjera ili 0, 7%), *na bazi* (4 primjera ili 0, 7%), *iz oblasti* (4 primjera ili 0, 7%), *u blizini* (4 primjera ili 0, 7%), *po pitanju* (3 primjera ili 0, 5%), *u smislu* (3 primjera ili 0, 5%), *u znaku* (3 primjera ili 0, 5%), *u partnerstvu sa* (3 primjera ili 0, 5%), *za slučaj* (3 primjera ili 0, 5%), *u pravcu* (3 primjera ili 0, 5%), *u centru* (3 primjera ili 0, 5%), *u trenutku* (3 primjera ili 0, 5%), *u zoni* (2 primjera ili 0, 3%), *s kraja* (2 primjera ili 0, 3%), *na polju* (2 primjera ili 0, 2%), *u trajanju* (2 primjera ili 0, 2%), *u zavisnosti od* (2 primjera ili 0, 2%), *u suprotnosti sa* (2 primjer ili 0, 2%), *u obliku* (2 primjer ili 0, 2%), *po dogovoru* (1 primjer ili 0, 1%), *po ugledu na* (1 primjer ili 0, 1%), *pod uticajem* (1 primjer ili 0, 1%), *po uzoru na* (1 primjer ili 0, 1%), *s osvrtom* (1 primjer ili 0, 1%), *s ciljem* (1 primjer ili 0, 1%), *za račun* (1 primjer ili 0, 1%), *u osnovi* (1 primjer ili 0, 1%), *u sredini* (1 primjer ili 0, 1%), *u momentu* (1 primjer ili 0, 1%), *u stilu* (1 primjer ili 0, 1%), *u društvu sa* (1 primjer ili 0, 1%), *u uslovima* (1 primjer ili 0, 1%), *u interesu* (1 primjer ili 0, 1%), *u trajanju od* (1 primjer ili 0, 1%), *u dužini* (1 primjer ili 0, 1%), *na prostoru* (1 primjer ili 0, 1%), *na užtrb* (1 primjer ili 0, 1%). Naime, riječ je o ukupno 528 primjera sa imeničkim predloškim izrazima, a procentualni prikaz njihove brojnosti je sljedeći:

Zastupljenost imeničkih predložkih izraza u jeziku analizirane dnevne štampe

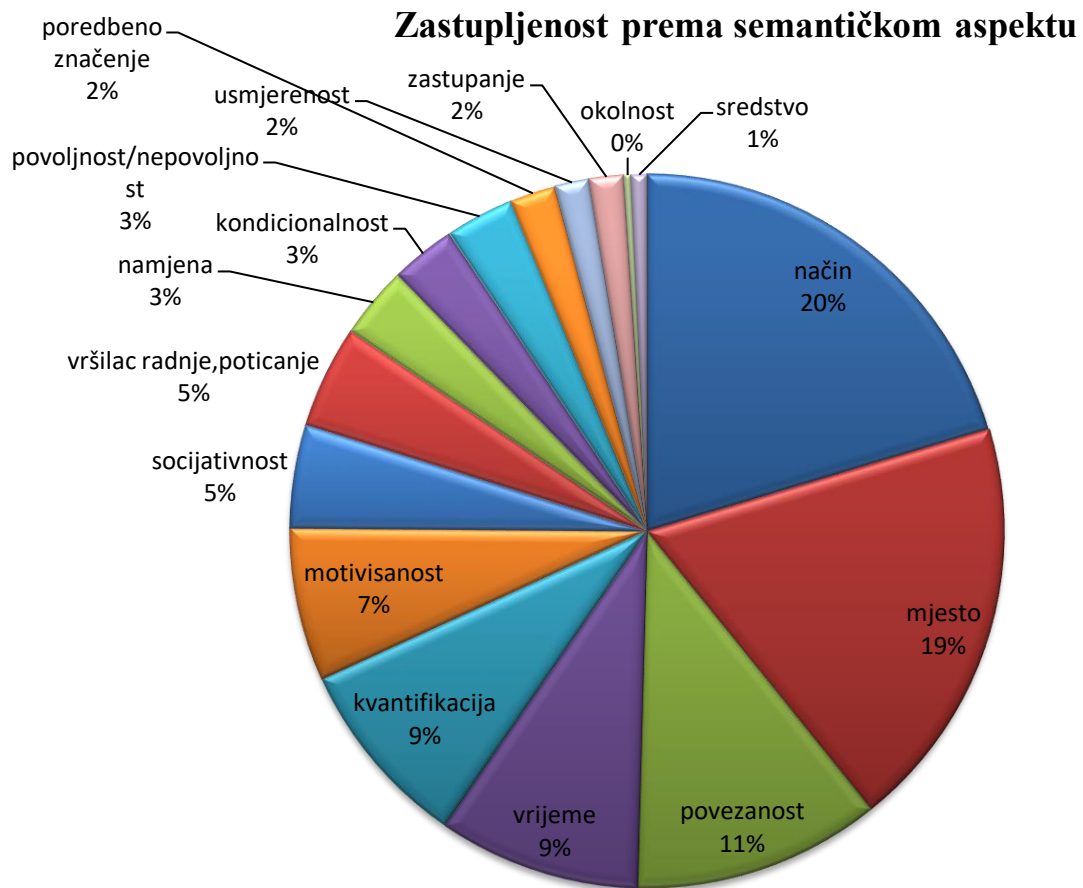
1. Grafički prikaz procentualne zastupljenosti predložkih izraza u jeziku analizirane dnevne štampe

Nijesmo zbilježili primjere sa imeničkim predložkim izrazima: *u doba, u razdoblju, u času, u vremenu, u sferi, na planu, u granicama, na terenu, na ivici, sa ivice, na centru, po liniji, u saglasnosti sa, u srazmjeri sa, u protivrječnosti sa, na temelju, u svijetlu, u duhu, u tonu, pod okolnostima, u prisutnosti, pod dejstvom, u dodiru sa, pod uslovom, pod pretpostavkom, u pitanju, iz razloga, pod uticajem, pod izgovorom, po cijenu, pod vidom, u svrhu, s stanovišta, s aspekta, u prilog, u smjeru, u veličini, u razmaku, po dužini, po širini, sa strane, s izuzetkom.* Kao što se iz priloženog može zapaziti, brojnošću se izdvaja imenički predložki izraz *u odnosu*

na koji je zabilježen u 36 primjera, *na osnovu* u 30 primjera, potom *u skladu sa* i *u okviru* sa po 29 primjera, *od strane* u 23 i *u vezi sa* sa 21 primjerom, te se kao takvi mogu odrediti kao odlika jezika dnevne štampe.

S obzirom na semantički kriterijum, rezultati sprovedene statističke analize jasno pokazuju da se brojnošću izdvajaju imenički predložki izrazi sa primarnim značenjem načinske kvalifikacije. Riječ je o izrazima: *s osvrtom na, po osnovu, na osnovu, na bazi, u stilu, u formi, u zavisnosti od, u skladu sa, u suprotnosti sa, s obzirom na, u znaku, u obliku, u vidu, u svojstvu,* koji se javljaju u 109 primjera. Nakon toga, po zastupljenosti slijede imenički predložki izrazi sa spacijalnim odnosno mjesnim značenjem (*na području, u oblasti, u osnovi, u zoni, u sredini, u centru, na teritoriji, u blizini, na prostoru, na polju, u domenu, u okviru, u sklopu, na nivou*) koji broje 106 primjera, potom imenički predložki izrazi sa značenjem povezanosti (*u vezi, u odnosu na, u pogledu, po pitanju, u smislu*) sa 65 primjera, izrazi sa vremenskim značenjem (*s kraja, u toku, za vrijeme, u vrijeme, u periodu, u momentu, u trenutku, na početku, na kraju*) sa 53 primjera, zatim slijede imenički predložki izrazi sa značenjem kvantifikacije (*u iznosu od, u roku od, u trajanju od, u dužini od*) sa 50 primjera, motivisanosti (*u cilju, s ciljem*) sa 40 primjera, socijativnosti (*u partnerstvu sa, u društvu sa, u saradnji sa, na čelu sa, po dogovoru sa*) sa 28 primjera, značenjem poticanja (*od strane, iz oblasti*) koje se javlja u 27 primjera, značenjem namjene (*u znak, na ime, u čast*) sa 19 primjera, dok smo zabilježili po 17 primjera sa imeničkim predložkim izrazima sa kondicionalnim značenjem (*u slučaju, za slučaj*) i 18 sa značenjem povoljnosti/nepovoljnosti (*u korist, u interesu, na štetu, na uštrb*). Imenički predložki izrazi sa poredbenim značenjem javljaju se u 14 primjera (*u poređenju sa, za razliku od, po ugledu na, po uzoru na*). Najmanje su zastupljeni imenički predložki izrazi sa značenjima – usmjerenosti (*u pravcu, u susret*), koji su zabilježeni u 9 primjera, potom zastupanja (*u ime*), koji se javlja u 9 primjera, te okolnosti sa 8 primjera (*u uslovima, pod uticajem, bez obzira*) i sredstva (*uz pomoć*), koje smo zabilježili u 4 primjera. Procentualno izražena, zastupljenost imeničkih predložkih izraza prema semantičkom aspektu je sljedeća:

2. Grafički prikaz procentualne zastupljenosti predloških izraza

Izloženi podaci o brojnosti sa semantičkog aspekta, poslužiće nam kao polazna tačka pri izlaganju rezultata istraživanja.

4. SINTAKSIČKO-SEMANTIČKE ODLIKE IMENIČKIH PREDLOŠKIH IZRAZA U JEZIKU CRNOGORSKE DNEVNE ŠTAMPE

4.1. IMENIČKI PREDLOŠKI IZRAZI SA ZNAČENJEM NAČINSKE KVALIFIKACIJE

4.1.1. U okviru predložko-padežne konstrukcije predlozi impliciraju padežne morfeme i oni su glavno sredstvo za izražavanje raznih semantičkih i sintagmatskih odnosa (Feleško, 1970: 77). Takva njihova funkcija posebno dolazi do izražaja kada se predlog slaže samo sa jednim padežnim oblikom, kao što je slučaj sa predloškim izrazima u cjelini. U skladu sa tim, širok dijapazon značenja u konstrukcijama sa predloškim izrazom uslovljava upravo popredloženi imenički spoj riječi.

Analizirani korpus crnogorske dnevne štampe sadrži najveći broj primjera upotrebe predloških izraza koji u konstrukciji sa imenskom riječju (mada i samostalno) impliciraju značenje načina vršenja određene radnje, stanja ili, uopšte, način strukturiranja određenog pojma. U pitanju su imenički predložki izrazi *po osnovu*, *na osnovu*, *na bazi*, *u stilu*, *u formi*, *u zavisnosti od*, *u znaku*, *u obliku*, *u vidu*, *u svojstvu* sa imenskom riječju u genitivu, *s osvrtom na*, *s obzirom na* sa akuzativom i *u skladu sa* i *u suprotnosti sa* u konstrukciji sa imenskom riječju u instrumentalu. Iako se pri ovakvom semantičkom određenju u načelu polazi od pretpostavke da ove konstrukcije odgovaraju na pitanje *kako?* se vrši neka radnja (Maretić, 1963: 592) i da se radi o priloškoj upotrebi, što znači da njihovo ispuštanje ne oštećuje gramatičnost izraza, bitno je naglasiti da oni nemaju u pojedinim, rjeđim, slučajevima takav status pa njihovo izostavljanje ide na štetu značenja (Batistić, 1972: 161). Takođe, način u kontekstu našeg tumačenja često podrazumijeva i integraciju različitih podznačenja koja kao cjelina rezultiraju označavanjem posebnog načina strukturiranja određenog pojma, te se predložki izrazi iz ove semantičke skupine izdvajaju svojom semantičkom, ali i sintaksičkom specifičnošću. Načinsku kvalifikaciju u cjelini u *Sintaksi savremenog srpskog jezika* autori tretiraju kao put ostvarivanja radnje ili stanja u apstraktnom smislu zbog čega način sadrži osobinu procesualnosti shvaćenu kao predstavu o kvalitetu koji se putem date radnje ostvaruje (Piper, 2005: 839), što je čini dosta kompleksnom i sadržajnom kategorijom sintaksičke semantike.

Ovoj semantičkoj grupi pripadaju predložki izrazi koji su u najvećoj mjeri prošli proces konverzije u predloge pa je stepen popredloženosti vjerovatno uslovio i njihovu najveću

zastupljenost u tekstovima dnevne štampe. U vezi sa tim ističemo i da se njihov predložki status u literaturi gotovo ne dovodi u pitanje pa su kao predlozi tumačeni kod Ljubomira Popovića (1966), kao i Pavice Mrazović i Zore Vukadinović (2005), Josipa Silića i Iva Pranjkovića (2005), a tretiraju se kao predložki izrazi i u okviru monografija o određenim padežima (Batistić, 1972; Feleško, 1995. i dr.), u raznim rječnicima jezičkih nedoumica i drugim radovima koji se uzgredno dotiču i ovih izraza. Izuzetak čine predlozi *u stilu, u formi, u znaku, u obliku, u vidu*, koje kao predloge tumače samo Ljubomir Popović (1966) i Pavica Mrazović i Zora Vukadinović (2005).

4.1.2. Unutar skupine predložkih izraza koji impliciraju načinsko značenje po frekventnosti izdvajaju se predložko-padežne konstrukcije sačinjene od predloga *po osnovu, na osnovu i na bazi*, u jednom, i oblika genitiva, u drugom dijelu. Svoje primarno i najfrekventnije značenje vežu za kategoriju osnova/kriterijuma na kojem se sprovodi određena radnja. Tačnije, konstrukcija sa ovim predlozima pojašnjava od čega se pošlo prilikom realizacije radnje. Ovaj semantički tip tumači se kao značenje načina u širem smislu (Batistić, 1972: 169), dok ga prema pojedinim autorima možemo smatrati posebnim semantičkim tipom kauzalnosti (Kovačević, 2012), čije nijanse posjeduje.

Polazište na kojem se temelji radnja ili stanje (Silić, Pranjković, 2005: 249), posebno se kao dominantno izdvaja u slučaju upotrebe konstrukcije sa predlogom *na osnovu* i njegovog sintaksičko-semantičkog korelata *po osnovu* jer na njega upućuje i sama semantika popredložene imenice koja formira ove predloge. U zabilježenim primjerima upotrebe *na osnovu* + genitiv odnos predikatskog sadržaja i konstrukcije sa predložkim izrazom određuje se kao odnos hipoteze i kriterijuma u vidu argumenta (Kovačević, 2012: 116), a na planu sintakse bilježi se funkcija adverbijala:

- Zoran Bešović je na osnovu dvije presude dobio skoro 70. 000 eura (...). (Dan 7192, 2019: 7)¹²
- Takođe, veliki iznosi isplaćuju se i na osnovu sporazuma. (Dan 7192, 2019: 7)
- (...) opunomoćeni ne može raspolagati garantovanim depozitom na osnovu punomoćja (...). (Vijesti 7474, 7)

---

¹² Primjeri iz dnevnih novina *Dan* u izvornom tekstu štampani su ćirilicom. Zbog ujednačenosti sa ostalim tekstom rečenice ekscerpirane iz *Dana* u ovome radu biće navođene latinicom.

Genitivnu konstrukciju u ovom slučaju čini leksema sa značenjem spoljašnjeg podsticaja, najčešće kao naloga agensu za realizaciju onoga što je označeno predikatom (Kovačević, 2012: 123), da li u eksplicitnom ili implicitnom obliku. Načelno se može reći da ne postavlja izvjesna kontekstualna ograničenja (Kovačević, 2012: 116), mada se mogu izdvojiti najčešće pozicije i u vezi sa njima i određene specifičnosti. Izvjesne razlike u upotrebi genitiva sa predlogom *na osnovu* bilježe se u poziciji uz refleksivni pasiv i pacijensni pojam u odnosu na upotrebu uz refleksivne konstrukcije u analitičkom modalnom predikatu. U prvoj poziciji u osnovnoj klauzi upotrebljava se leksema procjene (*određivati, procjenjivati...*), pa se konstrukcijom sa predloškim izrazom obilježava kriterijum na kome se ta procjena temelji (Kovačević, 2012: 116):

- (...) da se ranjivi kupci određuju na osnovu socijalnog i zdravstvenog stanja osoba (...). (Pobjeda 19069, 2019: 4)
- (...) pravednost obrazovanja se procjenjuje na osnovu razlika u postignućima (...). (Pobjeda 19064, 2019: 9)

Kada *na osnovu* sa imenicom u genitivu determiniše analitički modalni predikat, ostvaruje značenjski podtip *kriterija kognitivne percepcije*. Specifičnost ovog tipa je u činjenici da se kao posljedica navodi zaključak izveden na osnovu onoga što je obilježeno konstrukcijom sa predloškim izrazom (Kovačević, 2012: 113), kao u primjerima:

- (...) pet odsto svih razlika u postignućima *može se objasniti* na osnovu socio-ekonomskog statusa učenika. (Pobjeda 19064, 2019: 9)
- (...) kako *se može vidjeti* na osnovu podataka iz karte (...). (Dan 7188, 2019: 3)

Posljedica koja je označena predikatom izražena je, dakle, u ovom slučaju nekom od leksema zaključivanja (*objasniti, vidjeti* i sl.), a navedeni kriterijum treba da se shvati kao dovoljan razlog zaključka (Kovačević, 2012: 115, 116). Sama struktura predikata u osnovnoj klauzi nameće značenje kriterijuma (Kovačević, 2012: 114) koje se ne bi dovelo u pitanje čak i u slučajevima zamjene sa sinonimnim konstrukcijama *po/prema* + lokativ, *na temelju* + genitiv : (...) *pet odsto*

svih razlika u postignućima može se objasniti na temelju/po/prema socio-ekonomskog statusa/soci-ekonomskom statusu učenika. (Pobjeda 19064, 2019: 9); (...) kako se može vidjeti na temelju/po/prema podataka/podacima iz karte (...). (Dan 7188, 2019: 3).

Česta je upotreba ovog predloškog izraza vezana za predikat sa trpnim pridjevom. Za razliku od slučajeva sa refleksivnim oblikom gdje je prisustvo semantičkog ili sintaksičkog subjekata fakultativno, konstrukcije sa predloškim izrazom *na osnovu* uz participijski pasiv zahtijevaju imenovanje pojma što trpi radnju koja se sprovodi po pravilima pojma označenog u genitivu. Leksema uz predložki izraz imenuje normativni dokument ili kakav autoritet:

- Projekat vrtića izrađen je na osnovu Urbanističko-tehničkih uslova. (Dnevne novine 2292, 2019: 20)
- Upotrebna dozvola izdata je na osnovu građevinske dozvole (...). (Pobjeda 19069, 2019: 5)
- Dostavljanje podataka o dugovanju omogućeno je na osnovu mišljenja Agencije za zaštitu ličnih podataka (...). (Dan 7188, 2019: 9)

Značenje kriterijuma ili osnova može se realizovati i sa leksemom koja ne znači autoritet, kakav normativni dokument ili podsticaj, već na osnovu samostalne radnje agensa te je genitivna imenica obavezno glagolska:

- (...) tražim dio imovine na osnovu svog ulaganja. (Dan 7188, 2019: 8)
- Na osnovu Vašeg dosadašnjeg iskustva, šta biste rekli kakvu sliku o Balkanu ima Zapad, (...)? (Vijesti 7474, 2019: 21)

Predikat može značiti kakvu osobinu koja se stiče na osnovu kriterijuma označenog konstrukcijom sa predloškim izrazom. U tim slučajevima predikatsku strukturu čini veznik *kao* i imenski dio u obliku akuzativne sintagme, a stečena kvalifikacija formira se prema mišljenju autoriteta imenovanog u genitivnoj leksemi uz predlog *na osnovu*:

- Prema tome, FBI je *identifikovao* i Pola Puu i Ričarda Jonga *kao članove Trijada 14K* na osnovu informacija koje je pružila Malezijska kraljevska policija. (Vijesti 7479, 2019: 3)

Značenje osnova/kriterijuma konstrukcije sa ovim predlogom u načelu se miješa sa značenjem uzroka indirektnog tipa (Antonić, 2005: 169) te se čak prema tumačenju Miloša Kovačevića (2012) smatra podvrstom kauzalnog semantičkog polja. U jeziku dnevne štampe da se zapaziti, mada znatno rjeđe, kao istaknutija i značenjska nijansa uzroka konstrukcije sa ovim predloškim izrazom, što sugeriše i činjenica da bi u takvim primjerima prikladnija bila upotreba uzročnog veznika *zbog*:

- (...) ‘Granice kiše’ su kao projekat u razvoju – na osnovu scenarija – davno dobile od ovog festivala značajnu stipendiju (...). (Vijesti 7474, 2019: 20) (→(zbog {dobrog/kvalitetnog}scenarija))

Iz navedenog primjera zapaža se da sintaksičko-semantičku zamjenu ovim predlogom uslovljava i odgovarajući najčešće sintaksički kontekst. Budući da se imenica uz predloški izraz javlja bez atributske kongruentne ili nekongruentne odredbe (*na osnovu scenarija*), u slučaju zamjene sa predlogom *zbog*, radi preciziranja sadržaja, potrebno je dopuniti kakvom pridjevskom riječju rečeničnu predikaciju pa njihova supstitucija nije moguća bez izvjesnih ispravki konteksta. Mihailo Stevanović (1989) u vezi sa netipičnom zamjenom predloga *zbog* drugim konstrukcijama, ističe da se jedino u slučaju težnje ka izricanju isključivo značenja uzroka pribjegava upotrebi predloga *zbog*, dok se pri distribuciji i naglašavanju uz to i nekog drugog posebnog podznačenja, koriste i druge predloške konstrukcije koje uzročno značenje sadrže u osnovi ili je pak ono sadržano u upravnoj riječi od koje predloško-padežna konstrukcija zavisi (Stevanović, 1989: 258). U ovom slučaju, potrebe izricanja i semantičke nijanse kriterijuma uslovile su upotrebu predloškog izraza, što opet ide prilog u činjenici da značenje kriterijuma uvijek za sobom povlači i kauzalnost.

Specifičnosti ovog predloškog izraza uslovljene su i drugim karakteristikama imenice u genitivu sa kojom čini predloško-padežnu formu. Pored izvjesne semantičke ograničenosti, ona zna za blokiranost upotrebe i na planu sintakse. Analiza pokazuje da zahtijeva uz sebe determinatora u vidu kongruentne (na osnovu svog ulaganja) ili nekongruentne odredbe (na osnovu izjave svjedoka). Rijetki su slučajevi kada u tekstovima dnevne štampe imenica u genitivu uz predlog *na osnovu* nema odredbu, ali analiza pokazuje da u takvim slučajevima obično u postpoziciji dolazi odnosna rečenica koja pojašnjava pojam u genitivu:

- (...) opunomoćeni ne može raspolagati garantovanim depozitom na osnovu punomoćja koje je imao za vrijeme redovnog poslovanja banke prije otvaranja stečajnog postupka. (Vijesti 7474, 2019: 7)
- Prema tome, FBI je identifikovao i Pola Puu i Ričarda Jonga kao članove Trijada 14K na osnovu informacija koje je pružila Malezijska kraljevska policija. (Vijesti 7479, 2019: 3)

Ili je bliže određenje tog pojma dato u prepoziciji pa je pojam u genitivu u obliku pridjevske riječi koja upućuje na eksplikativni sadržaj:

- (...)prekoračenjem granica službenog ovlašćenja izvršila fiktivan upis za šest pacijenata, za koje je unijela da su im dati lijekovi koje oni nisu primili jer nisu ni bili pacijenti, a na osnovu navedenog je razdužila 24 lijeka (...) (Dnevne novine 2292, 2019: 10)

Zabilježeni slučaj upotrebe imenice uz predlog *na osnovu* bez atributske odredbe ili cijele eksplikativne rečenice u jeziku dnevne štampe formira utisak o nedovoljno jasnoj semantici cijele rečenice:

- Ono što je najinteresantnije, ‘Granice kiše’ su kao projekat u razvoju – na osnovu scenarija – davno dobile od ovog festivala značajnu stipendiju (...). (Vijesti 7474, 2019: 20)

Značenje osnova/kriterijuma istog sintaksičko-semantičkog lika zabilježeno je i kod predloškog izraza *po osnovu* pa je u izdvojenim primjerima moguća zamjena bez štete po gramatičnost izraza sa predlogom *na osnovu*. Na sintaksičkom planu, razlikujemo primjere gdje se javlja u adverbijalnoj funkciji:

- Taj iznos zahtijevao je po osnovu naknade nematerijalne štete (...). (Dan 7192, 2019: 7)
- Vlada je, po osnovu aktiviranja garancija, preuzela isplatu dospjelih potraživanja (...). (Dnevne novine 2292, 2019: 7)

I primjere upotrebe u determinativnoj/atribuskoj funkciji, gdje po kriterijumu određuje glagolsku imenicu koja zamjenjuje predikatski sadržaj ili imenuje titulu koja se bliže određuje konstrukcijom sa predloškim izrazom:

- (...) usljed naplate dividende po osnovu vlasničkog udjela države (...). (Pobjeda 19069, 2019: 4)
- Opština Ulcinj i javna preduzeća čiji je ona osnivač po osnovu kratkoročnih i dugoročnih finansijskih obaveza duguju 51,4 miliona eura. (Dan 7192, 2019: 17)

U odnosu na sinoniminu konstrukciju sa predloškim izrazom, *po osnovu* sa genitivom naklonjeniji je semantičkoj transpoziciji. Bilježe se primjeri njegove tipične upotrebe sa kauzalnim značenjem podtipa povod. U tom slučaju konstrukcija označava pojam izvan agensa koji indirektno izaziva kakvo stanje ili akciju (Antonić, 2005: 167) ili ga pak samo agensivno lice izaziva:

- Sjednica je zakazana po osnovu hitnosti (...). (Dan 7192, 2019: 18)
- (...) nijedno lice nije kažnjeno po osnovu nepridržavanja zabrane pušenja (...) (Dan 7192, 2019: 15)

Neophodnost upotrebe *po osnovu* sa genitivom u navedenim primjerima dovedena je u pitanje, budući da se kao prikladnija nameće formulacija u vidu uzročne rečenične forme eksplikativnog tipa ili konstrukcije sa predlogom *zbog*. Značenje osnova/kriterijuma u slučaju konstrukcije sa ovim predloškim izrazom miješa se i sa značenjem tematizacije pojma. Tačnije, u jednom svom dijelu ova konstrukcija ostvaruje značenje *po pitanju kojeg dijela imeničkog pojma se izriče stav*. Determinatom, odnosno konstrukcijom sa predloškim izrazom, obilježava se samo dio “materijalne sadržine” upravnog glagola (Kovačević, 2012: 171). U skladu sa tim značenjima, dolazi uz glagolsku imenicu evaluativne semantike nastale od prelaznog glagola:

- (...) nadzor nije imao nijednu primjedbu po osnovu situacija na terenu. (Dan 7188, 2019: 23)

Značenje ovih strukturno i semantički bliskih predloških izraza ostvaruje u našem korpusu i predloški izraz *na bazi*. Iako kod Ljubomira Popovića (1966) svrstan u predloge sa značenjem mjesta, u jeziku dnevne štampe funkcioniše uglavnom kao odredba za način, sa semantičkim podznačenjem osnova na kojem se vrši radnja i istim sintaksičkim likom, kao i predlozi *po osnovu* i *na osnovu*, sa kojima, u skladu sa tim, uspostavlja odnos sinonimije:

- Treća kategorija su oni koji na bazi uredbe o snabdijevanju ranjivih kupaca nemaju ispunjene kriterijume (...). (Pobjeda 1909, 2019: 4)

Samo se pak u jednom zabilježenom primjeru naslućuje i nijansa mjesnog značenja u apstraktnom smislu, te je otvorena mogućnost zamjene lokativnom konstrukcijom sa predlogom *u*:

- (...) da li je na bazi evidencija prelazaka državne granice bilo izmjena (...). (Pobjeda 19069, 2019: 10) (→u evidencijama prelazaka državne granice)

Bez obzira na karakteristike na planu semantike, imenica u genitivu uz predlog *na bazi* zahtijeva značenjskom stranom pojam koji upućuje na kakav dokument. Za razliku od predloga *na osnovu* i *po osnovu* sa genitivom nije zabilježen i sa značenjskom nijansom kauzativnosti, u sekundarnom ili primarnom liku, a uz to bilježi se kao karakteristično i njegovo javljanje isključivo u tekstovima bliskim administrativnom funkcionalnom stilu, što ga izdvaja od drugih sinonimnih korelata.

U pogledu sinonimičnosti, analizirane konstrukcije, osim međusobno, sinonimne su sa složenim rečenicama sa opšteuzročnim veznicima ili veznikom kriterijuma *na osnovu toga što* (Kovačević, 2012: 125), sa predloškim izrazom *na temelju*, nešto rjeđe sa prostim predlogom *na* ili *u*, i u poziciji sa kauzalnom semantičkom nijansom, sa predlogom *zbog*.

4.1.3. Predloški izraz *s osvrtom na* sa imenicom u akuzativu, dolazi uz glagolsku rekcijsku dopunu sa objekatskim značenjem, da označi njen dio koji se posebno naglašava, a koji je obilježen pojmom u akuzativu. U skladu sa ovakvom semantikom predloškog izraza, rečenična predikacija znači kakav govornički nastup iskazan u direktnom ili indirektnom obliku:

- (...) komunističke brigade započеше spomeničku groznicu s osvrtom na komitski pokret pojedinaca (...). (Dan 7188, 2019: 12)

U odnosu na sami pojam u direktnom objektu funkcioniše kao pridjevski determinator ističući se kao neophodno sintaksičko sredstvo s obzirom na nemogućnost pronalaženja adekvatne sintaksičko-semantičke zamjene, kako među pravim predlozima, tako i među nepravim, kao i činjenice da se njime dodatno eksplicira rečenična predikacija i unosi nova značenjska nijansa.

4.1.4. Popredložene lokativne konstrukcije *u stilu*, *u formi*, *u znaku*, *u vidu*, *u obliku* takođe unose specifičnu značenjsku nijansu u upotrebljenu rečeničnu strukturu. Iako postoje semantičke razlike uslovljene popredloženom leksemom, predloškim izrazima iz navedene grupe označava se da određeni pojam ima vid, svojstvo ili oblik imenice u genitivu (Batistić, 1972: 163):

- Svi koji se prijave, dobiće majicu u stilu Čaka Norisa (...). (Dnevne novine 2292, 2019: 34)
- Zašto im ne dodeliti Orden branitelja Kosova u obliku dve ukrštene patike (...) (Pobjeda 19064, 2019: 20) /
- (...)da se postave odgovarajuća obavještenja, u formi znaka ili podsjetnika, (...). (Pobjeda 19069, 2019: 8)
- (...) krenuo u potragu i istragu izdajnika u obliku ljudskih miševa, (...). (Pobjeda 19064, 2019: 20)

U *Sintaksi srpskog jezika* (2005), kao i u *Normativnoj gramatici* (2013) njihovo značenje definiše se kao poredbeno značenje po sličnosti. Razlike između *u stilu*, *u obliku* i *u formi* čiji su primjeri upotrebe navedeni, ističu se u pogledu imenice u genitivu, te u slučaju predloga *u stilu* genitivna imenica zahtijeva imenovanje istaknute ličnosti čiji je specifični stil oponašan od strane objekatskog pojma, dok u slučaju predloga *u obliku* i *u formi* ne postoje ograničenja ovoga tipa. Zamjena na planu sintakse i semantike moguća je dužom rečeničnom formom u koju bi po pravilu morala biti uključena i semantika imenice koja je u osnovi popredloženih lokativnih spojeva, stoga se u ovom slučaju ovi predlozi nameću kao znatno pogodnija sredstva za iskazivanje odnosa u rečenici:

- (...) krenuo u potragu i istragu izdajnika u obliku ljudskih miševa, (...). (Pobjeda 19064, 2019: 20) / *koji su imali oblik ljudskih miševa*
- Svi koji se prijave, dobiće majicu u stilu Čaka Norisa (...). (Dnevne novine 2292, 2019: 34) / *koja odaje/ podsjeća na stil Čak Norisa*

S druge strane, posebnu semantičku podgrupu čine primjeri sa predloškim izrazima *u formi* i *u vidu*. Budući vezani za tekstove bliske administrativnom stilu, imenica uz njih kao i ona na koju se odnose najčešće je iz pravne terminologije, a konstrukcijama sa ovim predlozima sugerirše se zapravo potkategorija pacijenskog pojma:

- (...) donijet je veliki broj podzakonskih akata u formi uredbi i pravilnika (...). (Pobjeda 19069, 2019: 22)
- Banka je tražila dodatno obezbjeđenje za rečeni zajam, u formi garancije i keš kolaterala, (...). (Dan 7192, 2019: 3)
- U ugovoru se jasno precizira da je banka zahtijevala dodatnu garanciju za kredit i to u vidu keš kolaterala, (...). (Vijesti 7474, 2019: 2)
- (...) pokazuje da je zapravo banka tražila dodatno sredstvo obezbjeđenja u vidu depozita. (Dan 7192, 2019: 1)

Objekte ove grupe pokazuju identičnost sintaksičke strukture s obzirom na to da dolaze uz predikat sa prelaznim glagolom i uz njegovu semantičku dopunu koja se dodatno eksplicira i kategorizuje konstrukcijom sa predloškim izrazom. Usamljeni su primjeri upotrebe predloga *u vidu* u funkciji pridjevskog determinatora. Zabilježeni slučaj takve upotrebe veže se za tekstove bliže književnoumjetničkom stilu, s tim što se ovdje zapaža istaknutost komparativnog značenja:

- (...) crnogorsko društvo i država Crna Gora ustrojeni su kao društvo i država sa vladarom-apsolutistom na njegovom čelu i *sa mnoštvom velikaša – njegovih vazala – u vidu* kontroverznih biznismena, (...) (Vijesti 7474, 2019: 18)

Za razliku od njega, predloški izraz *u znaku* sa imenicom u genitivu znači pojam koji obilježava određenu pojavu ili predmet, a svojstvena mu je specifična funkcija tek kao dijela imenskog predikata uz nepotpuni glagol *biti*:

- Od početka do kraja sve je bilo u znaku naše ekipe. (Pobjeda 19064, 2019: 38)
- Sve je bilo u znaku ekipe profesorice Marije Nišavić. (Pobjeda 19064, 2019: 44)
- (...) februar i mart u Crnogorskom narodnom pozorištu biće u znaku akcije „Dvoje kao jedno – zaljubite se u pozorište“, (...). (Pobjeda, 19069, 2019: 16)

Konstrukcija sa predlogom *u znaku* ostvaruje značenje *ko se posebno ističe*, te je zamjena moguća rečeničnom formom sa glagolom *istaći se* ili *obilježiti* – *posebno se istakla ekipa profesorice Marije Nišavić i sl./ februar i mart u Crnogorskom narodnom pozorištu obilježiće akcija „Dvoje kao jedno – zaljubite se u pozorište“*.

4.1.5. Načinska kvalifikacija, shvaćena u najširem smislu, u tekstovima *Vijesti, Pobjede, Dana* i *Dnevnih novina* ostvaruje se i upotrebom modela *u zavisnosti od* + genitiv i *s obzirom na* + akuzativ. Konstrukcijom sa predloškim izrazom *u zavisnosti od* označava se pojam koji uslovljava i od kojeg zavisi radnja ili stanje. Njom se zapravo u tekstovima dnevnih novina gradi specifično značenje zasnovano na kombinaciji kondicionalnosti i usklađenosti pojma u genitivu i glagola u predikatu:

- (...) a roditelji djecu dovode u zavisnosti od svojih potreba. (Pobjeda 19064, 2019: 14)
- (...) roditelji treba da izdvoje od 120 do 170 eura, u zavisnosti od dužine boravka. (Pobjeda 19064, 2019: 15)

Sa obzirom na u kombinaciji sa imenicom u akuzativu označava *ono što se uzima u obzir* (Kovačević, 1986: 106). Ovoj predloški izraz Ivana Antonić veže prevashodno za uzročno značenje (Antonić, 2005: 232) mada on u našem korpusu pokazuje nešto raznovrsnije semantičke mogućnosti zasnovane na kombinaciji nijanse okolnosti, kondicionalnost i kauzalnosti, a sintaksičko-semantičku specifičnost uslovljava u ovom slučaju i priroda teksta dnevne štampe u kojem je upotrebljena. U jeziku tekstova iz sportskih rubrika konstrukcija sa ovim predlogom upućuje na kvalitet kakve grupe koji je uslovio rezultat meča:

- Već i zbog toga što bi poraz ugrozio i treću poziciju, s obzirom na odličnu formu Partizana (...). (Pobjeda 19064, 2019: 36)
- Pobjednik se znao i prije početka, s obzirom na nesporan kvalitet ekipe „Branko Božović“. (Pobjeda 19064, 2019: 45)

U ovom slučaju ostvaruje se funkcija adverbijala, budući da dolazi kao naknadna eksplikacija predikaciji. Okolnost kao semantička potkategorija ovog predloga posebno se ističe kada akuzativna imenica sama po sebi znači *okolnost* ili *situaciju*:

- S obzirom na okolnosti, ne usuđujemo se da išta prognoziramo, (...). (Dnevne novine 19069, 2019: 15)
- S obzirom na situaciju, da sam igrao protiv Nadala, da je ulog bio toliki, sve izgleda fantastično. (Vijesti 7474, 2019: 32)

U prvom slučaju značenje uzroka kao semantičke nijanse temelji se na principu ličnog iskustva tipa objašnjenje, dok u drugom dolazi uz rečenicu potencijalnog karaktera. U svim navedenim primjerima konstrukcijom sa ovim predloškim izrazom označava se dovoljni i nužni razlog iznesenoj tvrdnji u predikatu, koja se izdvaja kao posljedica. Odnos posljedice i razloga ovdje pretpostavlja logički odnos zaključka i dovoljnog razloga, a temelji se na jezički oblikovanoj vezi elemenata kategoričkog ili hipotetičko-kategoričkog silogizma (Kovačević, 2012: 138).

Značenje kriterijuma na kojem se temelji i sprovodi radnja, identično predlozima *na osnovu* i *po osnovu*, iako netipično, u jeziku dnevne štampe svojstveno je i ovom predlogu:

- Vještak je tvrdio da je nemoguće da su jedan ili oba napadača mogli za šest sekundi ući u automobil, s obzirom na položaj kada nestaju u mraku, (...). (Vijesti 7474, 2019: 11)

Česte su greške pri upotrebi ovog predloškog izraza budući da ga je pogrešno upotrebiti bez prvog ili trećeg strukturnog člana, te se ističe da je nepravilno pisati i govoriti – *obzirom na*, *obzirom da* već da treba *s obzirom na* ili *s obzirom na to da* (Ivić i dr., 2007: 2000).

4.1.6. Predložki izraz *u skladu sa* u konstrukciji sa imenicom označava uklađenost i jednakost dva pojma – jednog u instrumentalu uz koji dolazi ovaj predlog, i drugog, označenog glagolom ili imenicom. Za predložki izraz *u skladu sa* u literaturi je rečeno da imenuje odnos sličnosti između dvije žive, predmetne ili apstraktne pojave (Antonić, 2005: 267). Analiza korpusa ukazuje da to nije isključivo sličnost, komparativnog tipa, već da je on bliži značenju usklađenosti, analognosti i srazmjernosti određene radnje, stanja ili zbivanja sa određenim pojmom. Radnju označenu glagolom adresat mora shvatiti kao osobinu karakterističnu za pojam koji je označen pomoću predložko-padežne veze (Feleško, 1995: 148), odnosno ona se mora sprovesti ili je sprovedena po pravilima normativa koji je imenovan instrumentalnom imenicom, stoga ona uvijek mora značiti autoritet. Tačnije, radnja se vrši i uređuje onako kako propisuje pojam označen u imenskom dijelu predložko-padežne veze:

- (...) kažu da su njihovi službenici prema Bogavcu postupili u skladu sa zakonom i pravilnikom. (Dan 7192, 2019: 9)
- (...) nacrt zakona koji će urediti odnose države i vjerskih zajednica u Crnoj Gori na način koji garantuje punu slobodu vjeroispovjesti, u skladu sa evropskim standardima (...). (Dan 7188, 2019: 10)
- Određene provjere, u skladu sa zakonom, vrši i Ministarstvo unutrašnjih poslova. (Vijesti 7479, 2019: 5)

U navedenim primjerima predložko-padežna konstrukcija ima funkciju odredbe za način. Konstrukcija sa predloškim izrazom zahtijeva prelazni glagol u predikatu sa značenjem aktivne radnje tipa *postupiti*, *vršiti*, *urediti*. Objekat uz ove glagole imenuje pojam, apstraktni ili živi, koji je obuhvaćen takvom radnjom, dok se obavezuje i izricanje agensa koji takvu radnju sprovodi. Tako se može shematski odrediti upotreba predloga – agens + prelazni glagol + pojam u objektu koji takvu radnju trpi + normativ po kojem je radnja uređena. Na isti način mogu biti određene samo imenice iako su u funkciji objekta, s tim što se tada funkcija mijenja u atributsku:

- Privatna predškolska ustanova mora, između ostalog, da podnese zahtjev za licenciranje, obezbijedi (...) opremu u skladu sa normativima i standardima (...). (Pobjeda 19064, 2019: 14)

Posebno se izdvajaju primjeri sa predikatom u obliku trpnog pridjeva ili reflektivnog oblika, gdje se pozicije na planu sintakse mijenjaju. Subjekatski pojam se izdvaja kao pacijens koji se formira na osnovu normativa obilježenog uz ovaj predlog. Tako postoje i izvjesna ograničenja i za imenicu u subjektu koja je glagolska:

- Istraživanja nafte i gasa u crnogorskom podmorju *biće sprovedena* u skladu sa propisima (...). (Dnevne novine 2292, 2019: 6)
- Pretpostavljam da *će se* sva istraživanja sprovesti u skladu sa međunarodnim konvencijama (...). (Dnevne novine 2292, 2019 :6)
- Da *bi* rekonstrukcija bila sprovedena u skladu sa zakonom, vlasnik mora da prijavi građenje (...). (Pobjeda 19069, 2019: 12)

Ili sa značenjem *projekta, sjednice*:

- (...) projekat rekonstrukcije vrtića (...) *ne bi ni mogao biti izveden* u skladu sa zakonom. (Pobjeda 19069, 2019: 12)

- (...) druga će biti zakazana u skladu sa Zakonom o izvršenju i obezbjeđenju (...). (Vijesti 7479, 2019: 2)

Ili sa značenjem *građevine*, pa je u tom primjeru naporedna odredba za način:

- (...) gradilište *nije postavljeno u skladu sa* zakonom. (Vijesti 7479, 2019: 13)
- (...) Borislav Pravić smatra da je *sve urađeno* legalno, legitimno i u skladu sa poslovníkom (...). (Dnevne novine 2292, 2019: 4)

Odnos usklađenosti i srazmjernosti ostvaruje se u ovom slučaju na trostrukoj relaciji – subjekatski pojam – pojam u predikatu – konstrukcija sa predloškim izrazom. U navedenim pozicijama na semantičkom planu, predlog *u skladu sa* ima svoj antonim u predlogu *u suprotnosti sa*. Ukazujući semantičkom stranom sa imenicom u instrumentalu neusklađenost, adverbzivnost, suprotnost dva pojma, odnosno značenje suprotno prethodnom predlogu, ovaj predloški izraz dolazi tek kao dio imenskog predikata, ističući se na taj način kao svojevrsni determinativni pojam. On ukazuje da je pojam označen imenicom u instrumental suprotan drugom pojmu:

- (...) istakli su da je dostavljanje ličnih podataka korisnika usluga (...) u suprotnosti sa zakonom o zaštiti podataka o ličnosti, (...). (Pobjeda 19064, 2019: 9)
- (...) prodajući ih što je u suprotnosti sa Ustavom Crne Gore i Zakonom o budžetu”, tvrdi Miličković. (Vijesti 7479, 2019: 2)

Značenje usklađenosti i postupanja u skladu sa određenim postulatima zadržava i onda kad pojam u instrumentalu ne znači kakav normative, već potrebe ili principe kojeg drugog lica u vezi sa kojima se postupa. U ovom slučaju dolazi ili kao dio imenskog predikata:

- (...) će upisna politika biti u skladu sa potrebama našeg tržišta. (Pobjeda 19064, 2019: 21)

ili pak kao samostalni adverbijal:

- Zato bi trebalo da djeluje u skladu sa svojim principima (...). (Vijesti 7479, 2019: 23)

ili uz analitički fazni predikat sa dopunom u vidu pravog objekta, gdje je njegova funkcija samostalne odredbe za način:

- Nastavićemo da, u skladu sa potrebama i politikom Ministarstva, jačamo kadrovske, prostorne i tehničko-tehnološke kapacitete (...). (Vijesti 7474, 2019: 9)

Ono što se na temelju navedenih primjera može zaključiti, a tiče se neophodnosti upotrebe ovih predloških izraza, jeste da je rijetko moguća zamjena i sinonimija na ovom nivou, što svjedoči o neophodnosti upotrebe ovog predloškog izraza. Moguća je zamjena sa adverbijalnim rečenicama u čiju bi semantiku bila uključena imenica u instrumentalu (*Nastavićemo da jačamo kadrovske, prostorne i tehničko-tehnološke kapacitete onako kako propisuju potrebe i politika Ministarstva*) Izuzetno, u određenim primjerima predlog *u skladu sa* uključuje i značenje uzroka-kriterijuma i ima značenje ekvivalentno značenju predloških izraza *na temelju, na osnovu*, te je jedino u ovom slučaju prikladna zamjena sintaksičko-semantičkim korelatom:

- (...) i u skladu sa početnim rezultatima ove politike možemo reći (...). (Pobjeda 19064, 2019: 21)

4.1.7. Načinska kvalifikacija u jeziku dnevne štampe ostvariva je u jednom dijelu i predlogom *u svojstvu*. Zadržavajući funkciju samostalne odredbe za način, konstrukcija sa ovim predlogom označava ulogu društvenog života agensa u vezi sa kojom je izvršena radnja označena predikatom. U odnosu na druge predloge iz ove semantičke kategorije, *u svojstvu* sa genitivom bilježi se u ustaljenim sintaksičko-semantičkim pojavnim formama, i to uz:

1) glagol *saslušati* u obliku trpnog pasiva gdje gramatički subjekat odnosno semantički pacijens u vezi sa društvenom ulogom označenom u genitivu vrši radnju predikata ili je njome obuhvaćen:

- Stijepović je, u svojstvu građanina, saslušan 18. januara (...). (Vijesti 7474, 2019: 4)
- U tom slučaju on bi opet bio saslušan u svojstvu osumnjičenog. (Vijesti 7474, 2019: 5)

2) Uz dekomponovani predikat sa imenicom sa značenjem saslušanja, gdje gramatički subjekat označava ujedno i agens:

- Izjavu u svojstvu osumnjičenih prošle sedmice dali su Petar Knežević (32), Tomica Knežević (...). (Dnevne novine 2287, 2019: 10)

3) Uz prelazne glagole *iskoristiti*, *počiniti* sa dopunom u vidu pravog objekta koji označava predmet kojem je načinjena šteta ili koji rezultira radnjom u predikatu. Pojam u gramatičkom subjektu, ujedno i pacijens, koristeći društvenu ulogu označenu pojmom u genitivu vrši radnju na štetu objekatskog pojma:

- Ona se tereti da je u svojstvu službenog lica, (...), iskoristila službeni položaj i ovlašćenja,...). (Pobjeda, 19069: 10)
- Ona se tereti da je krivično djelo počinila u svojstvu zaposlene u Upravi za nekretnine (...). (Dan 7192, 2019: 8)

4.2. IMENIČKI PREDLOŠKI IZRAZI SA SPACIJALNIM ZNAČENJEM

4.2.1. Spacijalnost, posebno raznovrsna i kompleksna kategorija sintaksičke semantike (Piper, 2005: 717), izdvaja se kao takva i u kontekstu upotrebe predloških izraza koji su veoma brojni kada je u pitanju izražavanje ovog značenja. Unutar spacijalnog situativnog okvira vrše funkciju orijentira pa se njima bliže određuje odnos između lokalizatora i objekta lokalizacije (Piper, 2005: 719). Od ukupnog fonda predloških izraza sa spacijalnim značenjem koji u različitoj mjeri i na različitim nivoima označavaju mjesto, u jeziku dnevne štampe najčešće su zabilježeni oni koji u konstrukciji sa genitivom označavaju pozicioniranje u apstraktno shvaćenom prostoru: *u oblasti, u osnovi, u domenu, na polju, u okviru, u sklopu, na nivou, u zoni*. U nešto manjem broju primjera zabilježeni su oni predlozi koji sa genitivnom imenicom označavaju konkretne prostorne odnose: *na području, na prostoru, na teritoriji, u blizini, u sredini, u centru*. U oba slučaja, riječ je o lokacionim predlozima, koji sa genitivom označavaju mjesto toka radnje u cjelini (prema: Ivić, 1954). Njihova značenja su u najvećoj mjeri spacijalizovana, pod čim se misli da, uz određene izuzetke, uglavnom ne posjeduju mogućnost iskazivanja nekog drugog apstraktnijeg značenja (uzroka, vremena i sl.), a u odnosu na proste predloge u znatno manjoj mjeri pokazuju sklonost ka preplitanju sa drugim kategorijalnim značenjima (partitivnošću, agentivnošću, posesivnošću itd. (Piper, 2005: 720). U spoju sa imenicom u genitivu, upotrebljavaju se i adverbijalno i adnominalno, pri čemu u obje pozicije čuvaju iste semantičke karakteristike (Feleško, 1995: 79), što je uostalom i karakteristika prostih predloga u cjelini.

Analiza tekstova dnevne štampe pokazuje da ovi predlozi, iako doduše rjeđe pokazuju sklonost ka semantičkoj transpoziciji, ipak znaju za izvjesna značenjska prelamanja pa se pored pomenute dvije spacijalne potkategorije – apstraktno i konkretno shvaćenog prostora – bilježe prelazni oblici, odnosno netipični primjeri upotrebe konstrukcija sa značenjem konkretnih spacijalnih odnosa u apstraktno i obrnuto. Izuzev predloško-padežnih spojeva sa *u centru* i *u sredini* koji označavaju *određenu lokalizaciju prostorom lokalizatora*, svi ostali spojevi sa imeničkim popredloženim oblicima nosioci su obilježja *neposrednog spacijalnog statuiranja* pri čemu takođe obilježavaju *neodređeno prostiranje po površini lokalizatora* (prema: Piper i dr., 2005) pa se na temelju svega toga da zapaziti izvjesna ujednačenost na nivou ove grupe.

I predložki status navedenih jedinica diferencira se u zavisnosti od toga označavaju li apstraktno ili konkretno shvaćene prostorne odnose. Tako Ljubomir Popović (1966), slično Pavici Mrazović i Zori Vukadinović (2007), pod mjesnim predloškim izrazima tumači samo predložke izraze sa apstraktnom spacijalnošću (*u oblasti, u osnovi, u domenu, na polju, u okviru, u sklopu, na nivou, u zoni*), iako doduše u tu skupinu svrstava i predložki izraz *na području*, koji u tekstovima dnevne štampe sa imenicom u genitivom znači isključivo konkretnu spacijalnost. S druge strane, ističemo da *na prostoru, na teritoriji, u blizini, u sredini, u centru* nijesu u potpunosti tretirani kao predlozi u lingvističkoj literaturi. Naše opredeljenje da *na prostoru* i *na teritoriji* svrstamo u grupu imeničkih predloških izraza objašnjavamo činjenicom da pokazuju identične sintaksičko-semantičke karakteristike kao i predlog *na području*, čiji se predložki status ne dovodi u pitanje, a uz to ispunjavaju i druge uslove za sticanje predloškog statusa (posjeduju strukturu okamenjenost, jedinstvenu sintaksičku poziciju i sl.). S druge strane, na identičan način smo uvrstili u predloge i *u sredini* i *u centru*. Za *u sredini* i *u centru* Predrag Piper kaže da su slične predlozima od kojih se u jednom smislu razlikuju i morfološki (Piper, 2005: 738). Naime, predložki izrazi *u sredini* i *u centru* nemaju svog korelata u nekom prostom predlogu budući da iskazuju odnose u jeziku koji su slabije ili nikako gramatikalizovani, što Mirjana Bučar tumači kao indikator manje popredloženosti (Bučar, 2009: 206) jer zadržavaju čvrstu vezu sa leksičkim značenjem popredložene imenice. Ipak, s obzirom na sinonimičnost sa predlogom *sredinom*¹³ čiji je status priznat, tretirali smo ga kao predlog. Na isti način smo uvrstili u predloge i spoj *u centru*, koji pored sinonimičnosti sa predlogom *u sredini*, pokazuje i strukturu identičnost sa *na centru*, čiji je predložki status priznat od strane Josipa Silića i Iva Pranjkovića (2005). Ističemo i postojanje nedoumica prilikom određenja predloškog statusa konstrukcije *u blizini*. Ivana Antonić (2005) tretira ovaj oblik tek kao lokativnu konstrukciju blisku određenim predlozima (poput predloga *blizu* i sl.). Jedino ga Josip Silić i Ivo Pranjković (2005) uvrštavaju u listu predloga pa je kao takav tumačen i u ovom radu.

4.2.3. Predložki izrazi *na području, na teritoriji, na prostoru* sa genitivom označavaju da se radnja označena predikatom vrši u granicama lokalizatora, što znači da se uspostavlja neodređeno prostiranje po površini lokalizatora i uz to neusmjerenost (lokativnost) u prostoru (prema: Piper i dr., 2005). S obzirom na semantičku srodnost popredloženih imenica koje su im

---

¹³ Mirjana Bučar priznaje mu status predloga ukazujući da je kao takav (i to kao vremenski i mjesni predlog) tumačen u četvrtom izdanju *Velikog rječnika hrvatskog jezika* Vladimira Anića (Bučar, 2009: 204). Smatramo ovo stanovište održivim s obzirom na svu korelaciju sa predlozima *početkom* i *krajem*.

u osnovi i na planu sintakse bilježe se identične pozicije konstrukcija sa ovim predloškim izrazima.

Prva i najčešća sintaksička pozicija ove grupe predloških izraza ostvaruje se u jeziku dnevne štampe uz glagolske imenice nastale od prelaznih glagola *izgraditi*, *rekonstruisati*, *investirati* i sl. ili same glagole kod kojih je istaknuta komponenta rezultativnosti. Objekat lokalizacije je imenica ili imenska sintagma u funkciji rekcijske dopune prelaznom glagolu:

- Češki konzorcijum Philibert, (...), *planira da gradi* hotel visoke kategorije na Bjelasici, na području bazne stanice. (Pobjeda 19064, 2019: 10)
- (...) podrazumijeva *rekonstrukciju* devet trafostanica 10//0,4kB na području Ulcinja, Bara i Budve. (Dan 7188, 2019: 5)
- (...) od kojih je najviše sredstava izdvojena za *investicije* u sekundarnu mrežu na području ulcinjske opštine (...). (Dan 7188, 2019: 5)
- Trenutno razmatramo mogućnost *izgradnje* kosmodroma na teritoriji središnjeg dijela Rusije. (Dnevne novine 2287, 2019: 48)

U svim navedenim primjerima konstrukcija *imenički predložki izraz + genitiv* ima determinativnu funkciju. Funkcija odredbe za mjesto bilježi se kod forme sa predlogom *na teritoriji* uz prelazne glagole koji znače radnju sa obilježjem stalnosti, a koji uz to zahtijevaju imenovanje lokalizatora, čime je veća obaveznost upotrebe konstrukcije sa predloškim izrazom:

- Pravo na sufinansiranje mogu ostvariti klubovi koji su registrovani na teritoriji opštine Petnjica (...) (Dan, 7192, 2019: 19)
- (...) lica koja su dobila zaštitu i ostala na teritoriji Crne Gore dolaze iz Irana, Gane, Sirije (...). (Dan 7188, 2019: 8)

Navedena pozicija konkurentna je sa pozicijom lokativa sa predlogom *u* uz glagole *biti*, *nalaziti se* i slične glagole istog tipa, a kao i ona nema obilježje direktivnosti (Antonić, 2005: 282).

Atributska funkcija nesumnjiva je kod predloga *na području* i *na prostoru* sa genitivom u slučajevima kada upravna riječ znači lice. Tada označavaju pripadnost ili porijeklo lica području koji je označen genitivnom imenicom:

- (...) da je najviše električne energije, ili gotovo 42 odsto, distribuirano korisnicima na području Podgorice. (Dan 7188, 2019: 5)

- (...) položili su juče cvijeće na spomen-obilježje civilnim žrtvama ratova na prostoru bivše Jugoslavije (...). (Dan 7188, 2019: 8)

U navedenim primjerima da se naslutiti i vezanost kategorije specijalnosti za značenje etičke pripadnosti i porijekla pa je moguća zamjena imeničkim pojmom koji znači stanovnika kakvog geografskog prostora, i to u obliku bespredloškog dativa (*distribuirano Podgoričanima*) ili u formi posesivnog pridjeva (pložili su juče cvijeće jugoslovenskim civilnim žrtvama), s napomenom da konstrukcija sa predloškim izrazom posjeduje veću semantičku preciznost, kojom se opravdava upotreba u ovim pozicijama. Slično prethodnom slučaju jeste javljanje *na području* sa genitivom u sklopu apozicije. Tada određuje područje značajnosti kakvog pojma, a njegova funkcija je u tom slučaju determinatorska:

- „Nakon 952. priloga Pink TV protiv profesora Perovića, (...), *autora najznačajnijeg trotomnog djela iz istorije matematike na području* Jugoistočne Evrope (...). (Dnevne novine 2287, 2019: 2)

U svim zabilježenim primjerima upotreba ovog predloškog izraza nije neophodna, te je moguća njegova alternacija oblikom lokativa sa predlogom *u* ili *na* u zavisnosti od semantike imenice u genitivu:

- (...) *autora najznačajnijeg trotomnog djela iz istorije matematike na području* Jugoistočne Evrope (...). (Dnevne novine 2287, 2019: 2) / *autora najznačajnijeg trotomnog djela iz istorije matematike u* Jugoistočnoj Evropi (...).
- (...) *investicije u sekundarnu mrežu na području* ulcinjske opštine (...). (Dan 7188, 2019: 5) / (...) *investicije u sekundarnu mrežu u* ulcinjskoj opštini (...).
- (...) hotel visoke kategorije na Bjelasici, na području bazne stanice. (Pobjeda 19064, 2019: 10) / (...) hotel visoke kategorije na Bjelasici, na baznoj stanici.

4.2.4. Predložki izrazi *u sredini* i *u centru* sa genitivom znače pozicioniranost radnje u središtu lokalizatora. Bilježe se njihove sintaksičke pozicije uz statični glagol, čime su bliske predlozima *nasred* i *usred*, ali zbog toga što nemaju pejorativno značenje (Antonić, 2005: 146) ne uspostavljaju ni odnos potpune sinonimije:

- (...) tim koji u ovom momentu u sredini tabele ima trijumf više od crnogorskog šampiona. (Vijesti 7474, 2019: 28)
- Kao što niko nije kriv (...), za razbijene i orobljene prodavnice u centru prestonice (...). (Pobjeda 19064, 2019: 20)
- Gospođa Bjanka se sjeća da je 30-ih godina prošlog vijeka pianola bila u hotelu “Jadran” u centru grada. (Vijesti 7479, 2019: 21)

I *u centru* sa genitivom, kao i *u sredini* sa genitivom zabilježeni su u adverbijalnoj funkciji. *U centru* pak ima mogućnost samostalne upotrebe ako je iz konteksta jasno kojem objektu pripada dio koji imenuju (Piper, 2005: 738) pa navedene rečenice mogu se upotrebiti i na sljedeći način – *za orobljene prodavnice u centru; bila u hotelu Jadran u centru*.

S druge strane, imenički predložki izraz *u blizini* sa genitivom označava da se radnja na koju ukazuje glagol odvija blizu predmeta imenovanog nominalnom osnovnom u genitivu sa kojom se naporedno pojavljuje (Feleško, 1995: 81) pa donosi podatak o proksimalnosti odnosno udaljenosti (Piper, 2005). Ovakva definicija odgovara određenju značenja predloga *blizu* sa genitivnom imenicom, što znači da oni stupaju u sinonimske odnose, te je moguća njihova zamjena u svim zabilješnim pozicijama. U ovom slučaju njegova funkcija je adverbijalna:

- (...) gradi objekat u blizini škole (...). (Dnevne novine 2292, 2019: 17)
- (...) rupa koja je zadavala probleme vozačima u blizini tržnog centra (...) (Dnevne novine 2292, 2019: 48)

Kao i predlog *blizu* i ovaj predložki izraz svoje uže relaciono značenje veže za kategoriju adesivnosti (*Pored koga? Gdje?*) (Feleško, 1995: 81). Pored adverbijalne može imati i determinativnu funkciju u slučajevima kada precizira drugu spacijalnu odredbu, a analiza pokazuje da je to jedina pozicija kada ona ostvaruje adnominalnu funkciju:

- (...) izvršiteljka je, (...), pronašla samo livadu na atraktivnoj lokaciji u blizini supermaketa u tom gradu. (Vijesti 7474, 2019: 7)

Za razliku od zastupljenijeg prostog predloga, *u blizini* sa genitivom nema mogućnost da izrazi vremensko značenje (kao npr. *blizu* Nove godine (Feleško, 1995: 82), kao ni značenje usmjerenosti (*Kuda?*) (*kad blizu dvora dolaziše* (Feleško, 1995: 81)), čime pokazuje znatno uže mogućnosti na planu semantike.

4.2.5. U jeziku dnevne štampe spacijalnost kao kategorija sintaksičke semantike u najvećoj mjeri je ostvarena u apstraktnom smislu, i to konstrukcijama sa predlozima *u oblasti, u domenu,*

na polju, u okviru, u sklopu, u zoni. Predložsko-padežne forme sa *u oblasti* i *u domenu* uz glagole ili glagolske imenice sa značenjem progressa tipa *unaprijediti, podsticati* i sl., pozicioniraju apstraktni objekat lokalizacije u okviru određenog područja društvenog života:

- (...) (SAD) pružiće pomoć Crnoj Gori u ispunjavanju standarda koje zahtijevaju integracije, posebno u oblasti Poglavlja 27. (Dan 7192, 2019: 10)
- Naša zemlja je i u prethodnom periodu imala značajnu podršku i pomoć USAID-a (...) na *unapređenju* stanja u oblasti komunalnih djelatnosti, (...). (Pobjeda 19069, 2019: 8)
- Nagrade za *podsticanje* podmlatka u oblasti nauke i umjetnosti, (...) ove godine dobili su: (...). (Vijesti 7479, 2019: 21)
- Izvještaj Evropske komisije o Crnoj Gori za 2018. godinu ocijenio je da nije bilo napretka u oblasti slobode izražavanja, (...). (Vijesti 7479, 2019: 9)
- (...) dječaci i djevojčice u Crnoj Gori imaju veoma slična postignuća u domenu matematike i nauke (...). (Pobjeda 19064, 2019: 9)

Značenje poticanja uključuje se i u slučajevima kada se genitivnom konstrukcijom sa predlogom *u oblasti* označava pripadnost imeničkog pojma određenom segmentu kulturnog života:

- Na sastanku sa Kamilijem bilo je riječi o saradnji u oblasti kulture (...). (Dan 7192, 2019: 23)
- JASPE objavljuje (...) i nagrade u oblasti antropologije sporta i fizičkog vaspitanja (...). (Pobjeda 19064, 2019: 7)
- (...) najmanje četiri osobe će dobiti posao u oblasti novinarstva i profesionalne fotografije. (Pobjeda 19064, 2019: 10)

Posebnu grupu čine slučajevi kada se predlozima *u oblasti* i *na polju* sa genitivom označava vezanost kakve aktivnosti za određeno područje kulturnog života, gdje je funkcionisanje kao samostalne spacijalne odrednice najizraženije:

- Predstavljajući aktivnosti iz programa rada Vlade u oblasti političkog sistema, unutrašnje i vanjske politike. (Pobjeda 19069, 2019: 4)

- (...) sa izuzetkom aktivnosti savjetnika Sretena Marića, na polju kulturnog atašea, (...)”. (Dan 7192, 2019: 53)
- Vlada je potvrdila Program pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji, koji predstavlja dvogodišnji plan zakonodavnih, strategijskih i administrativnih reformskih aktivnosti Vlade Crne Gore na polju evropske integracije (...). (Dan 7192, 2019: 3)

Mihailo Stevanović (1989) poriče predložki status predloga *u oblasti*, smatrajući ga tek predložko-imeničkom vezom, budući da čuva svoje značenje u kome se jače upotrebljava. Na primjeru izraza *u oblasti obrazovanja i vaspitanja*, ukazuje da *u oblasti* ostaje oblik lokativa, a *obrazovanja i vaspitanja* je posesivni genitiv koji označava pripadnost oblasti obrazovanju i vaspitanju (Stevanović, 1989: 358).

Sa predlogom *u okviru* sa genitivom označava se obično pripadnost kakve aktivnosti određenom projektu, kampanji, određenom programu i sl. Tačnije, objekat lokalizacije dio je samog lokalizatora:

- (...) počela je pred podgoričkom publikom u okviru dramskog programa (...). (Dan 7188, 2019: 26)
- U okviru Zimske scene „Barskog ljetopisa“ upriličeno je veče posvećeno mladim crnogorskim stvaraocima. (Dan 7188, 2019: 26)
- U okviru kampanje „Budi odgovoran“ ove sedmice je evidentirano 12 pritužbi, (...). (Dan 7188, 2019: 5)
- Za dobru efikasnost u radu radionice, koja posluje u okviru Sektora za održavanje, presudno je iskustvo. (Dnevne novine 2287, 2019: 8)
- (...) takmiče se u okviru zvaničnog matičnog sportskog saveza. (Dan 7192, 2019: 19)
- (...) a steći master diplomu u okviru nekog univerzitetskog programa najranije 2033. godine. (Pobjeda 19064, 2019: 9)

Ivana Antonić (2005) pominje ovaj predložki izraz u sklopu sinonimije sa predlozima *nasred*, *posred* i *usred*. Ipak, u navedenim primjerima nije moguća zamjena ove vrste budući da *u okviru* ne označava tipično središte lokalizatora, a i ne posjeduje pragmatičku obilježnost negativnog stava, svojstvenu prostim predlozima.

Uz glagole *nalaziti se i posjedovati*, koji se izriču ili samo semantički podrazumijevaju, u tekstovima crnogorskih dnevnih novina dolaze obično predlozi *u zoni* i *u domenu*:

- Ukazano je da više od 60 odsto penzionera mjesnog udruženja nalazi u zoni siromaštva, (...). (Dan 7188, 2019: 14)
- U domenu korišćenja internet i društvenih mreža, kao i usluga mobilne telefonije, Crna Gora ne zaostaje u odnosu na druge zemlje, (...). (Pobjeda 19069, 2019: 22)

Osim u funkciji priloške odredbe, bilježi se i primjer gdje predložko-padežna forma sa oblikom *u zoni* čini dio predikata:

- (...) s obzirom da je Bolonja u zoni ispadanja sa 14 bodova, (...). (Dan sport 7188, 2019: 2)

Ovi predložki izrazi u našem korpusu dolaze i uz glagole tipa *izgraditi, zamijeniti* sa značenjem radnje koja rezultira kakvim drugim pojmom, čime su bliski predlozima *na teritoriji, na prostoru i na području*, koji su takođe zabilježeni u ovim pozicijama. Razlika je u tome što u ovom slučaju imenica u genitivu ne znači naseljeni prostor:

- (...) a koje su izrađene u sklopu navedenog projekta. (Dnevne novine, 2292, 2019: 8)
- (...) a u okviru kapitalnog remonta biće zamijenjeni istrošeni i nefunkcionalni dijelovi. (Dan 7192, 2019: 4)

Slični prethodnim su i primjeri upotrebe predloga *u sklopu* uz genitiv u značenju kakve apstraktne pojave:

- U sklopu ove mini-retrospektive publika je u prilici da pogleda radove nastale tokom prethodnih petnaest godina, (...). (Dnevne novine 2292, 2019: 26)

4.2.6. Kao netipične izdvajamo primjere upotrebe spacijalnih predložkih izraza koji inače znače apstraktne prostorne odnose u pozicijama gdje ipak znače konkretan prostor. Analiza pokazuje da su to primjeri u kojima je običnija upotreba predloga *u* sa lokativom:

- (...) to znači da nam je odobreno otvaranje odsjeka za neurologiju u okviru internog odjeljenja, (...). (Dan 7188, 2019: 19)
- U okviru škole je i crkveni hor (...). (Dan 7188, 2019: 22)

- Tada je u sklopu KUD „Zahumlje“ osnovan prvi orkestar (...). (Pobjeda 19069, 2019: 17)
- Posebno ce obratiti pažnju na djecu, pa ćemo raditi na rekonstrukciji sportske sale u sklopu osnovne škole (...). (Pobjeda 19069, 2019: 14)
- (...) on u sklopu svoje teretane organizuje šuterske treninge (...). (Dnevne novine 2292, 2019: 36)

Samo u drugom primjeru genitivna konstrukcija funkcioniše kao dio imenskog predikata, dok je u ostalim slučajevima priloška odredba za mjesto.

Bilježimo i primjere upotrebe predloga koji svoja najfrekventnija značenja vežu za konkretne prostorne odnose u netipičnim apstraktnim spacijalnim pozicijama. Tako model *u centru* + genitiv i *u osnovi* + genitiv kao dio imenskog predikata može označavati i ono na šta se stavlja naglasak, što je u prvom planu:

- Ljudsko licemjerje je u centru odnosa u komadu. (Dnevne novine 2287, 2019: 17)
- Posebno je zanimljiva fiksalna argumentacija jer je ona bila u osnovi hrvatskog nacionalnog pitanja. (Dan 7188, 2019: 12)

Model *na nivou* + genitiv zasigurno je najspecifičniji primjer upotrebe spacijalne konstrukcije u jeziku dnevne štampe, budući da se naporedno koristi za označavanje i konkretnih i apstraktnih prostornih struktura. U svom primarnom značenjskom liku ukazuje na zahvaćenost cijelog područja određenom predikacijom pa je sinonimičan sa oblikom lokativa sa predlogom *u*:

- (...) prirodni priraštaj u tom mjesecu na nivou države bio je pozitivan(...). (Pobjeda 19064, 2019: 6)
- Na nivou glavnog grada imamo nekoliko novolicenciranih predškolskih ustanova. (Pobjeda 19064, 2019: 14)

Ili ostvaruje isto značenje, ali u apstraktnom smislu, pa je imenica u genitivu apstraktni pojam, za razliku od prethodnih primjera upotrebe, gdje je značila konkretna geografska područja:

- U sezoni je bilo preko 3 000 preleta na nivou oblasti kontroli“, (...). (Dnevne novine 2287, 2019: 14)
- (...). učešće nekvalitetnih u ukupnim kreditima na nivou sistema {je} iznosilo 6,95 odsto. (Pobjeda 19069, 2019: 4)

Ovaj predložki izraz u jeziku dnevne štampe pokazuje još specifičnije semantičke mogućnosti kada se javlja u sklopu imenskog predikata da označi kvalifikaciju kakvog pojma, te se u skladu sa svojom sintaksom nameće više kao kvalifikacija subjekatskog pojma:

- Osnivanje konzulata Srbije na sjeveru Crne Gore još je na nivou inicijative, (...). (Vijesti 7474, 2019: 4)

Uz to, značenje oblika ili forme određenog sadržaja zabilježeno je u sljedećem primjeru upotrebe ovog predloga:

- (...) dok drugi to čine na nivou optužbi da nije “čojski i sojski” snimati školske drugove. (Vijesti 7479, 2019: 19) (→ drugi to čine *optužbama* da nije “čojski i sojski”)

Sintaksičko-semantička korelacija sa bespredloškim instrumentalom u navedenom primjeru dovodi u pitanje normativni status predloga *na nivou*. Naime, Mirjana Bučar, pozivajući se na Barićev *Jezički savjetnik*, ističe da mogućnost zamjene predloškog izraza kakvim oblikom padežne riječi svjedoči o većoj popredloženosti tih izraza, ali u tim slučajevima ne preporučuje njihovu upotrebu (Bučar, 2009: 205).

4.3. IMENIČKI PREDLOŠKI IZRAZI SA ZNAČENJEM POVEZANOSTI

4.3.1. U jeziku dnevne štampe predložki izrazi *u odnosu na* sa akuzativom, *po pitanju* i *u smislu* sa genitivom i *u vezi sa*¹⁴ u spoju sa instrumentalom, u svom semantičkom upotrebnom polju znače različitu povezanost dva živa pojma ili predmetnosti. Ta povezanost može biti različite prirode – tematska, kriterijumska povezanost i povezanost u smislu relativnosti u najširem smislu.

Najvećim brojem primjera sa ovim predloškim izrazima obilježava se samo dio „materijalne sadržine” upravne riječi (Kovačević, 2012: 171). Tačnije, pojam uz predložki izraz vrši tematsku eksplikaciju, odnosno bliže određenje onoga čega se tiče upravna riječ. Konstrukcije sa ovim predlozima dolaze uz imenice izvedene od sentencijalno-prelaznih glagola ili drugih semantički bliskih imenica (Antonić, 2005: 280), koje znače komunikativne i kognitivne radnje tipa *odluka*, *sporazum*, *informacija*, *stav* i sl. (Antonić, 2005, 280) ili su to deverbativne imenice kojima se u jeziku administracije imenuju različiti pravni dokumenti poput *zapisnika*, *rešenja*, *norme* i sl. (Antonić, 2005: 281):

- (...) to je za nas posebno značajno pratiti stavove Suda u odnosu na one segmente koji se odnose na nadležnosti Državnog tužilaštva”, (...). (Dnevne novine 2292, 2019: 11)
- (...) nijesu imale priliku da saznaju jasan, konačan stav Evropske komisije i Evropske centralne banke po pitanju uslova za zatvaranje Poglavlja 17 (...). (Pobjeda 19064, 2019: 5)
- Apelacioni sud trebalo bi danas da donese odluku u vezi sa žalbom (...). (Dnevne novine 2287, 2019:10)
- Albanski istražni organi došli su do sličnih operativnih saznanja kao i njihove kolege iz Crne Gore u vezi sa planiranjem izvršenja krivičnih djela na teritoriji te zemlje. (Dan 7188, 2019: 7)
- (...) usvajanje osnovnih normi ponašanja po pitanju stvaranja otpada (...). (Dnevne novine 2287, 2019: 16)

---

¹⁴ Predložki status ovih jedinica je prihvaćen u literaturi pa ih kao predloge tumače brojni autori (Pavica Mrazović i Zora Vukadinović (2005), Ljubomir Popović (1966), Josip Silić i Ivo Pranjković (2005), Miloš Kovačević (2012) i dr.)

- (...) donosimo odluke u pogledu strategije djelovanja partije u narednom periodu (...). (Pobjeda 19069, 2019: 2)

Čak i uz upravnu riječ nešto drugačije i opštije semantike ne mijenja se značenje predloga *u vezi sa* i genitiva:

- (...) sa ciljem da istina u vezi sa IBM-om ne bi izašla u javnost. (Dan 7188, 2019: 6)
- (...) Đukanović je zahvalio Savjetu na pruženim detaljima u vezi sa primjenom člana 24. i člana 25. (Pobjeda 19069, 2019: 8)

Važno je naglasiti da predlog *po pitanju* sa genitivom svoje semantičko upotrebno polje u jeziku dnevne štampe veže isključivo za ovaj tip podznačenja povezanosti i vrlo je česta njegova upotreba iako se ne preporučuje njegova distribucija izvan administrativnog stila. Umjesto njega, normativisti predlažu upotrebu lokativne konstrukcije sa predlogom *o* (*o tom pitanju*), oblika genitiva sa predlogom *povodom* (*povodom čega*) ili predloškog izraza *u vezi sa* sa instrumentalom (Ivić i dr., 2007: 2000). Ipak, jedino se konstrukcija sa ovim predlogom bilježi, osim u atributskoj, i u adverbijalnoj funkciji, pri čemu ne dolazi do promjene na semantičkom planu:

- (...) a planirano je da se Socijalni savjet po pitanju povećanja minimalnih zarada izjasni do kraja marta. (Dnevne novine 2292, 2019: 14)

Semantička nijansa tematizacije imeničkog pojma u nešto manjoj mjeri je prisutna i kod predloga *u pogledu* i *u smislu* sa genitivom. Ostvarujući funkciju nekongruentne odredbe subjekatskog pojma, u ovim primjerima zapaža se i izvjesna nijansa ticanja:

- Što su razlike u pogledu postignuća manje, to je pravednost obrazovanja u datoj zemlji veća (...). (Pobjeda 19064, 2019: 9)
- (...) mogle bi da se ostvare naše najveće bojazni u pogledu demokratije. (Vijesti 7474, 2019: 18)
- A za aktivnost odbrane država saveznica u smislu Sjevernoatlantskog ugovora učešće pripadnika VCG je obavezno (...). (Dnevne novine, 19069: 18)

Osim u odredbenoj, forme *u pogledu* i *u smislu* sa genitivom javljaju se i u sklopu dopune glagolskom predikatu (pr. 1), kao dio imenskog predikata (pr. 2) ili uz pravi objekat kao njegova dopuna (pr. 3,4,5):

- U pogledu digniteta i funkcionalnosti institucija sistema te povjerenja građana u njih aktuelna Crna Gora i aktuelno crnogorsko društvo nesumnjivo su došli do kraja svog puta. (Vijesti 7474, 2019: 18)
- (...) preduzete mjere od Centralne banke Crne Gore u smislu uvođenja privremene uprave u dvije banke, (...). (Pobjeda 19069, 2019: 4)
- SDP već treću sedmicu pokušava da pozove na odgovornost Skupštinu u pogledu ispunjavanja njene ustavne obaveze (...). (Pobjeda 19069,2019: 3)
- Analizi je objedinjena praksa Evropskog suda u pogledu presuda donijetih u odnosu na Crnu Goru, (...). (Dnevne novine, 2292, 2019: 11)
- (...) tako da do sada nije uticao na moj rad u smislu osnove ili polazišta za dalji rad. (Pobjeda 19069, 2019: 17)

Tatjana Batistić smatra da se u pogledu lokativnih konstrukcija koje se javljaju u funkciji predloških izraza mogu izdvojiti određene specifičnosti, kakva je, u prvom redu, mogućnost alternacije sa oblikom kod kojeg je izvršena poziciona zamjena imenice u genitivu i popredložene lokativne imenice (npr. *u pogledu političkog djelovanja – u političkom pogledu*) (Batistić, 1972: 176). Međutim, navedeni primjeri upotrebe predloga *u pogledu* i *u smislu* ne dozvoljavaju baš u svim slučajevima alternaciju ove vrste, što svjedoči o tome da izbor leksike u najvećoj mjeri blokira ovakvu zamjenu. Izuzetak je svega jedan navedeni primjer – *u pogledu demokratije – u demokratskom pogledu*. Njihova zamjena na planu sintakse i semantike moguća je u svim slučajevima sa rečeničnim oblicima, te su predložki izrazi i jedno od sredstava nominalizacije u jeziku (npr. *tako da do sada nije uticao na moj rad u smislu osnove ili polazišta za dalji rad / tako da do sada nije uticao na moj rad tako što je dao osnov ili polazište za dalji rad*).

4.3.2. Druga vrsta značenja povezanosti ostvaruje se sa predloškim izrazom *u odnosu na* sa imenicom u obliku akuzativa. To je značenje povezanosti tipa *kriterijum* prema kojem se mijenja, u odnosu na koji treba da se postavi situacija označena predikatom. Zapravo,

konstrukcija sa predloškim izrazom označava da se radnja realizuje samo u slučaju povezanosti i ticanja sa pojmom u akuzativu:

- Advokat Jovanović je sudu predložio da stručno lice ili ustanova utvrdi da li je na bazi evidencija prelazaka državne granice bilo izmjena kako u odnosu na svjedoka Mirka Velimirovića, svjedoka saradnika Sašu Sinđelića, tako i u odnosu na njegove branjenike Andriju Mandića, Mihaila Čađenovića i Branku Milić. (Pobjeda, 19069, 2019: 10)
- Radosavljević se takođe čudi zašto je najintenzivniji pregled baznih stanica u odnosu na njegovog branjenika (...). (Pobjeda 19069, 2019: 11)
- (...) kao i da li ih je mijenjao u odnosu na sve okrivljene. (Dan 7192, 2019: 8)

Posebno izdvajamo značenje povezanosti u onim slučajevima kada se predloško-padežnom formom sa *u odnosu na* označava pojam prema kojem se dobija osobina subjekta. Upravna riječ na koju se konstrukcija u ovom slučaju odnosi jesu pridjevi *sporedan*, *nepodoban* i sl.:

- Otkuda stereotip da *je* satiričar politički eksponent određene politike i a priori *nepodoban u odnosu na* vladajuće elite i društveni sistem? (Pobjeda 19064, 2019: 13)
- (...), toliko *je* opoziciji mogućnost da to iskoriste *sporedna u odnosu na* lične pozicije (...). (Dnevne novine 2287, 2019: 5)

Imenica u akuzativu, u skladu sa glavnim značenjem, stoga znači kakav autoritet, društveni ili lični sistem vrijednosti koji propisuje kvalifikaciju. Isti je slučaj sa primjerima kada je predikat konstituisan od poredbenog veznika *kao* sa obavezanim pridjevskim riječima u obliku akuzativa:

- (...) a neke saopštene stavove *označio kao neistinite i klevetničke u odnosu na* njega. (Vijesti 7479, 2019: 3)

U ovom slučaju kvalifikacija objekatskog pojma označena predikatom postoji samo u vezi sa pojmom u predloškom akuzativu. Argument je ovdje subjektivnog tipa jer ne podrazumijeva opšteprihvaćenu nego subjektivnu procjenu podvodljivosti pojma (Kovačević, 2012: 139) u akuzativu uz predloški izraz pod osobinom koja je označena u predikatu. Ako bismo je

preformulisali, navedena rečenica bi zapravo značila: *stavovi su neistiniti i klevetnički samo kad se odnose na "njega"*.

Konstrukciji *u odnosu na* + akuzativ nije strano ni značenje povezanosti komparativnog tipa. Primjeri upotrebe svjedoče da je poređenjem uglavnom obuhvaćen kakav vremenski period. Normativisti smatraju da upotreba konstrukcije sa ovim predlogom u značenju poređenja često dovodi do nepotrebno glomaznog, pseudonaučnog izražavanja pa se preporučuje zamjena jednostavnijom formom *ista kao* ili veznikom *nego* (Ivić i dr., 2007: 158):

- U odnosu na isti period 2017. broj korisnika fiksne telefonije u decembru veći je 13.62 odsto. (Dan 7188, 2019: 4)
- (...) na kraju decembra je iznosio 218,13 hiljada neznatno više u odnosu na kraj oktobra, (...). (Dan 7188, 2019: 4)
- (...) će se vidjeti da je neto zarade 2017. godine u odnosu na 2013. godinu upravo Đačićeva uprava potrošila više 229.000 eura (...). (Dan 7188, 2019: 20)

U slučajevima kada se konstrukcijom sa ovim predloškim izrazom vrši povezanost dva prostorna područja ili kakva živa ili apstraktna pojma, predikat zadržava kvalifikativnu strukturu, ali u tom slučaju komparacija se vrši na relaciji *objekatski pojam – akuzativna imenica uz predložki izraz*:

- To je prednost *mojkovačkog dijela Bjelasice* u odnosu na ostale ski centre. (Pobjeda 19064, 2019: 10)

Ili na relaciji *subjekat – pojam u akuzativu*:

- (...) opozicionari *postaju još oštrijji progonitelji* satiričara u odnosu na svoje prethodnike. (Pobjeda 19064, 2019: 13)
- Da li način na koji ovdje funkcionišemo *daje više tema* za satiričnu književnost u odnosu na ta uređena društva? (Pobjeda 19064, 2019: 13)

U jeziku sportskih rubrika poređenjem su obuhvaćena dva sportska tima, a *u odnosu na* + akuzativ dolazi uz leksemu koja uključuje značenje *prednosti, superiornosti* i sl.:

- (...) i sada su zbog boljeg međusobnog odnosa u prednosti u odnosu na Bjelopoljce. (Dan, Sport 7188, 2019: 6)
- Odavno neko nije tako bio superioran u odnosu na igrača sa druge strane mreže, (...). (Sport 7188, 2019: 1)
- (...) zadržala pet bodova prednosti u odnosu na Atletico M. (Dan Sport 7188, 2019: 4)

Navedeni primjeri upotrebe ove konstrukcije znaju za kontekstualna ograničenja pa su vezani za predikat sa kopolom i pridjevom u komparativu (*oštriji, veći..*) (Antonić, 2005: 236) ili u osnovnom obliku (*superioran...*) ili uz imenice koje svojom semantikom upućuju na hijerarhijski odnos koji se, s druge strane, konkretizuje konstrukcijom sa predloškim izrazom (*prednost, superiornost...*).

4.3.3. Imenički predložki izraz *u vezi sa* već samom semantikom imenice koja mu je u osnovi znači povezanost, odnosno relativnost u najširem smislu. Model *u vezi sa* + instrumental označava predmet koji se tiče drugog, odnosno koji se nalazi sa njim u kakvoj vezi (Silić, Pranjković, 2005: 248):

- (...) čija se privatizacija godinama unazad često pominje u medijima u vezi sa visokom korupcijom u Crnoj Gori. (Dan 7188, 2019: 5)
- (...) činjenicama u vezi sa položenim depozitom, iz kompanije Capital invest, ovih dana su obavijestili javnost. (Dnevne novine 2292, 2019: 2)

Rijetki su slučajevi kada ova konstrukcija ostvaruje uzročno značenje, tipa *povod*. Tada znači uzrok čije je dejstvo minimalnog intenziteta, a njena osnovna odlika jeste vezanost posljedice za agens lice (Kovačević, 2012: 170). Naime, djelovanje agensa kao posljedica biva realizovano pod uticajem dodatnog dejstva obilježenog ovom konstrukcijom (Kovačević, 2012: 170):

- Predstavnici kompanija (...) doći će tokom ove sedmice u posjetu predstavnicima Vlade Crne Gore, a sve u vezi sa interesovanjem za privatizaciju Luke Bar, saznaju „Vijesti“ (Vijesti 7474, 2019: 6)

Posebno značenje povezanosti ostvaruje u onom dijelu dnevne štampe gdje se citiraju kakvi pravni tekstovi. Ovaj predložki izraz inače se smatra tipičnom odlikom jezika administracije, gdje se koristi kako bi sa imenicom u instrumentalu označio povezanost dva člana zakona:

- Krivičnom prijavom ih sumnjiči “da su izvršili krivično djelo zloupotreba položaja u privrednom poslovanju u pokušaju iz člana 272 stav 3 u vezi sa stavom 1 Krivičnog zakonika, i u vezi sa članom 20 Krivičnog zakonika”. (Vijesti 7474, 2019: 6)

Greške vezane za upotrebu konstrukcije sa predloškim izrazom *u vezi sa* prepoznaju se kao sastavni dio kancelarijskog i javnog jezika za koji se uglavnom vežu (Ivić i dr, 2007: 200). Ne preporučuje se njegova upotreba bez trećeg konstruktivnog element, te se pogrešnim tumače upotrebe *u vezi* + genitiv (Ivić i dr., 2007: 2000).

4.4. IMENIČKI PREDLOŠKI IZRAZI SA TEMPORALNIM ZNAČENJEM

4.4.1. Predložki izrazi *u toku, za vrijeme, u vrijeme, sa kraja, na kraju, do kraja, na početku, u trenutku, u momentu, u periodu od* sa imenicom u genitivu određuju odnose na sintagmatskom planu rečenice po kategoriji temporalnosti, s unošenjem značenjske nijanse simultanosti, protemporalnosti, intertemporalnosti, direktivno-granične temporalnosti ili ekstremalne temporalnosti¹⁵ (Silić, Pranjković, 2005: 247, 248). Naime, predložki izrazi iz ove grupe označavaju užu period, vremenski orijentir kojim se konkretizuje odnos između perioda što se uzima kao objekat lokalizacije i vremenskog lokalizatora¹⁶. I u slučajevima upotrebe predložkog izraza kao vremenskog orijentira unutar situativnog okvira vremenski lokalizator je najčešće period određen nekom prirodnom pojavom (godina, godišnja doba, itd.), jedinica za mjerenje vremena i to po pravilu ona koja se odnosi na mjesec ili cijelu sedmicu i različite situacije čije se trajanje uzima kao vremenski lokalizator (sezona, praznik, itd.)¹⁷. Svima njima se vrši neposredno temporalno lokalizovanje, budući da se radnja uvijek pozicionira u okviru pojma označenog imenicom u genitivu. Osim toga, bitno je naglasiti da su ove konstrukcije neutralno postavljene prema pluralnosti lokalizatora pa se kategorija kvantifikacije, koja je i u ovom slučaju uključena, realizuje tek kao djelimična (prema: Piper, 2005: 766).

O njihovom predložkom statusu u lingvističkoj literaturi nema puno nedoumica pa su svi predlozi iz ove skupine tretirani kao takvi u najrelevantnijim radovima i gramatikama (Popović, 1966; Silić, Pranjković, 2010; Mrazović, Vukadinović: 2007. i dr.)

4.4.2. Predložki izrazi *sa kraja, na kraju* i *do kraja* sa imenicom u genitivu pozicioniraju vremenski okvir radnje na kraj temporalnog odsječka označenog vremenskim lokalizatorom (Silić, Pranjković, 2005: 248), odn. imenicom u genitivu. Vremenska lokalizacija ostvaruje se tek dijelom lokalizatora, te ima fazno značenje, a specifičnosti na planu sintakse i semantike ogledaju se i u činjenici da se objekat lokalizacije određuje pomoću užeg i šireg lokalizatora, koji su u odnosu dijela i cjeline (Piper, 2005: 766). U ovim konstrukcijama prisutno je značenje kvantifikacije budući da se sugerise stepen obuhvaćenosti lokalizatora objektom lokalizacije

---

¹⁵ *Simultanost* označava da se vrijeme događaja podudara sa vremenom koje je označeno, dok je *prottemporalnost* njegova podvrsta, s tim što je kod nje istaknuto obilježje proticanja vremena. *Intratemporalnost* označava proticanje vremena unutar određenog vremenskog roka, *direktivno-granična temporalnost* označava protok vremena do izvjesne granice, dok *ekstremalna temporalnost* označava da se radnja vrši na početku ili kraju kakve vremenske tačke. Termini preuzeti iz: Silić J., Pranjković, I., 2005: 247, 248.

¹⁶ Prema: Piper, 2005: 759.

¹⁷ Prema: Piper, 2005: 759.

(Piper, 2005: 766). Predloškim izrazom *na kraju* označava se tačno vremenskom pozicioniranje na sami završetak lokalizatora, *sa kraja* označava neki neodređeni temporalni opseg na istom nivou, dok predložki izraz *do kraja* označava protok vremena do završetka vremenskog lokalizatora. U skladu sa tim, konstrukcija sa predlogom *na kraju* nosilac je obilježja statike, *sa kraja* neodređenosti, dok predložki izraz *do kraja* obilježava kategorija temporalne dinamičnosti:

(1)

- Juče su, međutim, iz CBCG u pojašnjenju ponovo saopštili da su u pitanju podaci sa kraja novembra prošle godine. (Pobjeda 19069, 2019: 4)
- Prema posljednjim podacima sa kraja prošle godine, prinos na ulog u ovaj dobrovoljni penzioni fond iznosio je 4,4622 odsto. (Vijesti 7479, 2019: 6)

(2)

- Darinko Boto iz Udruge „Zaboravljeni branitelji“ napomenuo je da *je na kraju* rata, prema podacima iz 1996. godine, *bilo oko 270.000 boraca, (...)*. (Pobjeda 19064, 2019: 20)
- Na kraju takmičenja *imao je 248,2 poena, (...)*. (Pobjeda 19064, 2019: 48)
- (...) *ne čudi me oštar i glasan komentar profesora dr Radovana Radonjića na kraju* okruglog stola. (Pobjeda 19064, 2019: 3)
- (...) da *je na kraju* novembra 2018. učešće nekvalitetnih u ukupnim kreditima na nivou sistema *iznosilo 6,95 odsto*. (Pobjeda 19069, 2019: 4)
- Prethodni ugovor *isticao mu je na kraju* sezone (...). (Vijesti 7479, 2019: 31)

(3)

- (...) da je potrebno predložiti normu kojom bi se definisala obaveza političkih partija da do kraja tekuće godine *usvoje* godišnji program rada (...). (Pobjeda 19064, 2019: 3)
- Analiza socijalnih partnera o opravdanosti zahtijeva za povećanje minimalne zarade i uvođenje neoporezivog dijela *trebalo bi da bude gotova do kraja* februara (...). (Pobjeda 19064, 2019: 4)
- Radovi na izgradnji autoputa Beograd-Bijeljina, preko Kuzmina, trebalo bi da budu otvoreni sredinom juna ili do kraja tog mjeseca (...). (Dan 7192, 2019: 24)

Analiza upotrebe konstrukcija sa značenjem ekstremalne temporalnosti pokazuje da se uz semantičke razlike, javljaju i izvjesne razlike i na planu sintakse. Predložki izraz *sa kraja* u našem korpusu javlja se samo u funkciji nekongruentnog atributa. Za razliku od njega,

predložko-padežne forme sa *na kraju* i *do kraja* izdvaja činjenica da imaju funkciju priloške odredbe za vrijeme. Takođe, kao karakterističnu razlikovnu crtu ističemo različitu blokiranost semantičke strane imenice koja čini predložko-padežnu formu sa ovim predlozima. *Sa kraja* dolazi najčešće uz imenicu koja znači vremenski pojam, dok se *na kraju* može kombinovati i sa imenicom sa značenjem kakvog događaja (na kraju takmičenja, na kraju okruglog stola, na kraju rata...), a rjeđe uz vremenski pojam (na kraju novembra 2018.), što znači da je temporalno značenje u njegovom slučaju manje izrazito. To se opet može opravdati vezanošću ovog izraza za kategoriju specijalnosti, u čijem značenjskom liku je takođe zabilježen:

- (...) iako je od 1997. godine, kada je počela i njihova poslovna saradnja, lišen zadovoljstva da ne zna šta piše na kraju teksta. (Vijesti 7479, 2019: 21)

U ovim pozicijama ne preporučuje se upotreba sinonimnog instrumentalnog oblika *krajem* zato što lokalizator nije vremenska jedinica i nema nepromjenjivu i poznatu dužinu (Piper, 2005: 766).

U slučaju predloga *do kraja*, semantika imenice u genitivu uslovljena je jednim dijelom i tematikom teksta u kom je upotrebljena. U člancima informativne prirode semantika imenice u genitivu vezana je isključivo za vremenski pojam *mjesec*, *godina*, *dan*, dok u tekstovima sa sportskom tematikom ona znači kakav događaj:

- Slovenke su serijom 21:1 do kraja prve dionice već tada *trasirale* put ka trijumfu. (Pobjeda 19064, 2019: 38)
- I, obično svi *pjevaju* sa nama do kraja koncerta”,(...). (Vijesti 7474, 2019: 22)

U drugom primjeru istaknutija je vremenska adlativnost i terminativnost, odnosno podatak o približavanju lokalizatoru (Antonić, 2005: 152), te je s obzirom na izbor leksike moguća korelacija sa zavisnom klauzom sa veznikom *dok* (*I, obično svi pjevaju dok traje koncert*). S druge strane, u prvom primjeru označen je jedan period koji je trajao i istaknuta komponenta završne vremenske granice objekta lokalizacije. Dakle, u odnosu na prvi primjer u kojem je data samo vremenska lokalizacija, u drugom je izražen uz to i elemenat kvantifikacije vremenskog odnosa.

Naš korpus potvrđuje znatno veću zastupljenost instrumentalnog popredloženog oblika *krajem* koji se javlja kao oblik sinoniman predlogu *na kraju*. Njihova zamjena je moguća samo u primjerima gdje imenica u genitivu znači vremenski pojam:

- (...) pa će tako krajem sedmice nastupiti u beogradskom restoranu (...). (Vijesti 7474, 2019: 22)
- (...) a imovina mu je oduzeta krajem ljeta te godine. (Dan 7192, 2019: 4)
- Crnu Goru je napustio krajem jula 2011. godine, (...). (Pobjeda 19069, 2019: 5)

Maja Glušac i Vlasta Rišner u radu *Vremenski instrumental* sa pravom konstatuju da je pomenuti oblik popredloženog instrumentala neodređeniji u odnosu na duže sinonimne predložke oblike, te da nemaju u potpunosti istu semantiku. U slučaju predloga *krajem* moguće je izvršiti semantičku paralelu sa prostim predlogom *oko*, čijem je značenju najbliži, dok nije isti slučaj sa predloškim izrazom *na kraju* s obzirom na njegovo konkretnije, određenije značenje (Glušac, Rišner, 2013: 241). Ipak, pretpostavićemo da je zakon ekonomije u jeziku predodredio veću zastupljenost predloga *krajem* uprkos njegovoj semantičkoj nepreciznosti. Uz to, primjer ekscerpiran iz crnogorske dnevne štampe ukazuje na još jednu sintakičko-semantičku prednost popredloženog instrumentala u odnosu na sinonimni oblik:

- Po prediviđenoj dinamici radovi je *trebalo da budu završeni* krajem septembra i početkom oktobra. (Dan 7188, 2019: 23)

Naime, *krajem* ima mogućnost semantičke kombinacije sa predlogom *početkom*, čime ovaj predloški izraz pored obilježja tzv. ekstremalne temporalnosti ima i mogućnost pojavnog lika sa obilježjem tzv. unutarvremenosti, čime se po značenjskoj ravni približava predloškom izrazu *u periodu od*.

4.4.3. Prema terminologiji temporalnih podznačenja koju uspostavljaju Josip Silić i Ivo Pranjković (2005) predloški izrazi *za vrijeme* i *u vrijeme* znače simultanost ili istovremenost glagolske imenice u genitivu i situacije označene predikatom:

- Dalje je utvrđeno da on ranije nije kažnjavan i da nikada nije bio u pritvoru, da je u vrijeme lišenja slobode imao 27 godina (...). (Dan 7192, 2019: 7)

- IBM banka je, kako dodaju, u vrijeme uvođenja privremene uprave raspolagala sa najviše likvidnih sredstava (...). (Pobjeda 19064, 2019: 4)
- (...) što je prema kursu koji je važio u vrijeme uplate iznosilo nešto preko 38.000. (Pobjeda 19064, 2019: 3)
- Jaka finansijska moć, naročito u vrijeme izbora, jedan je od ključeva pobjede na svim izborima. (Dan 7188, 2019: 3)
- Uz prijavu na konkurs kandidat je obavezan da dostavi projekciju razvoja biblioteke za vrijeme mandata (...). (Dan 7188, 2019: 15)
- (...) opunomoćeni ne može raspolagati garantovanim depozitom na osnovu punomoćja koje je imao za vrijeme redovnog poslovanja banke (...). (Vijesti 7474, 2019: 7)
- Jaka finansijska moć, naročito u vrijeme izbora, jedan je od ključeva pobjede na svim izborima. (Dan 7188, 2019: 3)
- Korisnici društvenih mreža ovakav potez poslaničkog kluba Demokrata porede sa zahtjevima nekadašnjem Centralnom komitetu Saveza komunista, a Bečićev autoritet u partiji sa onim koji je u vrijeme jednopartijskog sistema imao jedino drug Tito. (Pobjeda 19069, 2019: 3)
- Za vrijeme praznika biće održano 15 sportskih programa. (Pobjeda, 19069, 2019: 13)
- On je službovao za vrijeme cara Marka Aurelija (161 – 180). (Pobjeda 19069, 2019: 21)

Ivana Antonić za predložki izraz *u vrijeme* konstatuje da se javlja samo u kombinaciji sa imenicom koja znači nečiju vladavinu (Antonić, 2007: 34), mada naš korpus, kao što se iz priloženog može zaključiti, pokazuje šire mogućnosti kombinovanja i sa imenicama koje znače *praznike, izbore* i sl. Sinoniman im je oblik sa predlogom *za*, dok je na nivou predloških izraza moguća njihova zamjena sa *u toku* ili *tokom* sa oblikom genitiva.

Predlog *u toku* sa genitivom pripada kategoriji predloga sa značenjem krozvremenosti (protemporalnosti), koja je, takođe, vrsta istovremenosti sa posebno istaknutim značenjem proticanja vremena. Konstrukcija sa ovim predlogom ističe linearnost vremenskog lokalizatora u okviru kog se smješta objekat lokalizacije i stvari linearno kreću pa se za njih veže i kategorija perlativnosti (Piper, 2005: 764):

- U toku godine otvoren je konkurs za upis djece (...). (Pobjeda 19064, 2019: 15)

- (...) ovo će nam sigurno dati dodatni elan da se spremimo u toku mini pauze (...). (Pobjeda 19064, 2019: 49)
- Plan na kojem se kuća nalazi kupljen je u toku braka (...). (Dan 7188, 2019: 8)
- On je i u toku postupka protiv Vukmirovića i Šofranca predlagao saslušanje Đukanovića (...). (Vijesti 7474, 2019: 11)
- Često se u toku procesa brzog smjenjivanja crteži otrgnu kontroli (...). (Pobjeda 19069, 2019: 17)
- On dodaje da će u toku ove godine biti završen i višenamjenski objekat (...). (Pobjeda 19064, 2019: 7)

Analizirani korpus pokazuje da je imenica u genitivu uz *u toku* najčešće vremenski pojam *godina*, a može doći i glagolska imenica ili neki drugi pojam koji znači kakav proces – *školovanje, kampanja, izviđaj, postupak*. Za upotrebu ovog modela postoje leksička ograničenja, budući da zahtijeva kao dopunu imenicu koja znači vremenske lokalizatore naglašene dužine (*godina, decenija* i dr.) i imenicu u obliku množine (Piper, 2005: 765):

- (...) koji su nam jasno i nedvosmisleno pokazali da smo im interesantni samo u toku predizbornih kampanja. (Pobjeda 19064, 2019: 8)
- Više državno tužilaštvo Pavićevića tereti da je u toku 2011. godine pribavio imovinsku korist za Zavod za izgradnju (...). (Pobjeda 19069, 2019: 11)

I u ovom slučaju bilježimo veću učestalost sinonimnog popredloženog instrumentalnog oblika *tokom*. Alternacija ovog tipa moguća je u svim slučajevima i nije blokirana semantikom imenice u genitivu, kao u slučaju odnosa predloga *krajem* i *na kraju*:

- Dodaju da je tokom 2018. kroz teritoriju Crne Gore prošlo ukupno 4 753 migranata. (Dan 7188, 2019: 8)
- Novljani očekuju dobru posjetu tokom Praznika mimoze. (Dan 7192, 2019: 18)
- (...) otkrivene na graničnom prelazu Dobrakovo tokom kontrole vozila (...). (Dnevne novine 2287, 2019: 12)

4.4.4. Predložki izrazi *u momentu* i *u trenutku* označavaju da je vrijeme vršenja radnje trenutak realizacije pojma u genitivu koji im slijedi, zbog čega svi primjeri njihove upotrebe na semantičkom planu sadrže i obilježje istovremenosti svojstveno predložkom izrazu *u toku* i *za vrijeme*, sa kojima su djelimično konkurentni:

- (...) naglo prekinuli sjednicu u trenutku otvaranja značajne teme (...). (Dan 7192, 2019: 2)
- (...) u trenutku prelaza preko šina u njegovo vozilo udario je putnički voz (...). (Dan 7188, 2019: 7)
- U trenutku pucanja brane, stotine radnika nalazile su se u kafeteriji (...). (Vijesti 7479, 2019: 17)

U navedenim primjerima označavaju se kratki istovremeni momenti vršenja radnje, dok *u toku* i *za vrijeme* sa genitivom sadrže komponentu procesualnosti radnje, zbog čega je njihova zamjena u pojedinim primjerima manje prihvatljiva pa čak i nedopustiva (npr. *u toku prelaza preko šina u njegovo vozilo udario je putnički voz* u odnosu na primjer *naglo su prekinuli sjednicu u toku otvaranja značajne teme*). U ovim primjerima navedene konstrukcije funkcionišu kao priloška odredba za vrijeme, a promjena pozicije na sintaksičkom planu bilježi se samo u slučajevima kada *u momentu* sa genitivom nema temporalno već kondicionalno značenje:

- U momentu stečaja jedne ili više banaka svaki depozit do 50.000 eura je garantovan (...). (Pobjeda 19064, 2019: 5) (*ako dođe do stečaja...*)

pa su ovakvi primjeri konkurentni sa rečenicom uslovnog tipa koja bi u ovom slučaju glasila: *Ako dođe do stečaja jedne ili više banaka, svaki depozit do 50.000 eura je garantovan (...)*.

4.4.5. Model *na početku* + genitive, kao poseban predložko-padežni spoj sa temporalnim značenjem, u rečenici označava vrijeme vršenja radnje na početku kakvog perioda označenog imenicom u čijoj je prepoziciji:

- Igrao sam vrlo loše na početku prethodne sezone. (Pobjeda 19064, 2019: 42)
- CDT je predložio da se propiše obaveza predsjedničkim kandidatima da otvore račun na početku kampanje (...). (Pobjeda 19064, 2019: 3)

- (...) ali je na početku Glavne runde kiksao protiv Meča. (Dnevne novine 2292, 2019: 45)

I u ovom slučaju kao učestaliji detektuje se sinonimni instrumentalni oblik *početkom*, uprkos njegovoj nešto neodređenijoj semantici (Glušac, Rišner, 2013: 241). Dok leksema uz predlog *na početku* najčešće znači određeni period, uz *početkom* javlja se isključivo vremenska odrednica, što upućuje na njegovo izraženije temporalno značenje:

- Vaseljenski patrijarh Vartolomej odobrio je početkom januara autokefalnost Pravoslavne crkve (...). (Vijesti 7479, 2019: 17)
- Kada je Novljanka Milica, kćerka gospođe Bjanke Berberović, pokazala interesovanje da svira klavir, početkom šezdesetih godina prošlog vijeka, počela je potraga za tim instrumentom. (Vijesti 7479, 2019: 21)
- Iskazana je spremnost da se početkom naredne godine u Crnoj Gori, u organizaciji Ministarstva kulture i Zajednice Sant Eđidio, realizuje međunarodna konferencija za mlade o ekumenizmu. (Pobjeda 19069, 2019: 16)

4.4.6. Na nivou predloških izraza sa temporalnim značenjem bilježimo i prisustvo predloga *u periodu od*. Ovaj predloški izraz sa genitivom određuje unutarvremenost ili intertemporalnost. Tačnije, stanje ili radnja smještaju se unutar vremenskog roka određenoga vremenskog lokalizatora (Silić, Pranjko, 2005: 247, 248). Ovaj tročlani predloški izraz javlja se isključivo uz leksemu koja znači mjesec ili vijek iza koje slijedi predlog *do*. Uz to, za ovu konstrukciju karakteristična je vremenska ablativnost sa komponentom limitativnosti budući da je njime početna granica objekta lokalizacije smještena u okvirima vremenskog lokalizatora (Piper, 2005: 763):

- Ta kategorija je dobila bolji status, jer se njima *ne može isključiti* struja u periodu od oktobra do aprila (...). (Pobjeda 19069, 2019: 4)
- (...) možemo *izvesti zaključak* o relativno mirnoj koegzistenciji paganskih kultova i hrišćanske vjere u Praevalitani u periodu od III do V vijeka. (Pobjeda 19069, 2019: 21)

Pored ovih primjera bilježimo i samo dopunu u vidu genitivne imenice takođe vremenske odrednice, bez predloga *do* u postpoziciji. Oni zadržavaju istu funkciju priloške odredbe za

vrijeme i komponentu ablativno-limitativnog značenja s tom razlikom što se ovdje ističe samo završna vremenska granica:

- Deponenti *imaju pravo na isplatu garantovanog depozita u periodu od* tri godine, nakon čega se direktno obraćaju Fondu, sve do isteka roka zastarjelosti od 10 godina. (Vijesti 7474, 2019: 7)
- Nedostavljanjem izvještaja akcionarima, za IBM banku do dana podnošenja prijave, a za Atlas banku u periodu od mjesec dana, onemogućili su akcionare da pokrenu djelotvorna pravna sredstva (...). (Dan 7192, 2019: 4)

4.5. IMENIČKI PREDLOŠKI IZRAZI SA ZNAČENJEM KVANTIFIKACIJE

Terminom *kvantifikacija* označava se postupak utvrđivanja opsega pojmova, odnosno on podrazumijeva određivanje rečenične predikacije po kategoriji količine (Tošović, 2004: 31). Imenički predložki izrazi koji u konstrukciju sa genitivom ostvaruju kvantifikativnu semantiku (*u roku od*, *u trajanju od*, *u iznosu od* i *u dužini od*), označavaju trajanje, visinu, iznos ili dužinu određenog pojma. Ljubomir Popović (1966: 208) priznaje predložki status ovih izraza i kao tročlanih i kao konstrukcija bez trećeg strukturnog člana, ističući da se u konstrukciji sa predlogom *od* upotrebljavaju isključivo sa brojevima.

S obzirom na svu širinu ove kategorije sintaksičke semantike, u zabilježenim rečenicama, pored tipičnih primjera upotrebe kvantifikativnog značenja, zapaža se preplitanje sa temporalnim značenjem (u slučaju predloga *u roku od* i *u trajanju od*), te je u pojedinim primjerima teško razgraničiti temporalnu od kvantifikativne semantike. Tako predložki izraz *u roku od* sa genitivom označava u kom vremenskom periodu treba da se vrši ili je izvršena radnja u predikatu pa je i na sintaksičkom planu indikativna funkcija temporalno-kvantifikativnog adverbijala:

- (...) koje su zatražile od njega da raspiše opštinske izbore u roku od osam dana (...). (Pobjeda 19064, 2019: 11)
- (...) a izvođač, kompanija „Bemaks“, se obavezao da posao okonča u roku od deset mjeseci. (Pobjeda 19064, 2019: 4)
- (...) Maduro je odbacio međunarodni ultimatum da sazove izbore u roku od osam dana (...). (Vijesti 7474, 2019: 17)

Naime, u ovoj konstrukciji ostvaruje se značenje *u okvirima perioda određenog roka* (Piper, 2005: 762) pa imenica u genitivu sadrži broj i vremensku jedinicu (*dan*, *mjesec*...). Isti slučaj je i sa konstrukcijom *u iznosu od* + genitiv, gdje semantika popredložene imenice takođe uslovljava da leksika uz predlog znači preciznu novčanu sumu:

- Nadležni prekršajni sud je ustanovi izrekao novčanu kaznu u iznosu od 500 eura, a odgovornom licu ustanove novčanu kaznu u iznosu od 100 eura. (Pobjeda 19064, 2019: 15)

- Skupština Turističke organizacije Herceg Novi dala je saglasnost za podizanje kredita u iznosu od 120.000 eura (...). (Dan 7188 2019: 23)
- (...) oduzeo novac u iznosu od 150 eura. (Dnevne novine 2287, 2019: 10)

Zanimljivo je istaći da u rečenici ovaj spoj ima funkciju nekongruentne odredbe objekatskog pojma koji svojom semnatičkom stranom mora eksplicitno ili implicitno značiti novac.

Slično značenje kvantifikacije ostvaruje i model *u trajanju od* + genitiv. Konstrukcijom sa ovim predloškim ističe se samo podatak o dužini sprovođenja radnje:

- Ukupna vrijednost projekta, koji se sprovodi u trajanju od 30 mjeseci, iznosi 469.816 eura (...). (Dan 7188, 2019: 20)
- Oni su osuđeni na kaznu zatvora u trajanju od osam mjeseci. (Dnevne novine 2292, 2019: 3)

U tom slučaju, može biti u funkciji priloške odredbe kada neposredno dopunjuje predikatski sadržaj (pr. 1) i nekongruentni determinator objektu (pr. 2). Kao dio objekatske sintagme, javlja se i predložki izraz *u dužini od* sa genitivom, sa kojim se označava dužina prostiranja kakvog pojma pa je imenica u genitivu kakva mjerna jedinica:

- Druga faza podrazumijeva proboj i pripremu drugog dijela puta do Žarskog katuna, u dužini od 2,6 kilometara (...). (Pobjeda 19064, 2019: 10)

Kao što se iz priloženog može zapaziti, imenički predložki izrazi sa značenjem kvantifikacije imaju svoj sintaksičko-semantički korelat u primarnom predlogu. Zbog toga oni su često pleonastične prirode jer je značenje osnovne imenice sadržano u značenju jednoga od primarnih predloga (Bučar, 2009: 212). Međutim, ta vrsta pleonastičnosti u funkciji je preciziranja, budući da se primarnim predlogom daje uopšteno značenje, a predloškim izrazom se to isto značenje precizira i konkretizuje (Bučar, 2009: 213). Tako u slučaju predloga *u roku od* naglašena je krajnja tačka vremenskoga razdoblja u kom je potrebno nešto učiniti, za razliku od primarnog predloga *u* koji u istim pozicijama ostvaruje samo uopšteno značenje smještanja događaja u neke granice (Bučar, 2009: 213):

- (...) a izvođač, kompanija „Bemaks“, se obavezao da posao okonča u roku od deset mjeseci. (Pobjeda 19064, 2019: 4) / se obavezao da posao okonča u deset mjeseci

Kod popredloženog spoja *u iznosu od* zamjena na planu sintakse i semantike moguća je predlogom *od* kao trećim strukturnim članom, ali ne i predlogom *u*. Međutim, zamjena ove vrste ne unosi nepreciznost u tolikoj mjeri kao u slučaju prethodnog primjera:

- (...) izrekao novčanu kaznu u iznosu od 500 eura (...). (Pobjeda 19064, 2019: 15) (/novčanu kaznu od 500 eura)

I imenički predložki izraz *u trajanju od* ostavlja mogućnost zamjene oblikom padežne riječi kad je radnja u predikatu nesvršena (pr. 1), dok je alternacija sa predlogom *od* moguća u slučaju kada se konstrukcija sa predloškim izrazom odnosi na imenicu (pr. 2):

- (...) koji se sprovodi u trajanju od 30 mjeseci, iznosi 469.816 eura (...). (Dan 7188, 2019: 20) (/koji se sprovodi 30 mjeseci)
- (...) osuđeni na kaznu zatvora u trajanju od osam mjeseci. (Dnevne novine 2292, 2019: 3) (/kaznu zatvora od osam mjeseci)

4.6. IMENIČKI PREDLOŠKI IZRAZI SA ZNAČENJEM MOTIVISANOSTI

Predlozi iz ove skupine (*u cilju* i *s ciljem*) sa imenicom u genitivu označavaju motivisanost subjekatskog pojma da izvrši određenu radnju, te se ovo značenje može odrediti kao intencionalno ili značenje *motivisanosti*. Zapravo objašnjenje njihovog značenja je upravo u onome što Milka Ivić određuje kao ostvarivanje kontakta s datim objektom u namjeri koja ga obuhvata kao svoj krajnji cilj pri realizaciji konkretne akcije (Ivić, 1957–1958: 152), što znači i da konstrukcije sa ovim predloškim izrazima sadrže značenjsku nijansu planiranog ostvarenja cilja (Piper, 205: 809). U skladu sa tim, one sadrže i komponentu finalnosti, a budući da intencionalno značenje uvijek podrazumijeva usmjerenost ka kakvom predmetnom ili nepredmetnom cilju, posjeduju i nijansu direktivnosti.

Upotreba predloga *s ciljem* i *u cilju* stilski je markirana kao odlika jezika administracije, društveno-političkog ili stručnog načina izražavanja (Piper, 2015: 807), te se i u korpusu dnevne štampe javljaju upravo u tekstovima te vrste. Njihov predloški status nije upitan te ga priznaju najrelevantnija imena koja su se bavila ovim pitanjem – Ljubomir Popović (1966), Predrag Piper i dr. (2005), Miodrag Lalević (1955), Mrazović i Vukadinović (2009), Batistić (1972) i dr.

U pogledu sintaksičke pozicije u jeziku dnevne štampe zabilježili smo vezanost konstrukcija sa ovim predlozima uz glagol *izvršiti* u predikatu kod kojeg je istaknuta osobina informisanja o dodatnom momentu rezultativnosti (Radovanović, 1977: 70, 71):

- (...) kako *bi* demokratskim sredstvima *izvršili pritisak u cilju* smjene vlasti (...). (Dan 7188, 2019: 18)

Glagolska imenica javlja se u sklopu ove konstrukcije i kada ona dopunjuje glagole sa značenjem aktivne radnje:

- Iz Doma zdravlja ističu da *se radovi izvode u cilju* obezbjeđivanja lakše, bezbjednije i dostupnije zdravstvene zaštite za sve pacijente, posebno za slabije pokretne. (Dan 7188, 2019: 19)
- (...) pa su se u medijima pojavili oglasi da *se u cilju* izvršenja i prinudne naplate dugova *prodaje dio državnih akcija* (...). (Vijesti 7479, 2019: 2)

Inače je za forme *u cilju* + genitiv i *s ciljem* + genitiv specifično uopštavanje agensa (Radovanović, 1977: 84). Takva priroda dolazi do izražaja posebno u poziciji uz glagol u trpnom obliku:

- U cilju preventivnog održavanja, na 35-kilovoltnim dalekovodima, od 2010. godine zamijenjena je dotrajala konstrukcija novom. (Dnevne novine 2287, 2019: 8)

Zapravo, u najvećem broju primjera ovaj predložki izraz sa genitivom dopunjuje predikat sa glagolom prelaznog karaktera, a rečeničnim sadržajem sugerise se da pacijensni pojam trpi radnju radi realizacije pojma u genitivu. Netipični su i manje ustaljeni primjeri upotrebe ovih predloga u funkciji nekongruentnog atributa odn. pridjevskog determinatora:

- Osim navedenog, sporazum otvara mogućnost i za organizaciju otvorenih dana i *posjeta studenata* Ekonomskog fakulteta opštini Bar, s ciljem upoznavanja s djelokrugom institucije, (...). (Dnevne 2287, 2019: 14)

Ili u sklopu imenskog dijela predikata, gdje takođe zadržava dominantno značenje cilja odn. motivisanosti :

- Ovi dupli standardi su i u cilju medijskog peglanja (...). (Dan 7188, 2019: 3)

Ono što je specifično za predložki izraz *s ciljem* jeste da zahtijeva leksemu u genitivu sa značenjem ‘ostvarenja’ ciljne situacije¹⁸ (Piper, 2005: 809) i da znači apstrakciju (Klajn, 2013: 348). Međutim, naš primjer upotrebe ovog predložkog izraza pokazuje da blokiranost ove vrste nije specifična za jezik dnevne štampe, a i da leksička struktura deverbativne imenice ne dozvoljava upotrebu o kojoj govori Predrag Piper:

- Osim navedenog, sporazum otvara mogućnost i za organizaciju otvorenih dana i *posjeta studenata* Ekonomskog fakulteta opštini Bar, s ciljem upoznavanja s djelokrugom institucije (...). (Dnevne 2287, 2019: 14)

---

¹⁸ To ilustruje na sljedećem primjeru: *Došli su s ciljem postizanja pomirenja*, ali ne i *Došli su s ciljem pomirenja*.

S druge strane, *u cilju* sa genitivom ne zna za ograničenja ove vrste te je izbor jedne ili druge varijante fakultativan (Piper, 2005: 809).

Zbog javljanja intencionalnih predloških izraza samo uz glagolsku imenicu moguće ih je preformulisati u namjernu klauzu sa veznikom *da* i odgovarajućim ličnim glagolskim oblikom ili sa genitivnom konstrukcijom sa predlogom *radi*. Zadržavanje oblika *u cilju* u toj formi nije neophodno, a njegovim izostavljanjem se gubi samo naglašavanje ciljnosti (Batistić, 1972: 174) (*da bi se upoznali s djelokrugom institucije / radi upoznavanja s djelokrugom institucije*). Ipak u slučaju ovog značenja daleko su brojnije konstrukcije sa predlogom *radi*, koje se inače prepoznaju kao najčešći oblici iskazivanja značenja cilja. Iako se predloškim izrazim postiže specifičnije značenje, to nije uticalo u ovom slučaju na njegovu veću zastupljenost u odnosu na sinonimni oblik.

4.7. IMENIČKI PREDLOŠKI IZRAZI SA ZNAČENJEM SOCIJATIVNOSTI

4.7.1. Socijativnost ili značenje društva podrazumijeva zajedničku realizaciju određene radnje i stanja od strane dva pojma (Piper, 2005: 701), a na nivou sistema predložkih izraza u jeziku crnogorske dnevne štampe ostvaruje se instrumentalnim konstrukcijama sa popredloženim spojevima *u partnerstvu sa*, *u društvu sa*, *po dogovoru sa*, *u saradnji sa* i *na čelu sa*. Naime, ovi spojevi označavaju samostalnost učesnika u svojevrsnoj akciji, gdje se entiteti zapravo pojavljuju kao ravnopravni saradnici u vršenju date radnje ili stanja, što je odlika upravo prave socijativnosti (Stevanović, 1979: 453). S obzirom na svu složenost ove kategorije sintaksičke semantike i na njeno preplitanje sa drugim značenjskim kategorijama, ističemo da im je zajedničko to što zahtijevaju sintaksičku ili semantičku množinu budući da podrazumijevaju odnos najmanje dva člana, pa su povezane sa kategorijom količine (Piper, 2005: 702).

Bitno je ukazati da su predložki izrazi iz ove skupine tek u početnom stadijumu popredloživanja, budući da u velikoj mjeri čuvaju vezu sa leksičkim značenjem, ali im je zastupljenost u identičnim kontekstima i nepromjenjiva struktura obezbijedila predložki status. Zbog toga, ni u lingvističkoj literaturi nije u potpunosti priznata njihova predložka funkcija. Ljubomir Popović (Popović, 1966) priznaje predložki status izrazima *na čelu sa* i *u društvu sa*, dok je u *Sintaksi srpskog jezika* (Piper i dr., 2005) kao predlog priznat tek oblik *na čelu sa*. S druge strane, konstrukciju *u saradnji sa* kao novi popredloženi oblik priznaju Josip Silić i Ivo Pranjković u *Gramatici hrvatskog jezika* (Silić i Pranjković, 2005) dok je predložki status ostalih izraza iz ove grupe detektovan pri analizi samog korpusa dnevne štampe.

4.7.2. Prema tipu semantičke strukture, predložki izrazi *u partnerstvu sa*, *u društvu sa*, *u saradnji sa* u konstrukciji sa instrumentalom, označavaju ravnopravno učešće dva lica u određenoj radnji ili stanju, koji su pri tom individualno ostvarivi, što odgovara određenju *socijativnosti posrednog tipa*¹⁹. Naime, ove konstrukcije označavaju zajednicu dva pojma u kojoj se ne uspostavlja odnos hijerarhije, te se jedan ne nameće kao podređeni drugom, već oba pojma u odnosu zajednice zadržavaju samostalnost i ostvaruju istu funkciju (Ivić, 1954: 159):

- Savjet Evrope i Evropska unija u partnerstvu sa Ministarstvom prosvjete, u protekle dvije godine realizovali su projekat „Podsticanje demokratske kulture u školama u Crnoj Gori“. (Dan 7188, 2019: 3)

---

¹⁹ Objašnjenje preuzeto iz: Piper, 2005: 705.

- NVO Udruženje roditelja, djece i omladine sa teškoćama u razvoju – Mojkovac u partnerstvu sa NVU Svjetlost i uz podršku Dnevnog centra, počelo je devetomjesečni projekat (...). (Pobjeda 19069, 2019: 14)
- Ambasada Italije u Podgorici i Italijanski institut za kulturu u Beogradu u saradnji sa Ino Agencijom iz Beograda, drugu godinu zaredom, organizuju 4. februara od 12 do 18 časova Italijanski sajam obrazovanja (...). (Dan 7192, 2019: 11)

Tročlani predložki izrazi iz našeg korpusa dolaze neposredno uz subjekatski pojam i označavaju na semantičkom planu koagensa radnje, dok je na planu sintakse odredba društva. Glagol u predikatu (*organizovati, realizovati...*) u ovim slučajevima nema obilježje socijativnosti u užem smislu. Glavni vršilac (subjekat) ima uz sebe partnera u realizaciji radnje i to ne samo u prostornom smislu nego i u tome što postoji kontakt između njih, što je vršenje radnje usklađeno te se shvata kao da je jedno i jedinstveno (Ivić, 1954: 170, 171). U svim navedenim primjerima moguća je zamjena priloškim izrazom *zajedno sa* ili predlogom *sa*, a moguća je alternacija sa naporednom sintagmom sa veznikom *i*. Ipak, zamjene ove vrste značajno bi uticale na semantiku rečenice, budući da se konstrukcijom sa predloškim izrazom unosi i izvjesno značenje odnosa recipročnosti, uzajamnosti, u kojem se jednoj strani daje blaga prednost. Na planu sintakse izdvajaju se primjeri upotrebe konstrukcije sa predloškim izrazom u postpoziciji predikatu, pri čemu se zadržava isto značenje i funkcija:

- Takođe, u vrtiću je organizovan rad psihologa i logopeda sa djecom i roditeljima, a od ove jeseni uključeni su i u projekat realizacije eko bašte u saradnji sa NVO „Eco Logic“. (Pobjeda 19064, 2019: 15)
- Opština finansira izgradnju u saradnji sa Direkcijom javnih radova (...). (Pobjeda 19064, 2019: 6)
- Časopis izdaje Montenegrosport u saradnji sa Fakultetom za sport i fizičko vaspitanje (...). (Pobjeda 19064, 2019: 7)

Izdvajamo i primjere upotrebe u kojima se izostavlja izricanje agensa. U tim pozicijama izriče se samo njegov partner, a subjektski pojam je u tom slučaju pacijens koji nastaje kao rezultat u odnosu socijativnosti. Imenica u instrumentalu znači jedno lice:

- Film se pravi u saradnji sa Polom Mekartnijem, (...). (Pobjeda, 19069, 2019: 36)

Koagens radnje može se podrazumijevati i iz specijalne odredbe, o čemu svjedoči sljedeći primjer:

- U Mjesnoj zajednici Šušanj, u saradnji sa lokalnom upravom, u toku je realizacija jedne od planiranih aktivnosti (...). (Dan 7192, 2019: 20)

4.7.3. Funkcija odredbe društva bilježi se i kod instrumentalne konstrukcije sa predlogom *po dogovoru sa*. U tim primjerima izriče se lice uz čiji je pristanak izvršena radnja, a cijela konstrukcija sa predloškim izrazom u funkciji je dopune glagolu i njegovoj rekciji:

- (...) a uz to je i naveo da je taj novac predao po dogovoru sa Đukanovićem. (Dan 7188, 2019: 3)

Kada je odnos socijativnosti ostvaren na nivou statike, odnosno kada odnos društva ne rezultira određenim pojmom kao u slučaju prethodnih predloških izraza, upotrebljava se konstrukcija sa predlogom *u društvu sa*, koja ima funkciju odredbe društva:

- (...) želi više vremena da provodi u društvu sa rediteljima. (Dan 7188, 2019: 26)

Socijativni predloški izraz *na čelu sa* označava da je pojam u instrumentalu vodeći u određenoj organizaciji i grupi ljudi, te se ovom konstrukcijom ostvaruje *socijativ cjeline*. Takvi entiteti u realnosti povezani su specifičnom vrstom međusobnog odnosa, a u sintaksičko-semantičkoj situaciji istupaju kao jedno (Antonić, 2005: 268). Naime, u slučaju ove konstrukcije, radnju može vršiti samo jedno lice, ali tako da se ipak ona podjednako pripíše i jednom i drugom (Ivić, 1954: 185):

- (...) organizovane kriminalne grupe na čelu sa premijerom Duškom Markovićem (...). (Vijesti 7474, 2019: 6)
- On je još kao sedmogodišnjak bio član prethodnog gradskog orkestra, na čelu sa Božidarom Bakračem. (Pobjeda 19069, 2019: 17)
- (...) Kadrovi spota za "Slobodu", čiji je kompozitor Nikola Radunović, snimani su u Budvi, Baru i Podgorici pod režiserskom palicom Bubulj produkcije, na čelu sa Dejanom Senićem i Brankom Maljevićem (...). (Dnevne novine 7479, 2019: 34)

- Najavljeni su brojni govornici na čelu sa premijerom Vojislavom Koštunicom (...). (Pobjeda 19064, 2019: 20)
- Izrael se juče pridružio sve većem broju država, na čelu sa SAD, koje podržavaju Guaida (...). (Vijesti 7474, 2019: 17)

Predložko-padežna forma sa ovim predlogom u funkciji je odredbene sintagme, subjekatske (4. primjer) ili objekatske (1, 3, 5. primjer), a može biti odredba imenskom dijelu predikata (2. primjer).

U vezi sa javljanjem bez trećeg člana, Predrag Piper ukazuje na greške pri takvoj upotrebi: *Ne preporučuje se odvajanje prvog dela predloškog izraza na čelu s(a) od njegovog posljednjeg elementa (s/a/), dakle, pravilno je Doputovala je delegacija na čelu s Markom Markovićem, a ne Doputovala je delegacija s Marko Markovićem na čelu* (Piper, 2005: 706). Takođe dodaje i sugestiju o sinonimičnosti ovog predloškog izraza sa rečenicom odnosnog tipa: *Doputovala je delegacija koju predvodi Marko Marković* (Piper, 2005: 706). U slučaju ovog predloškog izraza ne može se konstatovati u svim slučajevima ova vrsta zamjene budući da se značenjski razlikuju primjeri u kojima je istaknuto predvodništvo osobe i gdje je zamjena ove vrste prikladna ((...) *organizovane kriminalne grupe na čelu sa premijerom Duškom Markovićem* (...). (Vijesti 7474, 2019: 6)) i primjeri u kojima se osoba samo tek posebno ističe: (*Najavljeni su brojni govornici na čelu sa premijerom Vojislavom Koštunicom* (...). (Pobjeda 19064, 2019: 20)) gdje je zamjena moguća takođe na rečeničnom nivou ali nešto drugačijeg tipa – *među kojima se ističe* (...).

4.8. IMENIČKI PREDLOŠKI IZRAZI SA ZNAČENJEM POTICANJA

4.8.1. U sistemu predloških izraza zabilježenih u korpusu dnevne štampe uglavnom se javljaju determinativna značenja, dok je predloški izraz *od strane* jedini koji ima mogućnost iskazivanja vršioca radnje i ablativnosti. Može se reći da je upotreba i status ovog predloškog izraza i više nego predmet interesovanja lingvista, budući da se bilježi njegova velika frekventnost upotrebe, što je tumačeno i kao svojevrsni jezički problem, s obzirom da je u pitanju predlog stranog porijekla i da potiskuje upotrebu nekih drugih običnijih konstrukcija. Ipak njegov predloški status nije upitan te ga kao predlog tumače gotovo svi (Popović, 1966; Antić, 2005; Tanasić, 2010; Nenezić, 2014 i dr.) koji su se bavili predloškim izrazima ili samo ovim izrazom. Predlog *od strane* smatra se obično odlikom administrativnog stila i jezika nauke, a posebno pravnog stila (Klajn, 2013: 345), mada se u novijoj literaturi ističe kako se ovaj predlog odomaćio i u svakodnevnoj komunikaciji i drugim društvenim oblastima (Nenezić, 2014: 133).

Već je u literaturi (Antić, 2005; Nenezić, 2014 i dr.) konstatovano kako je predlog *od strane* + genitiv najčešći u pasivnim konstrukcijama. Imenički predloški izraz *od strane* sa genitivom u analiziranom korpusu najčešće dolazi uz predikat s trpnim pridjevom da označi stvarnog vršioca radnje, odnosno pojam od kojeg potiče radnja, zbog čega ovaj predloški izraz pored komponente ablativnosti posjeduje i agensivni karakter. Ovaj predloški izraz nastao je usljed težnje ka nominalizaciji pa se smatra pozicionom varijantom nominativa gramatičkog subjekta (Antić, 2005: 130). To potvrđuju primjeri njegove upotrebe u tekstovima *Vijesti*, *Dnevnih novina*, *Dana* i *Pobjede*, u kojima je moguća njegova preformulacija u subjekatski pojam u obliku nominativa gdje bi glagol dobio aktivni oblik:

- (...) *podržan je od strane* Evropske unije. (Dan 7192, 2019: 17) → *Evropska unija je podržala (...)*.
- Kao mučenik bio je *slavljen od strane* prvih hrišćana (...). (Pobjeda 19064, 2019: 19) → *Prvi hrišćani su ga slavili kao mučenika*.
- “Kako je (bjgunac) *identifikovan od strane* malezijskih vlasti kao član 14K (...). (Vijesti 7479, 2019: 3) → *Kako su ga malezijske vlasti identifikovale kao člana 14K (...)*.
- (...) je *žrtvovan od strane* sopstvenih kolega (...). (Vijesti 7479, 2019: 4) → *Sopstvene kolege su ga žrtvovale*.

- (...) onako kako je zamišljeno od strane nadležnih ministarstava (...). (Dan 7192, 2019: 21) → *Onako kako su nadležna ministarstva zamislila.*
- Od 2010. godine ova ustanova je među prvima *licencirana* od strane Ministarstva prosvjete (...). (Pobjeda 19064, 2019: 14) → *Ministarstvo prosvjete je ovu ustanovu među prvima licenciralo.*
- Danas ne znamo da li je ikada postojalo žitije ovog sveca *napisano* od strane njegovih učenika ili nasljednika u salonitanskoj crkvi. (Pobjeda 19064, 2019: 19)→ *Danas ne znamo da li su ikada njegovi učenici ili nasljednici u slonitanskoj crkvi napisali žitije ovog sveca.*
- (...) ili *su reketirani* od strane DPS-a (...). (Dan 7188, 2019: 2)→ *DPS je reketirao (...).*
- U tom smislu, instalirana su četiri mobilna objekta u krugu Centra za prihvati koji *su donirani* od strane UNHCR-a (...). (Dan 7188, 2019: 8) → (...) *koje je donirao UNHCR.*

Navedeni primjeri upotrebe ukazuju na zastupljenost pasivnih konstrukcija, te i izrazitu tendenciju ekspliciranja agensa iako se u ovim pozicijama on rijetko izriče (Nenezić, 2014: 126). Kao sintaksičko-semantički sinonim u navedenim pozicijama izdvaja se i genitiv sa predlogom *od*, tako da se ni na primjeru našeg korpusa ne izdvaja se kao neophodna upotreba predloga *od strane* u agensivno-ablativnom značenju. Upotreba ovoga predloškog izraza nije blokirana upotrebom uz imenicu koja znači morfološku ili sintaksičku množinu (Nenezić, 2014: 126):

- Đukanovićev kredit kasnije je od strane Mitrovića *označen* kao stroga tajna (...). (Vijesti 7474, 2019: 3)

U našem korpusu predlog *od strane* dolazi i uz nepravilni objekat, gdje također zadržava agensivno-ablativno značenje:

- (...) a ne tako što će po ko zna koji put *biti zatrpani* isključivo *medijskom propagandom* i *progonom* od strane aktivista vladajuće koalicije (...). (Pobjeda 19064, 2019: 11)

Navedena pozicija ostavlja mogućnost alternacije sa bespredloškim genitivom, s tim što bi zamjena ove vrste išla na štetu samog značenja budući da bi se teško razgraničilo subjekatsko od objekatskog značenja ovog predloga (Tanasić, 2010: 473). Jedino u slučaju kada ovaj predložki

izraz dopunjuje glagolsku imenicu ima mogućnost sintaksičko-semantičke korelacije sa oblikom posesivnog pridjeva ili bespredložkog posesivnog genitiva:

- (...) naišao sam na zaustavljanje od strane predsjednika odbora. (Dan, 7192, 2019: 2)
- *Najava od strane* opozicije da će prvi izbori koji budu dovesti ekspertsku vladu na kratak rok nije dovoljno ozbiljna najava i garancija (...). (Pobjeda 19064, 2019: 11)

U jeziku dnevne štampe bilježi se i česta upotreba primjera sa predlogom *od strane* uz glagolske imenice nastale od glagola koje dopunjuje nepravilni objekat:

- (...) dok je jedna od 16 kilograma otkrivena na graničnom prelazu Dobrakovo tokom *kontrole vozila od strane* carinika i granične policije. (Dnevne novine 2287, 2019: 12)
- (...) usled konstatovanih izrazitih i očiglednih *kršenja* više zakona države od strane vrhovne monetarne institucije. (Dan 7188, 2019: 4)

Sonja Nenezić analizirajući upotrebu *od strane* u ovoj poziciji ističe da pacijenski pojam, koji se nalazi u medijalnoj poziciji između glagolske imenice i agensa blokira u ovim primjerima mogućnost upotrebe bespredložkog genitiva (Nenezić, 2014: 129). Sreto Tanasić pak smatra da bi samo poziciona zamjena agensa i pacijensa dala prostor njegovoj upotrebi (Tanasić, 1996: 85), što se nije pokazalo kao relevantno gledište i na primjerima iz dnevne štampe budući da ovakva zamjena utiče na jasnoću izraza: (...) *kontrola carinika i granične policije vozila* (...).

Budući frekventan čak i u onim pozicijama gdje nije neophodna njegova upotreba, normativni status ovog predloga je još uvijek upitan. Ivana Antonić (2005) prepoznaje ovaj predložki izraz isključivo kao odliku administrativnog i publicističkog stila, dok njegovu upotrebu ne preporučuju izvan tog domena. Nužnim se smatra samo u pasivnim rečenicama kada je potrebno iskazati agensivno značenje jer bi zamjena sa predlogom *od* stvorila ablativno značenje:

- Kao mučenik bio je *slavljen od strane* prvih hrišćana (...). (Pobjeda 19064, 2019: 19) u odnosu na: Kao mučenik bio je *slavljen od* prvih hrišćana (...).

Ipak, Sonja Nenezić (2014) dokazuje da je njegova upotreba nužna samo uz glagole *preuzeti*, *primiti*, *uzeti* i sl. i glagolske imenice koje su od njih izvedene, dok nenormativnom smatra njegovu frekventnu upotrebu u ablativnom značenju u pozicijama umjesto predloga *od* (Nenezić, 2014: 133).

4.8.2. Za razliku od imeničkog predloga *od strane*, koji se bilježi sa agensivno-ablativnim značenjem, predložki izraz *iz oblasti* sa oblikom genitiva označava poticanje. Konstrukcija čiji je dio dolazi uz imenice sa značenjem kakve poslovne djelatnosti:

- Specifičnost projekta je zapošljavanje i povećanje stručnih i radnih kvalifikacija osoba sa invaliditetom za poslove iz oblasti novinarstva i profesionalne fotografije. (Dan 7188, 2019: 22)
- (...) i ovog puta će okupiti najbolje ponuđače proizvoda i usluga iz oblasti planiranja i organizacije vjenčanja u Crnoj Gori. (Dan 7192, 2019: 55)

Ili uz imenicu sa značenjem lica, te u ovom slučaju *iz oblasti* + u genitiv bliže određuje njegovo područje:

- (...) vještak iz oblasti digitalne forenzike Balša Savić sa 13 fajlova odradio po ličnom nahodanju (...). (Pobjeda 19069, 2019: 10)

Zabilježen je primjer upotrebe uz glagolsku imenicu sa značenjem progressa gdje je konkurentan sa strukturno identičnim predlogom *u oblasti* ili predlogom *u* s lokativom:

- (...) i Žarku Kneževiću za dostignuće iz oblasti sporta i humanosti. (Pobjeda 19069, 2019: 18)

Bitno je ukazati da je ovaj predložki izraz tek u početnoj fazi popredloživanja, budući da još čuva vezu sa osnovnim značenjem, a uz to pokazuje se kao manje frekventan u odnosu na konkurentne predloge, zbog čega se kao predlog pominje samo u radu Ljubomira Popovića (1966).

4.9. IMENIČKI PREDLOŠKI IZRAZI SA ZNAČENJEM NAMJENE

4.9.1. Predložki izraz *u znak* i *u čast* s genitivom označavaju čemu ili kome je namijenjena radnja u predikatu. Cilj rečenične predikacije predstavlja efekat izazvan obuhvatanjem zajedničkog objekta prilikom potencijalnog realizovanja predikacije (Antonić, 2005: 233). Na planu sintakse bilježimo poziciju uz glagol u aktivnom obliku:

- Predstavnici Foruma Bošnjaka *položili su* juče *cvijeće* (...), u znak sjećanja na 26. godišnjicu smrti mladića iz Trebinja, Srđana Aleksića. (Dnevne novine 19063, 2019: 16)
- *Posljednju u nizu izložbi* iz fundusa foto-ateljea Laforest, Miodrag Gabo Golubin *priredio je* prošle godine, početkom oktobra u Dvorani „Park“ povodom programa u čast obilježavanja Dana grada. (Dan 7188, 2019: 23)

I pozicije uz pojam u trpnom ili reflektivnom obliku:

- Prošle godine smo obilježili vijek od kada *se srpska zastava vijorila* nad Bijelom kućom, u čast hrabrosti Srbije i žrtava koje je podnijela u Prvom svjetskom ratu. (Vijesti 1479, 2019: 17)
- U čast Srđana Aleksica *snimljen je film* „Krugovi“ (...). (Pobjeda 19064, 2019: 7)
- U Bijelom Polju *održana prva akademija* u čast prvog srpskog arhiepiskopa. (Dan 7188, 2019: 1)

U prvom slučaju sintaksa je organizovana po shemi *subjekat + predikat + objekat + u znak sa genitivom*, gdje je objektu namijenjena radnja, dok u drugoj navedenoj poziciji subjekatski pojam je ujedno i pacijens pa on preuzima ulogu koju u prethodnim primjerima ima objekat, a njegova shema organizovana je na sljedećem principu: *subjekat + predikat + u znak sa genitivom*.

Naglašavamo da se razlike između dva predloga sa namjenskim značenjem tiču, u prvom redu, semantike imenice u genitivu. Kod predloga *u znak* imenica u genitivu nikada ne označava živo.

4.9.2. Predložki izraz *na ime*, tek u jednom svom pojavnom liku obuhvata ovu semantičku kategoriju:

- Karta na ime Mila Đukanovića plaćena je 15. marta 2010. godine (...). (Pobjeda 19064, 2019: 3)

U tom slučaju imenica u genitivu znači lično ime, a cijela konstrukcija u funkciji je adverbijala. Na sekundarnom sintaksičko-semantičkom planu ovim predlogom se iskazuje značenje osnova ili kriterijuma na kojem se sprovodi radnja predikata, odnosno značenje koje se češće označava predlozima *na osnovu* i *po osnovu*. Mirjana Bučar to značenje definiše kao „na račun čega se što vrši” (Bučar, 2009: 209):

- (...) na ime troškova prevoza i smještaja, isplaćen čak 35. 901 euro. (Pobjeda 19064, 2019: 5)
- Spekuliše se da je Janković oprostio dojučerašnjem klubu oko 160. 000 eura na ime premija (...). (Pobjeda 19069, 2019: 42)
- Taj iznos zahtijevao je po osnovu naknade nematerijalne štete na ime pretrpljenih duševnih bolova (...). (Dan 7192, 2019: 7)
- Opština Budva blokirala je zemljišni kompleks od 35 hiljada kvadrata na lokalitetu Velja ploča na periferiji Budve, vlasništvo firme „Good location properties“ na ime poreskog duga od 81.856. (Vijesti 7479, 2019: 15)

U vezi sa predloškim statusom ove grupe ističemo da su kao predlozi tumačeni od Ljubomira Popovića (1966) i Pavice Mrazović i Zore Vukadinović (2007).

4.10. IMENIČKI PREDLOŠKI IZRAZI SA ZNAČENJEM KOMPARATIVNOSTI

4.10.1. Poredbeni odnos ili značenje komparativnosti po različitosti ostvaruje se u tekstovima dnevne štampe sa predloškim izrazima *u poređenju sa* i oblikom instrumentala i *za razliku od sa* genitivom. Kada je upotrebljena konstrukcija *u poređenju sa* + instrumental, predmetom komparacije obuhvaćeni su pojam u subjektu i pojam u instrumentalu koji su iste vrste, a poredbenost se izražava kao smještanje objekta lokalizacije „iznad“ izraženosti iste osobine u lokalizatoru (Piper, 2005: 848):

- U poređenju sa brojem priključaka na kraju oktobra, za period od dva mjeseca, broj korisnika pau-TV usluga *je veći* za 812 (...). (Dan 7188, 2019: 4)
- Međutim, kada igrate da biste pomogli nekome, osjećanja *su nemjerljiva u poređenju sa* ostalim. (Pobjeda 19069, 2019: 13)

Posebno se u jeziku dnevne štampe ističu primjeri poređenja dva perioda odnosno dvije temporalne odrednice:

- U periodu januar-decembar, u poređenju sa istim periodom prethodne godine, indeks industrijske proizvodnje bilježi rast od 22,4 odsto, saopštili su iz Monstata. (Dan 7192, 2019: 4)

U oba primjera upotrebe, sintaksički plan blokiran je upotrebom konstrukcije sa popredloženim imeničkim spojem uz imenski predikat sa pridjevima ili imenicom sa značenjem intenziteta ili komparacije (*veći, nemjerljiva, rast...*). U svim navedenim pozicijama konstrukcija je konkurentna sa predlogom *spram sa* genitivom i sa predloškim izrazom *u odnosu na* (Piper, 2005: 176). Iako je izrazito čest u ovim pozicijama, u normativnoj literaturi se ne preporučuje prevelika upotreba ovog predloškog izraza budući da se njime otežava rečenica i potpisuje jednostavna upotreba veznika *nego* (Ivić i dr., 2007: 2000) sa istim značenjem i nešto drugačijim izborom leksike u rečenici. U ovim pozicijama moguća je upotreba i *prema* + lokativ, ali je suzbijeno zbog preciznosti u značenju (Batistić, 1972: 168). Tatjana Batistić ukazuje da je moguća i transformacija u rečenicu sa veznikom *kad* ili *ako* sa glagolom u ličnom obliku

(Batistić, 1972: 168) – *Međutim, kada igrate da biste pomogli nekome, osjećanja su nemjerljiva kad (/ako) se uporede sa ostalim.* (Pobjeda 19069, 2019: 13)

Različitošću dva pojma rečenične predikacije ostvariva je u većoj mjeri sa predloškim izrazom *za razliku od*, budući da semantikom imenice upućuje na to značenje. Komparativni pojmovi i u ovom slučaju su iste vrste, a konstrukcija sa predloškim izrazom funkcionira kao samostalna odredba:

- Za razliku od većine drugih zemalja koje su učestvovala u studiji PISA 2015, u Crnoj Gori je socio-ekonomski status učenika znatno manje povezan s njihovim postignućima (...). (Pobjeda 19064, 2019: 9)
- Za razliku od meča za treće mjesto, finale u danskom Herningu nije bilo ni izbliza dramatično (...). (Pobjeda 19064, 2019: 39)

Semantika imenice u slučaju i jednog i drugog predloškog izraza je raznolika i zavisi od prirode teksta. U tekstovima dnevne štampe, obično su u žanrovima informativne prirode komparacijom obuhvaćene dvije temporalne odrednice, dok se u sportskim rubrikama porede dva meča ili tima, što ne dovodi do promjene funkcije. Poredbenost se i u slučaju iskazivanja sa predloškim izrazima *za razliku od* izražava kao smještanje objekta lokalizacije „ispod“ izraženosti iste osobine u lokalizatoru (Piper, 2005: 848), što čini razliku između ova dva predloga. Zabilježen je tek jedan primjer gdje se entiteti porede bez unošenja semantičke nijanse superiornosti jednog ili drugog:

- Za razliku od prethodne izložbe „Jedan dan u Azilu Agnes“ na kojoj se Šćekić predstavila slikama, ovog puta odlučila je da izloži crteže. (Pobjeda 19069, 2019: 17)

4.10.2. Pored navedenih, predikatski pojam može biti predmet poređenja i u slučaju kada mu se kao odredba izdvaja forma *po ugledu na* + akuzativ i *po uzoru na* + akuzativ. Akuzativne konstrukcije sa ovim predlozima služe za poređenje sa značenjem „činiti nešto po uzoru na nekoga“ ili „činiti da neko bude po uzoru na nekoga“ (Antonić, 2005: 236):

- Omladinci su dali sve od sebe da odbrane Kosovo po ugledu na svoje starije kolege, (...). (Pobjeda 19064, 2019: 20)
- Očekivala se bespoštedna bitka između mrežice, po uzoru na ranije istorijske sastanke. (Dnevne novine 2287, 2019: 43)

Važno je ukazati da ova dva predložka izraza Ljubomir Popović (1966) tumači u okviru predloga načinskog značenja, dok je u *Normativnoj gramatici* (2013) ipak njihovo značenje tumačeno u okviru poredbenog akuzativa, s tim što autor ipak naglašava i načinsku nijansu ovih predloga s obzirom na činjenicu da, iako ne u svim slučajevima, dolaze u odgovoru na pitanje *kako?* (Klajn, 2013: 373).

4.11. IMENIČKI PREDLOŠKI IZRAZI SA KONDICIONALNIM ZNAČENJEM

Uslov, kao jedna varijanta realno mogućeg i još neostvarenog uzroka, sa kojim ga razlikuje tek kategorija modalnosti (Kovačević, 2012: 196), na nivou predloških izraza izražava se genitivnim konstrukcijama sa predlozima *u slučaju* i *za slučaj*. Na izraženost ovog značenja upućuje i činjenica o mogućnosti zamjene ovih predloga rečenicom uslovnog tipa sa veznikom *ako*, koja je najčešća forma iskazivanja kondicionalnosti. Ivo Pranjković ističe da je upotreba nominalnih konstrukcija, među koje spadaju i predloški izrazi *za slučaj* i *u slučaju*, u ovom značenju znatno rjeđa, te obično svojstvena apstraktnim funkcionalnim stilovima kakav je i publicistički (Pranjković, 1996: 523).

Semantika imenice u genitivu uz ove predloge označava kakav proces ili životno stanje koje se prepozicionira u odnosu na radnju označenu predikatom. Radnja označena u rečeničnoj predikaciji uvijek je nerealizovana, modalna ili pogodbeno (Antonić, 2005: 172), te se bilježi irealna vrsta kondicionalnosti:

- Kako *se zaštititi* od gubitka ušteđevine u slučaju stečaja finansijske institucije. (Pobjeda 19064, 2019: 1)
- (...) *pomažu* u slučaju saobraćajnih nesreća. (Vijesti 7474, 2019: 14)
- *Novčana naknada* u slučaju smrti. (Dnevne novine 19069, 2019: 16)
- Bilo je planova da očekivani spektakl, u slučaju velike kiše, *bude održan* u Sportskom centru u Igalu, od čega se odustalo. (Vijesti 7479, 2019: 22)
- Izrađen u soboslikarskoj matrici i bijeloj boji, tužan lik *oslikavao je* jedan od izlaza za slučaj opasnosti u zadnjem dijelu Bataklana (...). (Dnevne novine 2287, 2019: 17)
- O pravu na novčanu naknadu za slučaj oštećenja organizma odlučuje Ministarstvo odbrane (...). (Dnevne novine 2292, 2019: 18)

Predrag Piper ukazuje da genitivne konstrukcije sa ovim imeničkim predloškim izrazima funkcionišu kao direktivi u administrativnim porukama, te da je predikat u obliku infinitiva uz koji se podrazumijeva, eksplicira ili izostavlja, modalni glagol *trebati* ili neki izraz sličnog značenja (Piper, 2005: 822). Naš korpus međutim potvrđuje da ove konstrukcije ne znaju za

ograničenje takve vrste te su zabilježene tek u jednom takvom primjeru (1. pr.), dok je znatno češća upotreba uz predikat sa relativnim prezentom i nešto rjeđe sa perfektom i futuro II.

Budući da sve navedene primjere obilježava odlika futuralnosti, a ne potencijalnosti, pripadaju potkategoriji obične buduće kondicionalnosti (Piper, 2005: 813). Kako je to već istaknuto, kondicionalnost je inače kategorija koja svoj najčešći gramatički izraz ima u složenoj uslovnoj rečenici (Piper, 2005: 812), stoga je u svim primjerima moguća zamjena rečenicom uslovnog tipa sa veznikom *ako* (*Pomažu ako dođe do saobraćajne nesreće* itd.), tako da je konstrukcija sa predloškim izrazom analogna protazi kao elementu kauzalne rečenice. To dokazuje da su predloški izrazi *u slučaju* i *za slučaj* i sredstva nominalizacije u jeziku. Uz to, moguća je sintaksičko-semantička zamjena popredložene imenice leksemama *moгуći, eventualni, očekivani i sl.* (Piper, 2005: 814) – *Pomažu u eventualnim saobraćajnim nesrećama.*

U zavisnosti od odnosa leksičkog sastava i gramatičke strukture rečenice, kondicionalnost irealnog tipa, kojoj pripadaju i ove konstrukcije, može biti praćena ili potisnuta nekim drugim kategorijalnim značenjem, npr. načinskim, aspektualnim ili temporalnim (Piper, 2005: 814):

- (...) *pomažu u slučaju* saobraćajnih nesreća. (Vijesti 7474, 2019: 14) / *Pomažu u saobraćajnoj nesreći.*

Ipak predloški izraz *u slučaju*, pored navedenih primjera upotrebe, u jeziku dnevne štampe pokazuje i znatno manji stepen popredloženosti u odnosu na predlog *za slučaj* budući da je analiza pokazala čestu upotrebu u primarnom leksičkom značenju:

- Partije koje su konstituenti Demokratskog fronta pregovaraju šta će preduzeti u slučaju afere “Koverat” (...). (Dan 7192, 2019: 14)
- Tužilaštvo uporno ćuti o zloupotrebama državnih insistucija u slučaju kredita (...). (Dan 7192, 2019: 3)
- Uostalom kao i za druge, mada je kod njih uglavnom bila riječ o očuvanju, osim u slučaju Hrvatske (...). (Dan 7189, 2019: 12)

Tatjana Batistić ukazuje na alternativno javljanje pojedinih predloških konstrukcija sa atributom i predloškim izrazom uz pojam u genitivu koji je dijelom ili u cjelini izveden od istog atributa, te u tom pogledu navodi slučajeve baš sa ovim predloškim izrazom – *u Vukovom slučaju* i *u slučaju Vuka*, s tim što za ovaj predloški izraz još konstatuje uslovljenost gramatičkim oblikom obaveznog determinatora koji čini konstrukciju (Batistić, 1972: 176). U primjerima iz dnevne štampe nije moguća alternacija ovog tipa o kojoj govori Tatjana Batistić, a zamjena je moguća samo rečenicama uslovnog tipa (npr. *za slučaj oštećenja organizma – ako dođe do oštećenja organizma*).

Predloški status konstrukcije *u slučaju* priznat je u literaturi (Piper, 2005, Popović 1966, Mrazović i Vukadinović 2007), dok za predlog *za slučaj* samo Ljubomir Popović (1966) konstatuje predlošku funkciju.

4.12. ZNAČENJE POVOLJNOSTI/NEPOVOLJNOSTI

4.12.1. Specifično značenje povoljnosti i nepovoljnosti izdvaja se kao posebna semantička kategorija predloških izraza, odnosno kao potkategorija značenja namjene budući da ovo značenje uvijek podrazumijeva ono što se namjenjuje kakvom drugom licu. Konkretno značenje *povoljnosti* u jeziku dnevne štampe ostvarivo je predlozima *u korist* i *u interesu* sa genitivom. Tim konstrukcijama sprovedena radnja se ističe kao povoljna po pojam uz predložki izraz pa se upravna riječ veže za značenje tipa *davanje, namjenjivanje, upućivanje, činjenje na korist* (Klajn, 2013: 349).

- (...) sami direktno spinuju javnost u korist Đukanovića. (Dan 7188, 2019: 3)
- (...) treba promovisati i snažiti ljudska prava i slobode u korist naših građana”, kazao je Pažin. (Dnevne novine 2292, 2019: 11)

Jedinstvenost na planu semantike nije praćena i jedinstvenošću na planu sintakse. Zabilježili smo primjere upotrebe uz objekatski pojam, gdje se izdvaja kao dvostruka rekcija prelaznom glagolu u predikatu i primjere uz predikat sa trpnim pridjevom takođe prelazne prirode:

- (...) državne garancije izdate u korist EIB-a (...). (Dan 7192, 2019: 6)

I u sklopu imenskog predikata:

- “Nijedna presuda Evropskog suda za ljudska prava u kojem je utvrđena povreda nekog od konvencijskog prava nije protiv, već u korist Crne Gore”, ocijenio je Pažin. (Vijesti 7479, 2019: 5)
- Slobodni izbori prije svega su u interesu građana (...). (Pobjeda 19064, 2019: 11)

Navedenim primjerima implicirano je i značenja osnova ili kriterijuma (Antonić, 2005: 160), značenje namjene ili cilja pa je alternacija tako moguća sa predlogom *radi* (Bučar, 2009: 210).

4.12.2. Predložki izraz *na štetu* sa genitivom označava pojam koji trpi nepovoljnost koja se proizvodi radnjom u predikatu. Ona je na planu sintakse vezana za glagol u predikatu ili imenicu koja semantičkom stranom znači nepovoljnost – *razbojništvo, prevaru, laž* i sl. Imenica u genitivu ne mora značiti lice već i instituciju, za razliku od prethodne grupe:

- (...) bio je za to da lažem na štetu Aca Poštara – naveo je Konatar u pismu. (Dan 7188, 2019: 6)
- Glavatović se tereti za krivično djelo prevara na štetu Skupštine opštine Bar. (Pobjeda 19069, 2019: 10)
- (...) počinio razbojništvo na štetu marketa “Aroma”. (Dnevne novine 2292, 2019: 10)

Mihailo Stevanović poriče njegovo predložko značenje budući da još uvijek čuva značenje imenice u osnovi (Stevanović, 1989: 358), dok ga autorke *Gramatike srpskohrvatskog jezika za strance* (2009) i Ljubomir Popović (1966), kao i sve druge predloge iz ove grupe, uvrštavaju u svoj spisak predloških izraza.

U jeziku dnevne štampe rijetko je zabilježen i predložki izraz *na uštrb*, kojim se takođe uspostavlja značenje nepovoljnosti identičnog tipa, a u usamljenom primjeru bilježi se u funkciji rekcijske dopune:

- (...), povećavaju cijene usluga na uštrb standarda stanovništva (...). (Vijesti 7474, 2019: 18)

4.13. IMENIČKI PREDLOŠKI IZRAZI SA OSTALIM MANJE ZASTUPLJENIM ZNAČENJIMA

4.13.1. Kao nešto manje zastupljenu semantičku kategoriju izdvojili smo imeničke predloške izraze sa značenjem usmjerenosti. Ovo značenje u analiziranom korpusu ostvaruje se modelima *u pravcu* + genitiv i *u susret* + dativ²⁰.

Konstrukcija *u pravcu* sa genitivom nosilac je obilježja usmjerenosti i nosi podatak o približavanju lokalizatoru bez podatka o doseganju cilja (Antonić, 2005: 152). Značenje usmjerenosti sa ovim predlogom ostvaruje se tek kada imenica u genitivu znači osobu, a glagol u predikatu usmjerenost, kao u zabilježenom primjeru:

- “On je sa maramom preko usta i nosa ušao u objekat i izvadio pištolj, usmjerio ga u pravcu oštećene i uputio joj riječi prijetnje (...). (Dnevne novine 2287, 2019: 10)

Međutim, kada *u pravcu* dolazi uz imenicu u genitivu sa značenjem apstraktnog pojma, ostvaruje se značenje cilja, dok je predikat konstituisan od glagola tipa *sprovoditi*, *činiti*:

- (...) činimo sve neophodno u pravcu prevencije antisemitizma (...). (Dnevne novine 2287, 2019:3)
- (...) ovaj sud uspješno sprovodi značajne aktivnosti u pravcu jačanja implementacije (...). (Dnevne novine 2292, 2019: 11)

U svim primjerima javlja se u funkciji priloške odredbe za mjesto užeg relacionog značenja *kuda*, *u kom pravcu* (Feleško, 1995: 121). Kao sinonimni izdvajaju predloško-padežni oblici sa predlozima *ka*, *prema* ili *put*, koje uveliko potiskuje u savremenom jeziku.

Predlog *u susret* zabilježen je sa značenjem usmjerenosti u smislu dolaska kakvog perioda bez podataka o doseganju cilja (Antonić, 2005) gdje nije moguća zamjena dativnim konstrukcijama s predlozima *prema* ili *ka*. I ova konstrukcija posjeduje obilježje direktivnosti, ali se istovremeno njome presuponira postojanje namjere da se uspostavi kontakt, lokalizator se zapravo kreće u smjeru onoga ko je označen imenicom u subjektu (Piper, 2005: 837):

---

²⁰ Predloški status konstrukcije sa *u pravcu* priznaje Ljubomir Popović (1966), Pavica Mrazović i Zora Vukadinović (2007), te i Mihailo Stevanović (1989), dok predloški status *u susret* priznaje Ivana Antonić (2005), kao i Ivan Klajn u *Normativnoj gramatici* (2013).

- U susret sezoni, pred turističkim poslenicima je dosta posla. (Pobjeda 19069, 2019: 12)
- On je najavio da će tokom februara i marta *biti nastavljeno* uređenje Šušanja u susret turističkoj sezoni. (Pobjeda 19069, 2019: 14)

Međutim, kada imenica u dativu znači kakav događaj, konstrukcija ima funkciju odredbe povoda odn. uzroka indirektnog karaktera, pa je moguća alternacija genitivnom konstrukcijom s predlogom *povodom*:

- (...) najavljeno je da će u susret obilježavanju 2. Februara – Svjetskog dana vlažnih staništa organizovati niz ekoloških radionica (...). (Dan 7192, 2019: 10)

U *Normativnoj gramatici* značenje predloškog izraza *u susret* veže se za prostorno značenje i to u slučajevima kada je lokalizator živo te se predloško-padežnom formom označava u kom smjeru se kreće kakav pojam (Klajn, 2013: 352). Ipak u našem korpusu ne bilježimo primjere ovakve upotrebe budući da imenica uz ovaj predloški izraz nikad ne označava živo, već isključivo kakav period ili događaj, te se ne može govoriti o nijansi prostornog značenja. Analiza ovih primjera pokazuje da je kao prateće zapravo vremensko značenje (*pred dolazak sezone/kad dođe sezona pred poslanicima je dosta posla* i sl.).

4.13.2. Predloški izraz *u ime* u tekstovima dnevne štampe gradi supstitutivni genitiv, te u adverbijalnoj službi nosi značenje onoga s kim ili čim neko ili nešto vrši zamjenu (Klajn, 2013: 346). Iako je za konstrukcije supstitutivnog genitiva karakteristična zamjena koja se vrši mimo običaja ili očekivanja (to posebno važi za konstrukcije sa predlogom *umjesto*, *mjesto* i dr.) (Klajn, 2013: 346), za ovu konstrukciju to nije specifično pa nije u tolikoj mjeri povezana sa kategorijama očekivanosti/neočekivanosti. Upotreba *u ime* + genitiv karakteristična je u primjerima kada treba označiti lice koje predstavlja neku ustanovu ili neko drugo lice (Klajn, 2013: 346) pa genitivna leksema znači grupu ljudi, instituciju, jednu osobu ili nekad lično ime, a u zavisnosti od pozicije na planu sintakse razlikuju se sljedeći slučajevi upotrebe ovog predloga:

- 1) U poziciji uz glagole govorenja *zboriti*, *besjediti*, *poručiti*, *izraziti* i lično ime u subjektu u prepoziciji, i ređe u postpoziciji, koje se javlja kao zastupnik:

- Najavljeni su brojni govornici na čelu sa premijerom Vojislavom Koštunicom koji je *besedio u ime* državnih institucija i Tomislavom Nikolićem koji je *zborio u ime* parlamentarnih stranaka. (Pobjeda 19064, 2019: 20)
- (...) *poručila* je, *u ime* potpisnika građanske inicijative, Nikoleta Pavićević. (Pobjeda 19064, 2019: 8)
- Predsjednik Crne Gore Milo Đukanović *izrazio* je, (...), *u ime* građana Crne Gore i u lično ime, najdublja saosjećanja (...). (Dnevne novine 2287, 2019: 3)

2) Uz glagol *pozivati* i subjekatski pojam koji znači zastupnika:

- (...) a *u ime* žrtve pozivaju službenici centra za socijalni rad (...). (Dan 7188, 2019: 17)

3) Uz glagole *djelovati*, *postupati*, *poslati*, koji znače aktivnu radnju i podrazumijevaju rezultat djelovanja:

- (...) *u ime* Demokrata ne mogu vaninstitucionalno djelovati (...). (Pobjeda 19069, 2019: 2)
- Advokatski tim je *u ime* oštećenih iznio imovinsko-pravni zahtjev od 80 miliona eura (...). (Pobjeda 19069, 2019: 7)
- Objasnio je da je pokrenuo i parnični postupak *u ime* porodice stradalog Medojević. (Vijesti 7479, 2019: 12)
- (...) naš partner “Špigl” poslao je detaljan set pitanja Polu Pui *u ime* Evropske istraživačke saradnje (...). (Vijesti 7479, 2019: 3)

4) Uz glagol *potpisati*:

- Kolenko je ugovor potpisao *u ime* konzorcijuma kompanija Litostroj pauer (...). (Pobjeda 7479, 2019: 5)

Mihailo Stevanović ističe da je ovaj predložki izraz jedan od rijetkih koji ima pravo predložko značenje, budući da je izgubljena veza sa leksičkim značenjem jer ne znači ime, već znači *umjesto* ili *po ovlašćenju* (Stevanović, 1989: 358) pa je kao predlog tretiran i u drugim lingvističkim radovima ili studijama koji se tiču ove skupine predloga (Popović, 1966; Mrazović,

Vukadinović, 2007; Klajn, 2013 i dr.). Takođe, o ovom predlogu diskutovalo se i sa normativnog aspekta. Mihailo Stevanović ukazuje da je bolje reći u ime ove organizacije ili za ovu organizaciju, nego ispred organizacije (Stevanović, 1969: 194). Istu preporuku nalazimo i u *Srpskom jezičkom priručniku* (2007), što sve govori o neophodnosti njegove upotrebe.

4.13.3. Značenje okolnosti imaju predložki izrazi *u uslovima*, *pod uticajem* sa genitivom čiji primjeri upotrebe nijesu brojni u našem korpusu. Njihova manja zastupljenost kao i jaka veza sa leksičkim značenjem ukazuju na manju popredloženost, zbog čega su kao predlozi tumačeni samo u radu Ljubomira Popovića (1966).

U uslovima + genitiv zabilježen je u funkciji priloške odredbe gdje znači kakvu apstraktnu okolnost u kojoj se vrši radnja:

- Srbiji su potrebni fer i poštenu izbori u uslovima medijskih sloboda (...). (Pobjeda 19064, 2019: 11)

S druge strane, *pod uticajem* sa genitivom javlja se kao dio imenskog predikata da označi stanje u kojem se nalazi subjekatski pojam. U našem korpusu zabilježen je samo u konstrukciji sa leksemom *alkohol*, a na sintaksičkom planu čini dio imenskog predikata i dozvoljava sintaksičko-semantičku korelaciju sa predlogom *pod dejstvom*:

- (...) te osobe koje su bile pod uticajem alkohola ili psihoaktivnih supstanci, (...). (Dnevne novine 2287, 2019:12)

Poseban tip značenja okolnosti tipa dopuštanje (Antonić, 2005: 234) uspostavlja se predlogom *bez obzira na* i imenicom u akuzativu. Ova konstrukcija zapravo ostvaruje značenje dopusnosti, specifične okolnosti koja ne može uticati na realizaciju radnje u predikatu (Klajn, 2013: 371). U ovom slučaju ostvaruje se ono što je zapravo opšte značenje koncesivnosti – ostvarivanje neke situacije, koju otežava druga situacija, koja biva ili treba da bude prevladana (Piper, 2005: 824):

- (...) učenici imaju relativno jednake šanse da razviju ključne kompetencije, bez obzira na socioekonomske uslove u kojima žive (...). (Pobjeda 19064, 2019: 9)

- Mala nervoza u uvodnim minutima nije se manifestovala na rezultat i sigurnost kasnije ispoljenu u pozicionoj odbrani, bez obzira na 27 primljenih golova. (Pobjeda 19064, 2019: 34)
- I jedanaest godina je bjelodano da je položaj srpskog naroda u Crnoj Gori – uprkos Ustavu i slovu zakona koji važe u ovoj zemlji i bez obzira na nedostatak ratno-posledičnog opravdanja – najgori. (Dan 7188, 2019: 13)

U svim slučajevima moguća je zamjena koncesivnim predlozima (*uprkos, u inat, za inat, ...*) ili rečenicama koncesivnog tipa, čak i onda kada osim dopusnog ima i kvalifikativno značenje i odnosi se isključivo na subjekatski pojam:

- (...) svi osiguranici koji budu ispunjavali uslove, bez obzira na njihove godine, imaće pravo na portabilnu insulinsku pumpicu. (Vijesti 7474, 2019: 8)

4.13.4. Bilježi se i nešto manja zastupljenost predloškog izraza *uz pomoć* iz razloga što je u jeziku dnevne štampe daleko brojniji njegov sinonimni oblik *pomoću*, kojeg normativisti uglavnom ne preporučuju. Došli smo do zaključka da *uz pomoć* sa oblikom genitiva označava ulogu koagensa ili ulogu instrumenta (Šarić, 1999: 89), u zavisnosti od toga da li imenica u genitivu znači osobu (primjer 2,3,4) ili predmetnost (primjer 1):

- Obezbjeđujemo i pomoć u sufinansiranju troškova oplodnje uz pomoć asistiranje reproduktivne tehnologije (...). (Pobjeda 19064, 2019: 7)
- Samo fer i pošteni izbori jesu pravi izbori i za takve uslove ćemo se izboriti uz pomoć građana. (Pobjeda 19064, 2019: 11)
- (...) uglavnom je svaku od njih, uz pomoć profesionalaca, odglumio on. (Pobjeda 19064, 2019:12)
- Kapela ponovo zablistala nakon oslobođenja Crne Gore od Švaba 1918. pod komandom kralja Aleksandra, uz pomoć dobrovoljaca iz Boke i francuskih jedinica. (Dan 7188, 2019:12)

Samo u poziciji kada se ostvaruje značenje sredstva kojim se nešto može popraviti, poboljšati ili kompletirati (Klajn, 2013: 335) dozvoljena je njegova zamjena bespredloškim omogućivačkim instrumentalom. Kada je on bliži značenju koagensa, onda je značenjski u stvari najbliži

subjekatskom genitivu i ponekad se ne može kategorično odrediti razlika između ove dvije vrste (Klajn, 2013: 335). Uz to, u istim pozicijama zapaža se i kao propratna i semantička nijansa socijativnosti budući da se pojam u genitivu izdvaja kao saizvršilac radnje predikata pa je u određenim primjerima moguća sintaksičko-semantička korelacija sa konstrukcijom *zajedno sa*:

- Samo fer i pošteni izbori jesu pravi izbori i za takve uslove ćemo se izboriti uz pomoć građana. (Pobjeda 19064, 2019: 11) / *zajedno sa građanima*

Ističemo da ova konstrukcija dozvoljava različite sinonimične rečenične oblike poput *u tome je pomoćnik, pri tom pomaže* i sl. (Šarić, 1999: 89), koje konstrukcija sa predloškim izrazom uveliko potiskuje:

- Kapela ponovo zablistala nakon oslobođenja Crne Gore od Švaba 1918. pod komandom kralja Aleksandra, uz pomoć dobrovoljaca iz Boke i francuskih jedinica. (Dan 7188, 2019:12) / *pri čemu su pomogli dobrovoljci iz Boke i francuskih jedinica*

Predložki status konstrukcija *uz pomoć* i *bez obzira na* priznat je u lingvističkoj literaturi.

ZAKLJUČAK

Na temelju svega rečenog možemo zaključiti da su imenički predložki izrazi, popredloženi spojevi imenice i predloga, veoma brojni i zastupljeni u jeziku *Vijesti*, *Dana*, *Dnevnih novina* i *Pobjede*, što potvrđuje i činjenica da je na svega 200 stranica obrađenog teksta ove štampe zabilježeno prisustvo više od 80 analiziranih izraza odnosno čak 583 primjera njihove upotrebe. Statistička analiza brojnosti govori da je predložki izraz *u odnosu na* najčešći u ovim tekstovima, a potom se bilježi i velika zastupljenost primjera sa oblikom *na osnovu*, *u skladu sa*, *u okviru*, *od strane* i *u vezi sa*. Diskutujući o razlozima njihove veće brojnosti u odnosu na druge predloge, ističemo činjenicu da najveći broj njih (*u odnosu na*, *u skladu sa*, *na osnovu*) u konstrukciji sa imenskom riječju posjeduje na semantičkom planu, u primarnom ili sekundarnom liku, mogućnost iskazivanja značenja kriterijuma/osnova, s izuzetkom predložkog izraza *od strane*, koji posjeduje agensivno-ablativno značenje, predloga *u okviru* sa izrazito spacijalnim značenjem i *u vezi sa* koji znači povezanost, pa se njihova zastupljenost može opravdati potrebom jezičkog izraza dnevne štampe za izražavanjem ovakvih odnosa na rečeničnom nivou.

Analiza brojnosti ukazuje i na najveću zastupljenost predložkih izraza koji odnose između članova rečenične strukture kvalifikuju s obzirom na kategoriju načina. Predložki izrazi iz ove grupe *s osvrtnom na*, *po osnovu*, *na bazi*, *u stilu*, *u formi*, *u zavisnosti od*, *u skladu sa*, *u suprotnosti sa*, *po ugledu na*, *po uzoru na*, *u smislu*, *na osnovu*, *s obzirom na*, *u obliku*, *u vidu*, *u svojstvu* sa imenskom riječju zapravo obuhvataju različita, katkad nejedinstvena, podznačenja. Došli smo do zaključka da predložki izrazi *na osnovu*, *po osnovu* i *na bazi* sa genitivom dolaze u najvećem broju primjera da označe kriterijum na kojem se sprovodi radnja i koji uslovljava specifičan način realizacije predikatskog sadržaja. Analiza primjera njihove upotrebe pokazala je da jedino *po osnovu* pokazuje sklonost i ka izražavanju uzročnog značenja, tipa *razlog* ili *formalni povod*, kao i značenja tematizacije kakvog pojma. Na planu sintakse zabilježili smo mogućnost njegovog funkcionisanja i kao determinatora pridjevskog tipa i kao samostalne priloške odredbe. Iako strukturno slična, konstrukcija *na osnovu* + genitiv, kao jedna od najfrekventnijih u našem korpusu, pokazuje visok stepen ujednačenosti i na planu sintakse i na planu semantike u odnosu na prethodno pomenuti predlog. Gotovo dosljedno se u našem korpusu javlja sa značenjem kriterijuma/osnova, a zabilježena je u funkciji adverbijala za način, bez većih

kontekstualnih ograničenja. Uočili smo kao posebno frekventne pozicije konstrukcije sa ovim predlogom uz glagol u refleksivnom obliku. Njenu specifičnu crtu gradi i semantika imenice u genitivu uz koju dolazi. Ona najčešće znači kakav normativni dokument ili stav autoriteta na kojem se sprovodi radnja, dok je u manjoj mjeri zabilježena u drugim značenjima. Predložki izraz *na bazi* sa genitivom, iako u osnovi spacijalne prirode, u jeziku dnevne štampe upotrebljen je sa značenjem kriterijuma kao posebnog načina realizacije radnje ili stanja, a ima funkciju priloške odredbe. *S osvrtom na* sa akuzativom posjeduje posebno značenje tematske eksplikacije objekatskog pojma u odnosu na koji funkcioniše tek kao nekongruentna odredba, dok se sa popredloženim lokativnim konstrukcijama *u stilu*, *u formi*, *u vidu*, *u obliku* sa genitivom daje podatak o načinu strukturiranja pacijenskog pojma po osnovu sličnosti u pogledu stila ili oblika pojma u genitivu sa kojim čine predložko-padežnu strukturu. Izuzetno, predlozima *u formi* i *u vidu* u konstrukciji sa genitivnom imenicom može se označavati potkategorija pacijenskog pojma. Ipak, u pogledu pozicije na planu sintakse u jeziku dnevne štampe bilježi se njihova vezanost za objekatski pojam kojem daju kvalifikaciju ovoga tipa. Predložki izraz *u znaku* sa imenicom u genitivu znači pojam koji obilježava određenu pojavu ili predmet, a svojstvena mu je specifična funkcija tek kao dijela imenskog predikata uz nepotpuni glagol *biti*. Kao rekcijaska dopuna predikatu dolaze i tročlani predlozi *s obzirom na* i *u zavisnosti od* sa akuzativom odn. genitivom, a analiza je pokazala da semantičkom stranom pokazuju specifičnu kombinaciju značenja: *u zavisnosti od* zasniva svoje značenje na kombinaciji uslova i usklađenosti, dok *s obzirom na* sjedinjuje značenje okolnosti, uslova i uzroka označavajući *ono što se uzima u obzir*. *U skladu sa* takođe pokazuje identične funkcije na planu sintakse, s tim što je u tekstovima dnevne štampe zabilježena i njegova pozicija kao dijela imenskog predikata. Bez obzira na sintaksu, na planu semantike ovaj predlog označava usklađenost pojma u instrumentalu sa kojim čini predložko-padežnu konstrukciju i radnje označene predikatom. U jeziku dnevne štampe najčešće se bilježi uz glagole aktivne radnje – *postupati*, *sprovести*, *urediti* ili uz glagolske imenice nastale od njih. Zanimljivo je istaći da predložki izraz *u suprotnosti sa* pokazuje iste mogućnosti na planu sintakse, ali nastupa sa antonimičnim semantičkim sadržajem – u spoju sa imenicom označava neusklađenost na relaciji iste prirode kao u slučaju predloga *u skladu sa*, što dokazuje da osim odnosa sinonimije, ovi predlozi stupaju i u konkurentne i antonimske odnose. Step en šabloniziranosti pokazuje i predlog *u svojstvu*, koji je u dnevnoj štampi sa imenicom u genitivu znači ulogu društvenog života u vezi sa kojom agens vrši radnju, a zabilježen je tek u tri

pojavna lika: uz glagol *saslušati*, gdje je gramatički subjekat obuhvaćen radnjom u društvenoj ulozi označenoj konstrukcijom sa predloškim izrazom, uz glagole *iskoristiti*, *počiniti* sa dopunom u vidu pravog objekta, gdje gramatički subjekat u određenoj ulozi vrši radnju na štetu drugog pojma i uz dekomponovani predikat sa značenjem saslušanja. Ističemo da su imenički predloški izrazi sa značenjem načinske kvalifikacije rijetko konkurentni i zamjenjivi drugim prostim ili složenim predlozima. Ako je moguća zamjena, onda je to najčešće drugim predloškim izrazima (*na osnovu* sa *na temelju*, i sl.), budući da izražavaju odnose koji nijesu svojstveni drugim predlozima i unose značenjsku preciznost koju bi u najvećem broju primjera bilo moguće iskazati tek dužim rečeničnim formama.

Zaključili smo da mjesno značenje predloški izrazi mogu formirati na apstraktnom i na konkretnom planu. Odnosno, razlikuju se oni koji u konstrukciji sa imenicom označavaju pozicioniranost kakvog pojma u okviru konkretnog geografskog, i to naseljenog područja: *na prostoru*, *na području*, *na teritoriji*, *u blizini*, *u sredini*, *u centru*, i oni koji pozicioniraju neki apstraktni pojam u isto takav apstraktni domen: *u oblasti*, *u osnovi*, *u domenu*, *na polju*, *u okviru*, *u sklopu*, *u zoni*. I jedna i druga grupa najčešća je u funkciji priloške odredbe za mjesto, a rijetko su zabilježeni primjeri funkcije kao dijela imenskog predikata (npr. kod predloga *u sklopu*, *u okviru*) ili dijela apozicije (npr. kod predloga *na području*). I na planu semantike predloški izrazi iz ove dvije grupe pokazuju izvjesnu jedinstvenost, te već semantikom popredložene imenice u njihovoj osnovi iskazuju značenje cijele konstrukcije. Tako *na prostoru*, *na teritoriji* i *na području* sa genitivom označavaju zahvaćenost cijelog područja označenog imenicom u genitivu, te se, u skladu sa tom karakteristikom, javljaju u pozicijama specifičnim za lokativne ili akuzativne konstrukcije sa predlogom *u* ili *na*, u zavisnosti od izbora leksike na rečeničnom nivou. U analiziranom korpusu zabilježili smo njihov pojavni lik uz glagole *izgraditi*, *distribuirati*, *rasporediti* ili uz glagole koji znače aktivnu stalnu radnju na području označenom imenicom uz ove predloge. *U centru*, *u sredini* sa genitivom znače zahvaćenost tek središnjeg dijela lokalizatora, dok predlog *u blizini* sa genitivnom imenicom donosi podatak o proksimalnosti kakvom drugom objektu. Obje konstrukcije imaju funkciju priloške odredbe za mjesto, osim u slučajevima kada se javljaju u funkciji odredbe druge spacijalne odredbe (kao primjer naveli smo slučajeve: *u blizini supermarketa u tom gradu...*) i tada imaju odredbenu funkciju. U primjerima upotrebe apstraktnih spacijalnih imeničkih predloških izraza *u sklopu*, *u okviru*, *na polju* sa genitivom, označava se pripadnost kakve aktivnosti određenom projektu ili

društvenom području, s napomenom da su konstrukcije sa predlozima *u oblasti* i *u domenu* česte i uz glagole sa značenjem progresa – *unaprijediti*, *podsticati* i sl., a *u okviru* + genitive i uz glagole *izgraditi*, *urediti*, *zamijeniti*. Za konstrukcije sa predloškim izrazom *u zoni* i *u domenu*, koje takođe pripadaju drugoj grupaciji spacijalnih predloga, konstatovali smo čestu pojavu uz glagole stanja. U pogledu funkcije opet se bilježi njihova najfrekventnija funkcija priloške odredbe za mjesto (izuzetak se tiče predloga *u zoni* + genitiv, koji je zabilježen i kao dio predikata). Ipak, istraživanje sprovedeno za potrebe ovoga rada pokazuje i određene semantičko-sintaksičke transpozicije konstrukcija sa predlozima iz ove grupe. Tako *u okviru* + genitiv, iako zabilježen sa primarnom funkcijom izražavanja apstraktnih odnosa, pokazuje i mogućnost označavanja konkretnih prostornih odnosa u okviru unutrašnjosti određenog lokalizatora, gdje mu je sintaksičko-semantički korelat lokativ sa predlogom *u*. Takođe, *u centru* i *u osnovi* sa genitivom ne moraju u svim slučajevima označavati spacijalnost, već mogu značiti i ono na šta se stavlja naglasak, pa tada funkciju samostalne odredbe mijenjaju funkcijom dijela imenskog predikata. Najveću specifičnost pokazuje predlog *na nivou* sa genitivom budući da analiza primjera njegove upotrebe pokazuje da osim što ima mogućnost označavanja i apstraktnih i konkretnih spacijalnih odnosa, može imati i nespacijalni semantički lik. Predlozima iz grupe mjesnih značenja u najvećoj mjeri se uspostavlja neposredno spacijalno pozicioniranje i, nešto rjeđe, određena lokalizacija prostorom lokalizatora. U konstrukciji sa određenim oblikom imenske riječi, kako zaključujemo, upotrebljavaju se i adverbijalno i adnominalno.

Predloški izrazi *u odnosu na*, *u vezi sa*, *u smislu* i *po pitanju* u konstrukciji sa imenicom u akuzativu, genitivu, odn. instrumentalu, zabilježeni su sa značenjem tematske eksplikacije pojma, kao posebnog tipa značenja povezanosti, zbog čega je u svim pozicijama moguća alternacija sa *o+lokativ* ili *po pitanju+genitiv* ili pak njihova međusobna zamjena, dok u pogledu sintakse u ovom slučaju uglavnom nastupaju kao nekongruentna odredba subjekatskom ili objekatskom pojmu, dopuna predikatskom pojmu ili kao dio imenskog predikata. Specifično značenje povezanosti, u svom primarnom liku, grade i predlozi *u odnosu na* i *u vezi sa* sa akuzativom odnosno instrumentalom. Zaključili smo da se konstrukcijom sa predlogom *u odnosu na* često označava povezanost tipa *kriterijum* prema kom se mijenja, u odnosu na koji treba da se postavi situacija označena predikatom, a može značiti i povezanost komparativnog tipa, gdje pojam u genitivu i drugi, najčešće subjekatski pojam, povezuje radi poređenja. Ipak, tek se za konstrukciju sa imeničkim predloškim izrazom *u vezi sa* može reći da ostvaruje tipično značenje

povezanosti. Pored pomenutog značenja povezanosti tematskog tipa, dolazi i sa značenjem povezanosti dva pojma: subjekatskog, s jedne, i pojma u instrumentalu, s druge strane, koji su ravnopravni pri vršenju radnje označene predikatom. Kao netipična i manje frekventna, zabilježena je njena funkcija odredbe za uzrok. Najveći stepen šabloniziranosti upotrebe, ovaj predlog pokazuje u onim tekstovima dnevne štampe koji su bliski administrativnom stilu – te tu ukazuje na povezanost dva člana zakona, pri čemu se ne mijenja njegova funkcija rekcijske dopune predikatu.

Sljedeću veoma brojnu semantičku grupu, imeničke predloške izraze sa temporalnim značenjem, formiraju predlozi: *na kraju*, *do kraja*, *sa kraja* – koji u konstrukciji sa genitivom znače završetak određenog temporalnog odsječka, *na početku* – koji sa genitivom upućuje na početni vremenski dio lokalizatora, *u trenutku* + genitiv i *u momentu* + genitiv na jedan konkretni trenutak vršenja radnje, ali i izvjesnu istovremenost koja je ostvariva i predlozima *u toku*, *za vrijeme* i *u vrijeme* sa genitivom. Konstrukcijom sa predlogom *u periodu od* označava se period trajanja određene radnje, zbog čega pokazuje i bliskost kategoriji kvantifikacije. Imenički predloški izrazi iz ove grupe na planu sintakse zabilježeni su u funkciji odredbe za vrijeme. Izuzetak se tiče predloga *sa kraja* sa genitivom, koji se bilježi tek u determinatorskoj funkciji, a u odnosu na strukturno identične predloge izdvaja se i osobinom izvjesne neodređenosti, budući da pojam vremenski pozicionira u neki neodređeni period na kraj vremenske ravni. *Sa kraja* i *do kraja* pokazuju jedino blokiranost upotrebe uz lekseme sa vremenskim značenjem – mjesec, dan, godina, dok *za vrijeme* i *u vrijeme*, *u trenutku* i *u momentu* nikad ne dolaze uz imenicu ove vrste. Naša analiza pokazuje da jedino predlozi *u trenutku* i *u momentu* pokazuju katkad preplitanje sa drugim značenjskim kategorijama, tačnije, kategorijom uslova, te je zabilježen primjer upotrebe gdje je moguća njegova zamjena predlogom *u slučaju* ili rečenicom uslovnog tipa.

Analiza zastupljenosti izdvojila je kao veoma brojnu semantičku grupu imeničke predloške izraze sa značenjem kvantifikacije. S obzirom na poziciju u rečenici, zaključili smo da ovi predlozi dolaze ili uz objekatski ili subjekatski pojam. Tada su u funkciji dopune koja donosi podatak o osobini dužine, trajanja, roka ili visine. Kao karakteristična izdvaja se semantika imenice uz ove predloge koja zahtijeva leksemu sa značenjem broja, u jednom dijelu, i vremenskog pojma ili lekseme sa značenjem mjere u drugom dijelu. Od specifičnosti na sintaksičkom i semantičkom planu, zaključili smo da je najzanimljivija njihova korelacija i

alternacija sa prostim predlozima koji čine dio njihove tročlane strukture. Sprovedeno istraživanje pak pokazuje da su predlozi *u dužini od*, *u roku od*, *u iznosu od* zamjenjivi jednim od prostih predloga u njihovoj strukturi (*u iznosu od* sa *u* itd.), a *u trajanju od* alternira tek sa bespredloškim oblikom. Ipak takva zamjena ide na štetu preciznosti rečeničnog izraza.

Motivisanost radnje u jeziku dnevne štampe, pored drugih jezičkih sredstava, može se označiti i konstrukcijama sa predloškim izrazima *s ciljem* i *u cilju*. Ove konstrukcije posjeduju značenjsku nijansu planiranog ostvarenja cilja, direktivnosti i komponentu finalnosti. Zapaža se da svoju funkciju vežu uglavnom za glagol u predikatu sa značenjem aktivne radnje tipa *izvršiti* ili dekomponovani predikat, a *u cilju* sa genitivom detektovan je i u sklopu imenskog predikata, dok *s ciljem* + genitiv može imati i odredbene funkcije. Konstrukcije sa ovim predlozima sinonimične su sa namjernim klauzama sa veznikom *da* i odgovarajućim ličnim glagolskim oblikom i genitivnom konstrukcijom sa predlogom *radi*.

Socijativnost u jeziku dnevne štampe ostvaruje se kao kategorija koja označava uzajamnost dva subjekta u vršenju radnje (sa predlozima *u partnerstvu sa* i *u saradnji sa*, *u društvu sa* i oblikom instrumentala) ili odnos društva u kojem je jedan subjekt predvodnik kakve grupe (*na čelu sa* + instrumental). Zaključili smo da se predlozi *u partnerstvu sa* i *u saradnji sa* sa instrumentalom, javljaju najčešće u poziciji iza subjekatskog pojma, da označe zajedničku poslovnu saradnju, zbog čega dolaze u rečenicama sa glagolima *organizovati*, *realizovati* i *sl.* u predikatu. Za razliku od njih, predlog *u društvu sa* sa instrumentalom označava odnos društva na nivou statike, a dolazi tek kao dopuna predikatu sa glagolom koji ne obavezuje izricanje ove socijativne konstrukcije. *Na čelu sa* zahtijeva imenicu sa značenjem živog, što je u skladu sa njegovom semantikom predvodnika kakve društvene grupe, dok *po dogovoru sa* + instrumental označava ravnopravno vršenje radnje dva subjekta.

Kada su u pitanju ostali analizirani imenički predloški izrazi, bitno je ukazati da *od strane* sa genitivom i u jeziku dnevne štampe dolazi najčešće uz trpni glagolski pridjev ili glagolske imenice da označi stvarnog vršioca radnje odnosno agens od kojeg potiče situacija označena predikatom, te je u najvećem broju primjera zamjenjiv oblikom gramatičkog subjekta ili izrazom *od* + genitiv ili bespredloškim genitivom. Za razliku od njega, predlog *iz oblasti* ostvaruje pravo značenje poticanja, a pokazuje vezanost na sintaksičkom planu samo za imenice sa značenjem zanimanja. Zaključili smo da je jedino u slučajevima kada se javlja kao dopuna imenici sa

značenjem progresa moguća njegova zamjena i korelacija sa strukturno identničnim predlogom *u oblasti*.

Imenički predložki izraz *u čast* označava poseban odnos namjene radnje predikata kakvoj istaknutoj ličnosti, dok *u znak* + genitiv označava namjenu radnje u pogledu kakvih apstraktnih odnosa (*sjećanja, protesta...*). I jedan i drugi predlog pokazuju svoju vezanost za predikatski pojam. S druge strane, predlog *na ime* sa genitivom javlja se u sklopu subjekatske sintagme da označi namjenu subjekatskog pojma kakvoj osobi. U sekundarnom liku može funkcionisati kao sintaksičko-semantički korelat konstrukcija *na osnovu* + genitiv i *po osnovu* + genitiv i tako značiti *osnov/kriterijum* i u skladu sa tim imati funkciju adverbijala.

Došli smo do zaključka da se u jeziku dnevne štampe konstrukcijama sa predložkim izrazima sa primarno komparativnim značenjem – *u poređenju sa* + instrumental i *za razliku od* + genitiv – vrši poređenje po razlici. Kao posebno specifičnu istakli smo vezanost forme sa predlogom *u poređenju sa* za predikat koji u svom sastavu ima imenski pojam sa značenjem komparacije ili mjere, dok se kod konstrukcije sa predlogom *za razliku od* ne bilježe takve specifičnosti. *Po ugledu na* i *po uzoru na* sa akuzativom, s druge strane, označavaju da se djelovanje agensa, koji može biti i živi ili neživi pojam, vrši na isti način kao i pojama u akuzativu.

Takođe smo zaključili da se predlozi *za slučaj* i *u slučaj* javljaju umjesto uslovne rečenice sa veznikom *ako*, te potvrdili da su ovi predlozi zapravo jedan od načina uspostavljanja nominalizacije u jeziku, koja je posebno svojstvena publicističkom stilu u užem smislu. Ipak, analiza primjera svjedoči i o nedovoljnoj desemantizaciji predloga *u slučaju* budući da je zabilježen i u primarnom značenju imenice koja je u osnovi ovog predloga.

I predložko-padežne forme sa značenjem *povoljnosti/nepovoljnosti*, odnosno *štete/koristi*, funkcionišu kao samostalni adverbijal (kao izuzetak naveden je primjer upotrebe *u korist* i *u interesu* zabilježen u sklopu imenskog predikata). Ograničenosti pogledu sintakse u slučaju ove semantičke grupe zaključili smo da se tiču predloga *na štetu* sa genitivom budući da se isključivo veže za glagol ili imenicu u imenskom predikatu koja semantikom znači nepovoljnost, i to konkretno – *laž, razbojništvo, prevara* i sl.

Najmanje frekventne semantičke grupe čine imenički predložki izrazi sa značenjem usmjerenosti, zastupanja i sredstva. Usmjerenost se u našem korpusu na nivou predložkih izraza ostvaruje konstrukcijom *u pravcu* + genitiv. Tada je u funkciji odredbe za mjesto užeg

relacionog značenja *kuda*, *u kom pravcu*. Izuzetak su primjeri upotrebe ove forme uz imenicu sa značenjem apstraktnog pojma i glagole tipa *sprovoditi*, *činiti*, gdje ostvaruje značenje cilja i funkciju odredbe za cilj. Pomenuti predložko-padežni spoj konkurentan je konstrukcijama sa predlozima *put*, *prema* i *ka*. *U susret* + dativ pak zadržava značenjsku nijansu usmjerenosti, čak i onda kada je zabilježen i u značenju povoda, gdje je moguća njegova alternacija sa popredloženim instrumentalom *povodom*.

Analiza je pokazala da je predlog *u ime* + genitiv ustaljen uz glagole govorenja, postupanja, dok je specifično značenje okolnosti zabilježeno u slučaju upotrebe konstrukcija sa predlozima *u uslovima* i *pod uticajem*. Okolnost tipa *dopuštanje* bilježi se u slučaju predloga *bez obzira na* sa akuzativom. Ova konstrukcija zabilježena je u funkciji rekcijske dopune. Predlog *uz pomoć* ostvaruje značenje koagensa ili sredstva vršenja radnje u zavisnosti od toga da li pojam u genitivu ima značenje lica ili predmetnosti. U prvom slučaju ostvaruje se njegova sinonimska korelacija sa predlogom *u partnerstvu sa* i *u saradnji sa*, s obzirom na uključenost semantičke kategorije uzajamnosti, dok je u drugom slučaju zamjenjiv bespredloškim instrumentalom.

Konačno, na temelju svih rezimiranih stavova, zaključujemo da značenje predloških izraza nije u svim slučajevima jedinstveno, te da katkad sa imenskom riječju pokazuju potpuno netipičnu kombinaciju značenja i pojava likova, kako na planu sintakse, tako i na planu semantike. Na sintaksičkom planu izdvaja se kao dominantna funkcija samostalne odredbe predikatskog sadržaja i nešto rjeđe kao dijela imenskog predikata, dok su ostale sintaksičke pozicije rijetko ili čak nikako detektovane. Indikativno je da samo u pojedinim slučajevima konstrukcije sa predloškim izrazima pokazuju manju neophodnost upotrebe (*od strane, na prostoru, u trajanju od...*), ali ipak naše istraživanje takođe potvrđuje da je u gotovo svim primjerima njihova upotreba doprinijela preciznosti jezičkog izraza, te uprkos velikom broju, ne smatramo pretjeranim i pogrešnim njihovu distribuciju.

Uz sve navedeno, konstatujemo da svi navedeni primjeri pokazuju da se upotreba imeničkih predloških izraza obično veže za tekstove informativne prirode, kakvi su vijest i članak, odnosno da su najčešći u tekstovima koji reprezentuju tipične odlike novinarskog stila. Znatno rjeđe su zabilježeni primjeri upotrebe u tekstovima iz korpusa subjektivnih žanrova. Istraživanje je pokazalo da se u kontekstu ovog pitanja posebno specifičnim pokazuju tekstovi sa sportskom tematikom, u kojima su ovi izrazi takođe često prisutni i u kojima se bilježi visok stepen šabloniziranosti upotrebe.

Na kontu postavljene hipoteze o sinonimskim odnosima, zaključujemo i da su imenički predložki izrazi sinonimični samo u pojedinim slučajevima sa primarnim predlozima i rjeđe sa drugim složenim predlozima, dok se često bilježi i njihova međusobna korelacija na planu sintakse i semantike. Takođe, istraživanje koje smo sproveli za potrebe ovoga rada pokazalo je da strukturna identičnost imeničkih predložkih izraza tek u pojedinim slučajevima rezultira i srodnošću i odnosom sinonimije na planu sintakse i semantike (kao u slučaju predloga *po osnovu* i *na osnovu*), dok je u većini ostalih primjera korelacija ovog tipa nerelevantna za identičnost obilježja na pomenuta dva plana (npr. *u ime* i *na ime*, *u oblasti* i *iz oblasti*).

Na kraju, ističemo da nas je istraživanje o sintaksi i semantici imeničkih predložkih izraza podstaklo da za neka buduća istraživanja predložimo proučavanje manje brojnih, ali ne manje zanimljivih, priloških i glagolskih predložkih izraza. Budući da je njihov predložki status u velikoj mjeri upitan, te da lingvisti nijesu dali konačnu riječ o njihovim sintaksičko-semantičkim osobenostima, čini nam se svrshishodnim i izazovnim da se istraže i ova predložka sredstva. Eventualna ograničenja istraživanja ovoga tipa ticala bi se nemogućnosti da se bez dileme odbace ili prihvate određene glagolske i priloške konstrukcije kao predlozi, zato što kod nekih proces popredloživanja još traje i nekada nije moguće napraviti jasnu granicu u tom pogledu. Takođe bi neophodno bilo proučiti imeničke, ali i priloške i glagolske predložke izraze, i u drugim funkcionalnim stilovima, prije svega u administrativnom (budući da je i za njega konstatovana povećana distribucija ovih izraza), s ciljem da se uoče izvjesne sličnosti i razlike u brojnosti i gramatičkim obilježjima imeničkih predložkih izraza prisutnih u različitim stilovima.

Shodno svemu rečenom, vjerujemo da će ovaj rad, budući da se njime po prvi put osvjetljavaju imenički predložki izrazi u cjelini sa aspekta sintakse i semantike na području montenegriskog, biti značajan doprinos lingvističkoj nauci.

CITIRANA LITERATURA

1. Antić, I. (2007). Temporalni genitiv: neposredna vremenska lokalizacija u standardnom srpskom jeziku. *Književnost i jezik*, LIV/1-2. Beograd. 29 – 40.
2. Barić, E., Lončarić, M., Malić, D., Pavešić, S., Peti, M., Zečević, V., Znika, M. (2005). *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
3. Batistić, T. (1972). *Lokativ u savremenom srpskohrvatskome književnom jeziku*. Beograd: Institut za srpskohrvatski jezik.
4. Belić, A. (1998). *O jezičkoj prirodi i jezičkom razvitku, knjiga I i II*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
5. Bučar, M. (2009). Gramatikalizacija i sekundarni prijedlozi glagolskoga i imeničkoga porijekla. *Jezikoslovlje*, 10.2, 183 – 216.
6. Čirgić, A., Pranjkić, I., Silić, J. (2010). *Gramatika crnogorskog jezika*. Podgorica: Ministarstvo prosvjete i nauke Crne Gore.
7. Dragičević, R. (2012). O imenicama u službi predloga. *Južnoslovenski filolog*, LXVIII, 91 –109.
8. Feleško, K. (1995). *Značenje i sintaksa srpskohrvatskog genitiva*. Beograd: Zavod za udžbenike.
9. Glušac, M., Rišner, V. (2016). O uporabi i značenju sekundarnih prijedloga nastalih gramatikalizacijom imenica. *Rasprave, Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 42/2, 409 – 442.
10. Hudeček, L. i Mihaljević, M. (2009). *Jezik medija: publicistički funkcionalni stil*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
11. Ivić, M. (1954). *Značenja srpskohrvatskog instrumental i njihov razvoj*. Beograd: SANU, Naučna knjiga.
12. Ivić, M. (1957). Jedno poglavlje iz gramatika našeg modernog jezika – sistem mesnih padeža. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, knj. II*, 145–157.
13. Ivić, P., Klajn, I., Pešikan, M., Brborić, B. (2007). *Srpski jezički priručnik, četvrto izdanje*. Beograd: Beogradska knjiga.
14. Jahić, Dž., Halilović, S. i Palić, I. (2000). *Gramatika bosanskog jezika*. Zenica: Dom štampe.

15. Jelinek, M. (1997). Porijeklo i funkcija nove vrste predloga u srpskom jeziku. *MSC, Naučni sastanak slavista u Vukove dane, Sveska 27/2*, 183 – 189.
16. Kašić, J. (1969). Pojava nagomilavanja predloga u savremenom srpskohrvatskom književnom jeziku. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku 12*, 173 – 182.
17. Katnić-Bakaršić, M. (1999). *Lingvistička stilistika*. Elektronsko izdanje.
18. Klajn, I. (2005). *Gramatika srpskog jezika*. Zavod za udžbenika i nastavna sredstva: Beograd.
19. Klajn, I. (2003). *Tvorba riječi u savremenom srpskom jeziku*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Matica srpska SANU.
20. Klajn, I. (2009). *Rečnik jezičkih nedoumica*. Beograd: Čigoja.
21. Klikovac D. (2000). *Semantika predloga*. Beograd: Filološki fakultet.
22. Klikovac, D. (2002). Iz problematike funkcionalnih stilova u srpskom jeziku. *Književnost i jezik, godina XLIX, Sveska 1 – 2*. 9 – 25.
23. Kovačević, M. (1986). Sporni veznik s obzirom da. *Naš jezik XXVII/1-2*, 23 – 34.
24. Kovačević, M. (2012). *Uzorčno semantičko polje*. Beograd: Jasen.
25. Lalević, S. M. (1955). Iz sintakse riječi, oblika i rečenice. *Nastava i vaspitanje, god. IV, broj 7*, 393 – 402.
26. Matas Ivanković, I. (2014a). Prijedlozi i sredstva prijedložnog tipa. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 40/1*, 202–205.
27. Matas Ivanković, I. (2005). Mjesto/umjesto/namjesto. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 31/1*, 211–226.
28. Matas Ivanković, I. (2013). Prijedlozi za izražavanje sredstva između norme i upotrebe: kroz, pomoću, posredstvom, preko, putem, s pomoću, uz pomoć. *Jezik 60/1*, 10 –25.
29. Matas Ivanković, I. (2016). Složeni prijedložni spojevi. *Rasprave, Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 42/2*, 543–562.
30. Matovac, D. (2012). O prijedlozima u hrvatskom jeziku. *Bosanskohercegovački slavistički kongres. Zbornik radova. Knjiga I*. 461 – 476.
31. Mladenov, M. (1980). *Novinska stilistika*. Beograd: Naučna knjiga.
32. Mrazović, P. i Vukadinović Z. (2009). *Gramatika srpskog jezika za strance*. Sremski Karlovci / Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.

33. Nenezić, S. (2014). O konstrukcijama sa predloškim izrazom od strane. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane, 43/1, 12 – 15. IX 2013*, 125 – 135.
34. Nenezić, S. (2013). Upotreba predloga do s predloško-padežnim konstrukcijama. *Folia linguistica et litteraria, časopis za nauku o jeziku i književnosti (8)*, 47–55.
35. Piper, P. (1977–1978). Obeležavanje prostornih odnosa predloško-padežnim konstrukcijama u savremenom ruskom i savremenom srpskohrvatskom književnom jeziku. *Prilozi proučavanju jezika, 13–14*, 1–51.
36. Piper, P., Antičić, I., Ružić, V., Tanasić, S., Popović, Lj., Tošović, B. (2005). *Sintaksa savremenog srpskog jezika. Prosta rečenica*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, Beogradska knjiga, Matica srpska.
37. Piper, P. i Klajn, I. (2013). *Normativna gramatika srpskog jezika*. Novi Sad: Matica srpska.
38. Popović, Lj. (1966). Predloški izrazi u savremenom srpskohrvatskom jeziku. *Naš jezik, knj. XV, sv. 3–4*, 195–220.
39. Pranjković, I. (1996). Funkcionalni stilovi i sintaksa. *Suvremena lingvistika, Vol. 41–42 No. 1–2*, 519 – 527.
40. Rutnik A. (2017). *Genitivni prijedložni izrazi u jeziku medija*. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku: Osijek.
41. Šarić, Lj. (1999). Gramatikalizacija i sekundarni prijedlozi (pomoću, s pomoću, uz pomoć). *Riječ 5, sv. 1*, 81–95.
42. Švačko, V. (1993). Funkcija i status prijedložnih izraza. *Rasprave Zavoda za hrvatski jezik 19*, 353–361.
43. Švačko, V. (1994). Prijedložni izrazi kao gramatička i leksikografska jedinica, *Filologija 22–23*, 307–311.
44. Silić, J. (2006). *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*. Zagreb: Disput.
45. Silić, J. i Pranjković, I. (2005). *Gramatika hrvatskog jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
46. Siroglavić, D. (2018). *Prijedložni izrazi uzročnog značenja u romanu Poncije Pilat Mire Gavrana*. Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku: Osijek.
47. Stanojčić, Ž. i Popović Lj. (1989). *Gramatika srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

48. Stevanović, M. (1989). *Savremeni srpskohrvatski jezik II*. Beograd: Naučna knjiga.
49. Stevanović, M. (1969). Jezik u dnevnoj štampi. *Naš jezik, knj. XVII, sv. 4*, 173 – 195.
50. Tanasić, S. (2005). *Sintaksičke teme*. Beograd: Beogradska knjiga.
51. Tepavčević, M. (2014). *Jezičke karakteristike sportskih novinskih naslova*. Medijski dijalozi. Tom 7. Izdanje 20, 589–603.
52. Tošović, B. (1988). *Funkcionalni stilovi*. Sarajevo: Svjetlost.
53. (1999) *Kartoteka jezičkih nedoumica*. Beograd: Odbor za standardizaciju srpskog jezika.

IZVORI

1. Dnevne novine *Dan*, ponedjeljak, 28. januar 2019. godine, godina XXI, broj 7188.
2. Dnevne novine *Dan*, petak, 1. februar 2019. godine, godina XXI, broj 7192.
3. Dnevne novine *Vijesti*, ponedjeljak 28. januar 2019. godine, godina XXI, broj 7474.
4. Dnevne novine *Vijesti*, petak 1. februar 2019. godine, godina XXI, broj 7479.
5. Dnevne novine *Dnevne novine*, ponedjeljak, 28. januar 2019. godine, godina XXI, broj 2287.
6. Dnevne novine *Dnevne novine*, petak, 1. februar 2019. godine, godina XXI, broj 2292.
7. Dnevne novine *Pobjeda*, ponedjeljak, 28. januar 2019. godine, godina XXI, LXXV/broj 19064.
8. Dnevne novine *Pobjeda*, petak, 1. februar, godina XXI, LXXV/broj 19069.